

Willem Boreel: gezant van alleman

Het diplomatieke takenpakket van de Staatse diplomaat Willem Boreel tijdens zijn eerste decennium als ordinaris ambassadeur in Parijs (1650-1660)

Afbeelding 1: portret van ambassadeur Willem Boreel

Naam	Dio Möllers
Studentnummer	S1686313
Adres	Lijsterbeslaan 19, 2451BM, Leimuiden
Email-adres	D.F.mollers@umail.leidenuniv.nl
Telefoonnummer	06-39690112
Type werkstuk	Masterscriptie Europe 1000-1800
Eerste corrector	M.A. Ebben
Tweede corrector	J.A. van der Steen
Inleverdatum	29-8-2021
Aantal woorden	19.928

Inhoudsopgave

Inleiding	Blz. 1
Hoofdstuk 1: Negotiëren	Blz. 13
Diplomatieke theorie	Blz. 13
Casus Boreel	Blz. 14
Hoofdstuk 2: Belangenvertegenwoordiging van ingezetenen	Blz. 24
Diplomatieke theorie	Blz. 24
Casus Boreel	Blz. 27
Economische belangenvertegenwoordiging	Blz. 27
Religieuze belangenvertegenwoordiging	Blz. 36
Juridische belangenvertegenwoordiging	Blz. 40
Hoofdstuk 3: Representeren	Blz. 43
Diplomatieke theorie	Blz. 43
Casus Boreel	Blz. 45
Hoofdstuk 4: Informeren	Blz. 55
Diplomatieke theorie	Blz. 55
Casus Boreel	Blz. 58
Conclusie	Blz. 66
Bibliografie	Blz. 71
Bijlagen	Blz. 83

Inleiding

‘Nooit heeft aan dit hof een gezant zulk een hoogen toon gevoerd, en het zou u kennen berouwen’.¹ Met deze woorden nam de Franse kardinaal Jules Mazarin op 12 april 1657 afscheid van de Staatse gezant Willem Boreel. Kort hiervoor ontstond tijdens zijn audiëntie een verhitte discussie over twee Franse koningsschepen die in februari van datzelfde jaar door admiraal Michiel de Ruyter waren veroverd. De woedende koning Lodewijk XIV eiste de restitutie van ‘Le Regine’ en ‘Le Chasseur’, terwijl Boreel zijn kans schoon zag om opnieuw een belangrijke kwestie aan te kaarten waar hij als ambassadeur al zeven jaar intensief mee bezig was: de Franse kaapvaart op de Middellandse Zee. Nadat hij zijn beklag had gedaan over de jarenlange zeeroverij sloeg de vlam in de pan toen Boreel de koning en kardinaal betichtte van steun aan de Franse kaapvaarders.² De kardinaal onderbrak de Staatse gezant diverse malen tijdens zijn voordracht, omdat de koning diende te spreken. Vooral zijn laatste interruptie was van serieuze aard: ‘en sijne Eminentie schreeuwde wel overluyde tegen den ambassadeur, seggende, laet den Koningh, laet den Koningh spreken’.³ Na het vertrek van de ambassadeur, snelde de ontluisterde kardinaal naar het vertrek van koningin-regentes Anna van Oostenrijk om haar op de hoogte te brengen van de onbeschaafdheid waarmee Boreel de koning had toegesproken. Die middag weigerde zij daarom de Nederlandse diplomaat te ontvangen.⁴

Door dit *incident diplomatique* stond de Frans-Nederlandse relatie op springen.⁵ Kort voor Boreels audiëntie besloot de Franse koning dat ‘door geheel Vranckrijck alle de schepen en koopmanschappen de Nederlanders toekomende, aengehouden en beslagen soude worden’.⁶ De Staten-Generaal reageerden ogenblikkelijk door op hun beurt alle Franse schepen in de Republiek te arresteren. Tegelijkertijd lieten zij een marinevloot te water om

¹ Willem Brill, *Voorlezingen over de geschiedenis der Nederlanden. Deel I* (Leiden 1868) 32.

² Willem Boreel, *Klachte van den Heer Boreel, ambassadeur van mijne Heeren de Staten-Generael gedaen tegens den Koning van Vrankryck over ‘t arresteren der Hollandsche Schepen* (z.p. 1657); Herbert Rowen, *John de Witt. Grand Pensionary of Holland 1652-1672* (Princeton 1978) 177.

³ Boreel, *Klachte van den Heer Boreel*.

⁴ Everhardus Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden 1648-1662* (Rotterdam 1902) 167.

⁵ Maurits Ebben, ‘L’incident diplomatique en Staatse ambassadeurs in Madrid 1648-1672’, *Leidschrift* 34:3 (2019) 51-68, aldaar 51-52.

⁶ Boreel, *Klachte van den Heer Boreel*.

de Franse kust te belegeren.⁷ Hoewel de situatie in augustus 1657 met een sisser afliep, was dit dispuut tekenend voor de conflictueuze diplomatieke betrekkingen tussen Frankrijk en de Republiek tijdens Boreels ambassadeurschap.

Een andere reden voor deze gespannen relatie was de separate vrede tussen de Republiek en Spanje in 1648. Frankrijk en de opstandige Nederlanden trokken vanaf 1635 gezamenlijk op tegen Spanje. Juridisch tekenden beide staten een defensief en offensief verbond waarin zij lieten opnemen dat geen van beide partijen een losstaande vrede mocht sluiten zonder de ander erbij te betrekken.⁸ Tijdens de onderhandelingen in Munster slaagden de Franse gezanten echter niet om een akkoord te sluiten met Spanje.⁹ Vanwege oorlogsmoeheid en financiële druk besloten de Staten-Generaal om uiteindelijk toch een eigen vrede te sluiten.

De Fransen zagen de Spaans-Nederlandse vrede met lede ogen aan en voelden zich verraden na het geven van jarenlange financiële, militaire en politieke steun in de oorlog tegen Spanje. Op 18 april 1646 kwam de Franse koning de Republiek nog tegemoet met een vierjarig handelsverdrag, waarmee hij de ingezetenen van de Republiek juridisch gelijkgesteld aan de Franse inwoners en geen hogere belastingen voorgeschied konden krijgen. Hiernaast schrapte de vorst tijdelijk een gehate wet uit 1584. Hierin stond dat buitenlandse schepen die 'marchandises ou gens de nos ennemis' in hun ruim hadden, met schip en al verbeurd verklaard zouden worden en toe zouden vallen aan de Franse kroon.¹⁰ Hiermee kon de Republiek de facto ook weer Spaanse goederen Frankrijk invoeren.

Kort na dit verdrag besloot Frankrijk, na aanhoudende geruchten over een separate vrede tussen de Republiek en Spanje, de Staten-Generaal te overtuigen om toch de oorlog voort te blijven zetten tegen de gezamenlijke vijand. De Franse kroon voerde een reeks aan economische maatregelen in die het gesloten marineverdrag praktisch teniet deed. De

⁷ Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 168.

⁸ Cornelis Smit, *De buitenlandsche politiek van Nederland. Deel I* (Den Haag 1945) 46. Zowel de Nederlandse Republiek als Frankrijk waren zo overtuigd om gezamenlijk vrede te sluiten, dat deze overeenkomst in 1642 en 1647 nogmaals werd gesloten.

⁹ Abraham de Wicquefort, *The Ambassador and his Functions* (Londen 1716) 388-389; Paul Sonnino, *Mazarin's Quest. The Congress of Westphalia and the Coming of the Fronde* (Cambridge 2008) 106-107; Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 5. Een van de belangrijkste redenen dat Frankrijk en Spanje gezamenlijk geen vrede konden sluiten, was vanwege het discussiepunt over de inzet van de Zuidelijke Nederlanden. Spanje wilde de Spaanse-Nederlanden niet opgeven, terwijl Frankrijk maar al te graag de Republiek wilde betrekken in een opzet om het gebied op te delen in kantonnementen. Dit voorstel werd in 1635 al eens eerder geopperd. De Republiek zag hier toen al geen heil in en ging niet akkoord.

¹⁰ Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 28.

Nederlandse kooplieden werden belast met hoge heffingen op het invoeren en vervoeren van Franse goederen.¹¹ Hiernaast vaardigden de Franse havens een verbod uit op de invoer van wollen en zijden lakens afkomstig uit de Republiek. Het grootste probleem voor de Nederlandse staat betrof echter de aanhoudende veroveringen van haar handelsschepen door Franse kaapvaarders. Franse schepen werden door het rijk geordonneerd om Staatse koopvaardijsschepen voor de kust aan te houden en te controleren op het vervoeren van Spaanse contrabande. Wanneer zij schuldig werden bevonden, volgden vrijwel meteen een verbeurdverklaring van het schip en de lading.¹² In de praktijk werd elk Nederlands schip, zowel met als zonder Spaanse handelswaren aan boord, een prooi voor de Franse zeeroverij.

Voor de Republiek en haar handelaren was dit een hardnekkig probleem dat leidde tot veel klachten bij de Staten-Generaal. Om de geëscaleerde relatie tussen Frankrijk en de Republiek te herstellen, besloten de Hoogmogende Heren op 16 december 1648 om een nieuwe ordinaris ambassadeur in Parijs aan te stellen als opvolger van Willem van Liere.¹³ Uiteindelijk viel de keuze op de Amsterdamse oud-pensionaris Willem Boreel. Deze geroutineerde diplomaat werd geboren in 1591 en was de eerste zoon uit het huwelijk van Jacob Boreel en Maria Gremminck. Vader Jacob bekleedde meermaals de functie van pensionaris in Middelburg en werd in 1613 door de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) naar Engeland gezonden.¹⁴ Ook zijn zoon Willem wist snel belangrijke politieke en invloedrijke posities te verwerven. Kort na zijn studie in de rechtsgeleerdheid trad hij in dienst als advocaat bij de VOC, waar hij zijn eerste diplomatieke opdracht voltrok. In 1619 vertrok ook hij namens de VOC naar Engeland om een geschil met het parlement op te lossen. Na deze missie werd hij door koning Jacobus I tot ridder geslagen en verkreeg de familie Boreel een titel die erfelijk overdraagbaar was.¹⁵ Terug in de Republiek werd Boreel in 1627 benoemd tot pensionaris van Amsterdam. Deze functie bekleedde hij tot 1649. Tijdens deze lange periode maakte hij ook deel uit van belangrijke Staatse extraordinaire

¹¹ Ibidem, 27; Henriette de Bruyn Kops, *A Spirited Exchange. The Wine and Brandy Trade between France and the Dutch Republic in its Atlantic Framework 1600-1650* (Leiden 2007) 16; Simon Elzinga, *Het voorspel van den oorlog van 1672. De economisch-politieke betrekkingen tusschen Frankrijk en Nederland in de jaren 1660-1672* (Haarlem 1926) 5.

¹² Ad van der Woude, 'De Vrede van Munster en de economische ontwikkeling van de Republiek', *De Zeventiende Eeuw* 13:1 (1997) 99-118, aldaar 111.

¹³ Rowen, *John de Witt*, 271; Otto Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland 1584-1810* (Den Haag 1976) 13.

¹⁴ Abraham van der Aa, *Biographisch Woordenboek der Nederlanden. Deel III* (Haarlem 1854) 914.

¹⁵ Ibidem; Peter Blok en Philipp Molhuysen, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek. Deel VII* (Leiden 1927) 178.

missies naar Zweden (1640), Denemarken (1641 en 1648) en Engeland (1644). Tevens was hij als diplomaat betrokken bij de vernieuwing van het garantietraktaat met Frankrijk (1647).¹⁶ Toen Boreel eind 1648 gekozen werd als ordinaris ambassadeur in Parijs was hij dus al een doorgewinterde diplomaat met een indrukwekkend curriculum vitae achter zijn naam.

Een van de taken die Boreel in Parijs moest volbrengen was het herstellen van de verstoorde diplomatieke relatie. De Republiek was immers gebaat bij goede betrekkingen met het nabijgelegen Frankrijk. De Staten-Generaal belastten Boreel echter ook met andere taken. Historici hebben zich al geruime tijd gebogen over het diplomatieke takenpakket van vroegmoderne gezanten. Dit heeft ertoe geleid dat zij tot voor kort een onderscheid maakten tussen drie diplomatieke kerntaken: negotiëren, representeren en informeren. Diplomaten behoorden namelijk de politieke wensen van hun vorst te onderhandelen, hun heerser op een eervolle manier te representeren aan het residerende hof en geregeld belangrijke en strategische informatie voor de staat te verzamelen.¹⁷ In de historiografie heeft deze 'drie-eenheid' van de vroegmoderne diplomatie daarom een lange tijd nageklonken in diverse onderzoeken.¹⁸

In het hedendaagse onderzoek naar het functioneren van vroegmoderne gezanten zijn twee nieuwe ontwikkelingen zichtbaar. Ten eerste hebben historici recentelijk beargumenteerd dat vroegmoderne diplomaten belast waren met een vierde kerntaak: de belangenvertegenwoordiging van ingezetenen. Tot voorheen maakten historici een hard onderscheid tussen diplomaten van eerste en tweede rang, waarbij de eerstgenoemde in de historiografie lange tijd de meeste aandacht genoot.¹⁹ Zij schaarden de belangenvertegenwoordiging als dagelijkse taak niet onder de *haute politique* en rekenden deze bezigheid daarom stevast bij de taken van diplomaten van tweede rang. Een goed

¹⁶ Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland*, 14.

¹⁷ Jeremy Black, *A History of Diplomacy* (Londen 2011) 16.

¹⁸ Zie voor enkele recente voorbeelden: ibidem; Aurélien Colson, 'The Ambassador between Light and Shade. The Emergence of Secrecy as the Norm for International Negotiation', *International Negotiation* 13:1 (2008) 179-195, aldaar 180; Niels May, 'Staged Sovereignty or Aristocratic Values? Diplomatic Ceremonial at the Westphalian Peace Negotiations (1643-1648)', in: Jan Hennings en Tracy Sowerby, *Practices of Diplomacy in the Early Modern World c. 1410-1800* (New York 2017) 80-94, aldaar 82; Christopher Storrs, 'British Diplomacy in Switzerland (1689-1789) and Eighteenth Century Diplomatic Culture', *Études de Lettres* 3:1 (2010) 181-215, aldaar 185.

¹⁹ Zie voor een uitgebreide uiteenzetting van het diplomatieke rangenstelsel in de zeventiende eeuw: Jan Heringa, *De eer en hoogheid van de staat. Over de plaats der Verenigde Nederlanden in het diplomatieke leven van de zeventiende eeuw* (Groningen 1961) 7-16; Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland*, xi-xiii; Theo Thomassen en Johannes Pennings, *De archieven van Nederlandse gezanten en consuls tot 1811. Algemene inleiding* (Den Haag 2019) 22-23.

voorbeeld hiervan waren de consuls die de economische belangen behartigden van ingezetenen en door historici lange tijd werden genegeerd in het onderzoek.²⁰ Historici die zich onlangs hebben gericht op het consulaire netwerk in Europa hebben aangetoond dat de relatie tussen de diplomatieke rang en het takenpakket niet zo sterk van elkaar verschilde.²¹ Tweederangs diplomaten verrichtten namelijk ook diplomatieke taken die voorheen enkel aan eersterangs gezanten werden toegeschreven en vice versa.²² De belangenvertegenwoordiging wordt daarom ook steeds vaker als vast onderdeel van de residerende ambassadeur gerekend.

Ten tweede is via diverse kanten in het onderzoeksveld kritiek geuit op een bekend model van de historicus Hamish Scott. In zijn *Diplomatic Culture in Old Regime Europe* poogt Scott om de diplomatieke cultuur van het *ancien régime* te plaatsen in een alomvattend Europees model. Hij beargumenteert dat de diplomatie van toen gekenmerkt werd door de dominantie van de Franse taal, cultuuruitingen en normen. Aan het begin van de achttiende eeuw was deze Franse vorm van diplomatie volgens Scott door vrijwel alle vroegmoderne (West-Europese) staten overgenomen en geaccepteerd. Hierdoor ontstond volgens hem een uniforme, homogene en gedeelde vorm van diplomatie in de vroegmoderne tijd.²³

Enkele historici hebben zich onlangs verzet tegen dit diplomatieke model voor de zeventiende en achttiende eeuw. Zo heeft Christopher Storrs diverse Engelse gezantschappen in Zwitserland onderzocht en geconcludeerd dat deze missies niet goed in het model van Scott passen.²⁴ Hiernaast heeft Erik Thomson aangetoond dat twee staten met aantoonbare intrinsieke verschillen, zoals politieke staatsinrichting, religie en economische opzet belangrijke verschillen konden vertonen qua diplomatieke eigenschappen en praktische uitvoering. Volgens Thomson is het dus van belang om Scotts

²⁰ Leos Müller, 'The Swedish Consular Service in Southern Europe 1720-1815', *Scandinavian Journal of History* 31:2 (2006) 1-11, aldaar 1.

²¹ Zie voor enkele recente onderzoeken naar het handelen van consuls: ibidem; Maurits Ebben, 'Your High and Mighty Lordships' Most Humble Servants. Dutch Consuls and the States General's Diplomacy in Spain 1648-1661', in: Maurits Ebben en Louis Sicking ed., *Beyond Ambassadors. Consuls, Missionaries, and Spies in Premodern Diplomacy* (Leiden 2020) 89-118; Leos Müller, *Consuls, Corsairs, and Commerce. The Swedish Consular Service and Long-distance Shipping 1720-1815* (Stockholm 2004); Heiko Droste, 'Diplomacy as a Means of Cultural Transfer in Early Modern Times', *Scandinavian Journal of History* 31:2 (2006) 144-150; Erik Thomson, 'For a Comparative History of Early Modern Diplomacy. Commerce and French and Swedish Emmissarial Cultures during the Early 17th Century', *Scandinavian Journal of History* 31:2 (2006) 151-172.

²² Muller, *Consuls, Corsairs and Commerce*, 40.

²³ Hamish Scott, 'Diplomatic Culture in Old Regime Europe', in: Hamish Scott en Brendan Simms ed., *Cultures of Power in Europe during the Long Eighteenth Century* (Cambridge 2007) 58-85.

²⁴ Storrs, 'British Diplomacy in Switzerland', 203.

pan-Europese generalisatie te vermijden en juist terug te keren naar het nationale narratief.²⁵

De Nederlandse Republiek was in de vroegmoderne tijd een belangrijke staat in Europa. Met haar republikeinse staatsvorm wordt zij vaak getypeerd als een vreemde eend in de bijt.²⁶ Ook de complexe gelaagdheid van de politieke instituten en de handelsdominantie maakten het karakter volgens historici uniek.²⁷ Tot op heden is echter nog weinig bekend over het specifieke karakter van de Staatse diplomatie in de zeventiende eeuw. In sommige studies wordt wel kort aangestipt dat de Republiek enkele afwijkende karakteristieken vertoonde in tegenstelling tot andere vroegmoderne staten. Zo stelt Scott bijvoorbeeld wel dat de Nederlandse Republiek op een aantal aspecten afwijkt van zijn model. Volgens hem namen de Staatse gezanten de Franse taal niet over in hun correspondentie en werden de diplomaten, in tegenstelling tot andere vroegmoderne staten, niet enkel uit de adellijke kringen gerekruteerd.²⁸ Het historisch onderzoek rijkt echter niet verder dan een handvol kleine aspecten. Het is daarom van belang om nieuw onderzoek te wijden aan de uitvoering van de Nederlandse diplomatie om zowel de vier gestelde kerntaken van de zeventiende-eeuwse Staatse gezanten als het specifieke karakter

²⁵ Thomson, 'For a Comparative History of Early Modern Diplomacy', 151-172.

²⁶ Zie voor historici die beargumenteren dat de Nederlandse Republiek met zijn republikeinse en gedecentraliseerde statenvorm zoveel anders was dan de overheersende monarchieën, onder andere: Simon Groenveld, *Unie, bestand, vrede. Drie fundamentele wetten van de Republiek der Verenigde Nederlanden* (Hilversum 2009) 8; Ad van der Woude, *Nederland over de schouder gekeken* (Utrecht 1986) 64; George Sanders, *Het present van Staat. De gouden ketens, kettingen en medailles verleend door de Staten-Generaal 1588-1795* (Leiden 2013) 87; Robert Fruin, *De oorlog van 1672* (Groningen 1972) 46. Daarentegen beargumenteren sommige historici dat het karakter van de Nederlandse Republiek niet zozeer afweek van de staatsstructuur van de alom vertegenwoordigde monarchieën. Zie bijvoorbeeld: Helmut Koenigsberger, 'Republicanism, Monarchism and Liberty', in: Robert Oresko, George Gibbs en Hamish Scott ed., *Royal and Republican Sovereignty in Early Modern Europe. Essays in Memory of Ragnhild Hatton* (Cambridge 1997) 43-75.

²⁷ John Grever, 'Louis XIV and the Dutch Assemblies. The Conflict about The Hague', *Legislative Studies Quarterly* 7:2 (1982) 235-249, aldaar 246; David Onnekink, 'The Body Politic', in: Helmer Helmers en Geert Janssen ed., *The Cambridge Companion to the Dutch Golden Age* (Cambridge 2018) 107-123, aldaar 107; Jonathan Israel, *Dutch Primacy in World Trade 1585-1740* (Oxford 1989) 6.

²⁸ Scott, 'Diplomatic Culture in Old Regime Europe', 68-74. Volgens historicus Jan Heringa waren de meeste Staatse diplomaten afkomstig uit de regentenklasse. Toch moet het aandeel van de adellijke diplomaten niet onderschat worden. Historicus Maurits Ebben stelt dat ongeveer 30 tot 40 procent van de diplomaten in de Republiek van nobele afkomst was. Dit aantal stond echter in een schril contrast met andere vroegmoderne staten, waar de adel een dominante positie bezat. Zo bestond het *corps diplomatique* van de Franse koning Lodewijk XIV volledig uit adel. Zie: Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 77; Jean Streng, 'De Adel in de Republiek', *Virtus Jaarboek voor Adelsgeschiedenis* 10:1 (2003) 71-101, aldaar 91; Maurits Ebben, 'Het Staatse ambassadegebouw in de zeventiende eeuw. Het logement van Hendrick van Reede van Renswoude', *Virtus* 25:1 (2018) 29-56, aldaar 35; William Roosen, 'The True Ambassador. Occupational and Personal Characteristics of the French Ambassador under Louis XIV', *European Studies Review* 3:2 (1973) 121-139, aldaar 122.

van de Nederlandse diplomatie te bestuderen.

In dit onderzoek zal daarom de Staatse diplomatie en het bijbehorende diplomatieke takenpakket centraal staan. Hiervoor zal ik de casestudy van Willem Boreel gebruiken, die van 1650 tot 1668 de Staatse honneurs waarnam aan het Parijse hof. Deze casus is om een aantal redenen interessant. Allereerst is een verdiepend onderzoek naar de taken van Boreel een geschikte mogelijkheid om het Franse model van Scott te bestuderen in het hol van de leeuw en centrum van de diplomatie: Parijs. Een onderzoek naar zijn functioneren, als voorbeeld voor de Staatse diplomatie, kan meer inzicht geven in de Franse vorm van diplomatie en in welke mate dit model ook door andere vroegmoderne staten werd overgenomen. Hiernaast heeft Willem Boreel zelf nog relatief weinig aandacht gekregen in de literatuur, terwijl hij met zijn lange diplomatieke carrière zijn sporen luid en breed had verdiend.²⁹ Door zijn lange diplomatieke loopbaan in Parijs heeft hij ook een grote correspondentie achtergelaten. Met deze brieven is tot op heden nog weinig gedaan.

De vraag die in dit onderzoek centraal zal staan, luidt daarom: hoe vervulde Willem Boreel, gedurende zijn eerste ambtsperiode als ordinaris ambassadeur (1650-1660) in Parijs, de vier kerntaken van een ambassadeur? In dit onderzoek zal de periode 1650-1660 centraal staan, aangezien Boreel in 1650 begon als ambassadeur en in 1660 weer terugkeerde naar de Republiek om later weer naar Parijs te trekken met een (tijdelijk) verhoogde rang en veranderd diplomatiek takenpakket.³⁰ Hiernaast is de Frans-Nederlandse diplomatieke relatie in de jaren vijftig van de zeventiende eeuw een onderbelichte tijdsperiode in het historisch onderzoek. In de historiografie heeft alleen historicus Everhardus Molsbergen in 1902 een diepgravende studie gedaan over dit decennium. Andere historische onderzoeken hebben zich vooral gericht op de Frans-Nederlandse diplomatieke relatie na 1661, toen

²⁹ Er is geen enkele monografie gewijd aan Willem Boreel. Verschillende historici hebben, in enkele werken waarin hij kort de revue passeert, tegenstrijdige opvattingen over hem geuit. Zowel Luc Panhuysen als Herbert Rowen delen hem weinig krediet toe en omschrijven de Staatse gezant als bot, lusteloos en bezeten met gebrekkige sociale vaardigheden. Daarentegen benadrukten historici van negentiende- en twintigste eeuwse onderzoeken juist het tegendeel. Zo omschreef Abraham van der Aa hem als een bekwaam staatsdienaar en legde Hans van Malsen, huisarchivaris van de familie Boreel, juist de nadruk op Boreels verfijnde en deskundige karakter. Zie: Luc Panhuysen, *De ware vrijheid. De levens van Johan en Cornelis de Witt* (Amsterdam 2016) 230; Rowen, *John de Witt*, 710; Van der Aa, *Biographisch Woordenboek der Nederlanden*, 918; Nationaal Archief (NA), 1.10.10, Inventaris van het archief van de familie Boreel 1433-1931, familie Pels 1571-1862, Stichting Frankendaal 1637-1877 (FB), inv. nr. 123F ; Johannes van Dillen, 'Hans van Malsen. Historisch opstellen', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 42:1 (1927) 397-398, aldaar 397.

³⁰ Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland*, 15.

Lodewijk XIV de touwtjes voortaan zelf in handen nam.³¹ Door middel van deze hoofdvraag zal ik proberen een profiel te schetsen van de invulling van Boreels taken als ambassadeur. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, zal in elk hoofdstuk een kerntaak centraal staan. Elk hoofdstuk zal vervolgens eenzelfde opzet kennen. Eerst zal aan de hand van toonaangevende diplomatieke handboeken en recente onderzoeken worden beschreven hoe men toentertijd dacht over de invulling van de desbetreffende kerntaak. Hierna zal de onderzochte theorie toegepast worden op de casus van Willem Boreel.

Voor dit onderzoek zullen verschillende soorten primaire bronnen gebruikt worden. Allereerst zullen enkele belangrijke diplomatieke handboeken onderzocht worden. Diplomatieke traktaten werden al vanaf de vijftiende eeuw in Europa geschreven en bevatten veel informatie over de taken van vroegmoderne ambassadeurs.³² Voor dit onderzoek zijn drie handboeken uitgekozen die tot de belangrijkste en succesvolste van de zeventiende en achttiende eeuw behoorden: Jean Hotmans, *The ambassador* (1603), Abraham de Wicqueforts *Ambassadeur et ses fonctions* (1681) en François de Callières' *De la manière de négocier avec les souverains* (1716).³³ Om een zo breed mogelijk beeld te kunnen schetsen, zijn deze handboeken tevens gekozen om een chronologische spreiding te creëren.

Voor de casus van Willem Boreel zullen diverse primaire bronnen onderzocht worden. Door de Covid-19 pandemie, die voor lange tijd de sluiting van de archieven tot gevolg had, heb ik enkel de belangrijkste fysieke archiefstukken kunnen bekijken.³⁴ Deze bronnen liggen voornamelijk in het archief van het Nationaal Archief.³⁵ Hiernaast richt ik mij daarom ook op een breed scala aan gedigitaliseerd bronmateriaal. De belangrijkste bronnen in dit onderzoek vormen de diplomatieke brieven van Willem Boreel. Hoewel diplomatieke

³¹ Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*. Zie bijvoorbeeld: Jonathan Israel, *The Dutch Republic. Its Rise, Greatness and Fall 1477-1806* (Oxford 1995); Smit, *De buitenlandsche politiek van Nederland*; Elzinga, *Het voorspel van den oorlog van 1672*.

³² Betty Behrens, 'Treatises on the Ambassador Written in the Fifteenth and Early Sixteenth Centuries', *The English Historical Review* 51:204 (1936) 616-627, aldaar 617; Dante Fedele, 'Plurality of Diplomatic Agents in Premodern Literature on the Ambassador', in: Ebben en Sicking ed., *Beyond Ambassadors*, 38-55, aldaar 43.

³³ Fedele, 'Plurality of Diplomatic Agents', 48; Maurice Keens-Soper, 'Wicquefort', in: Geoff Berridge, Maurice Keens-Soper en Thomas Otte, *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger* (New York 2001) 88-105, aldaar 90; Keens-Soper, 'Callières', in: Berridge, Keens-Soper en Otte, *Diplomatic Theory*, 106-124, aldaar 106. Voor de diplomatieke handboeken zullen de volgende edities gebruikt worden: Jean Hotman, *The Ambassador* (Londen 1603); Abraham de Wicquefort, *L'ambassadeur et ses fonctions* (Den Haag 1682); François de Callières, *De la manière de négocier avec les souverains* (Amsterdam 1716).

³⁴ Het Nationaal Archief in Den Haag sloot zijn deuren van 5 november 2020 tot en met 18 mei 2021. Hierna heb ik een paar keer toegang gekregen tot de archieven.

³⁵ NA, 1.01.02, Inventaris van het archief van de Staten-Generaal, 1576-1796 (SG); NA, FB. Voor toegang tot het familiearchief van Boreel wil ik graag Hugo Boreel, van Stichting Cultuurhistorisch Fonds Boreel, bedanken.

correspondentie vaak het vooroordeel heeft dat het langdradig en saai zou zijn, vormen deze brieven toch een van de belangrijkste bronnen voor diplomatiek onderzoek.³⁶ Voor Boreel was de correspondentie met Johan de Witt veruit het belangrijkste. In 1653 had de raadpensionaris de taak naar zich toegetrokken om reguliere briefwisseling te onderhouden met de buitenlandse gezanten, waardoor hij als eerste aanspreekpunt gold voor de Staatse diplomaten.³⁷ Vanaf 30 juli 1653 tot aan Boreels dood op 29 september 1668 schreef de ambassadeur ongeveer 500 brieven aan de raadpensionaris, waarvan ruim 300 in het eerste decennium. De brieven van Boreels hand zijn door een samenwerkingsverband tussen het project *Briefwisseling van Johan de Witt (1625-1672)* en *Early Modern Letters Online (EMLO)* online beschikbaar gemaakt.³⁸ Veel hiervan zijn ook in transcriptie opgenomen in de achttiende-eeuwse editie van Hendrick Scheurleer.³⁹ Deze editie geeft ook enkele brieven van De Witts kant weer die nog niet in *EMLO* raadpleegbaar zijn gemaakt.

Bij nadere bestudering blijkt dat in de editie van Scheurleer niet alle brieven zijn opgenomen. Veel van Boreels brieven, vooral na 1655, zijn namelijk niet weergegeven. Vroegmoderne bronnenuitgave staan echter wel vaker bekend om hun selectieprocedures.⁴⁰ Om toch de gehele brievencollectie van Boreel aan De Witt te kunnen onderzoeken, is het belangrijk om terug te keren naar de bronnen. Hiervoor zal ik in dit onderzoek de beschikbare *EMLO*-brieven combineren met het digitale transcribeerprogramma Transkribus. Deze applicatie maakt het mogelijk om door middel van computertechnologie

³⁶ Mary Lindemann, 'The Discreet Charm of the Diplomat Archive', *German History* 29:2 (2011) 283-304, aldaar 288; Marie-Hélène Côté, 'What did it Mean to be a French Diplomat in the Seventeenth and Early Eighteenth Centuries?', *Canadian Journal of History* 45:1 (2010) 235-258, aldaar 237; Gordon Craig, 'On the Pleasure of Reading Diplomatic Correspondence', *Journal of Contemporary History* 26:1 (1991) 369-384, aldaar 379; Ebben, 'Your High and Mighty Lordships', 92-93.

³⁷ Guido de Bruin, *Geheimhouding en verraad. De geheimhouding van staatszaken ten tijde van de Republiek (1600-1750)* (Den Haag 1991) 266; Thomassen en Pennings, *De archieven van Nederlandse gezanten en consuls tot 1811*, 30.

³⁸ NA, 3.01.17, Johan de Witt, raadpensionaris van Holland, 1653-1672 (JDW), inv. nr. 1832-1849. Zie voor de complete correspondentie van Willem Boreel aan raadpensionaris De Witt: Early Modern Letters Online (EMLO), Cultures of Knowledge, <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?rec=johan+de+witt&aut=willem+boreel> (22-8-2020).

³⁹ Hendrick Scheurleer, *Brieven geschreven ende gewisselt tusschen den Heer Johan de Witt, ende de Gevolgmaghtigden van den Staedt der Vereenighde Nederlanden, so in Vranckryck, Engelandt, Sweden, Denemarcken, Poolen enz. Beginnende met den jaere 1652 tot het jaer 1669 incluys. Eerste deel, raekende de negociatien van de Heeren W. Boreel en C. van Beuningen in Vranckryck* (Den Haag 1723).

⁴⁰ Zo heeft historicus Charles-Édouard Levillain bijvoorbeeld aangetoond dat een achttiende-eeuwse editie met de correspondentie van de Franse gezant Jean-Antoine d'Avaux ook grote hiaten bevat. Zie: Charles-Édouard Levillain, 'French Diplomacy and the Run-up to the Glorious Revolution (1688). A Critical Reading of Jean-Antoine d'Avaux's Correspondence as Ambassador to the States General', *The Journal of Modern History* 88:1 (2016) 130-150, aldaar 131.

massa's teksten automatisch te laten transcriberen en doorzoekbaar te maken.⁴¹ Hiervoor heb ik eerst 30 volledige pagina's van Boreels handschrift handmatig ingevoerd. De software leert vervolgens automatisch de tekstherkenning aan, waarna het gecreëerde model een foutmarge had van slechts 4,86%. Transkribus wordt al voor diverse doeleinden gebruikt, zoals bij handtekeningherkenning in de bankenwereld. Ook historische projecten, beïnvloed door de *Digital Humanities*, ontdekken langzaam het nut van Transkribus.⁴² Zo maakt het project PROLOPE via dit programma bijvoorbeeld veel teksten uit de Spaanse Gouden Eeuw online beschikbaar.⁴³ Transkribus biedt dus een goede mogelijkheid om via de originele bronnen de volledige correspondentie van Willem Boreel met De Witt te kunnen onderzoeken.

Dit onderzoek past naadloos in de *New Diplomatic History*. Deze historische stroming, die vanaf de jaren negentig van de vorige eeuw zijn intrede deed, heeft voor grote veranderingen gezorgd in de traditionele manier waarop historici de diplomatieke geschiedenis tot dan toe bedreven. Voor een lange tijd is de discipline gestoeld geweest op de interpretatie van historicus Garret Mattingly. Volgens hem ontstond de moderne diplomatie in de Renaissance van de Italiaanse stadstaten, vanaf waar het zich verspreidde door de rest van Europa. Het systeem van permanente diplomatieke vertegenwoordiging was volgens hem 'compleet' ten tijde van de Vrede van Westfalen.⁴⁴ Historici, beïnvloed door de *New Diplomatic History*, hebben al enige decennia de teleologische ideeën van Mattingly verworpen.⁴⁵ Zij benadrukken dat de Vrede van Westfalen niet de geboorte was van een modern statensysteem waarin elk land permanente residenties onderhield in het buitenland.⁴⁶

⁴¹ Guenter Muehlberger e.a., 'Transforming Scholarship in the Archives through Handwritten Text Recognition. Transkribus as a Case Study', *Journal of Documentation* 75:5 (2018) 954-976, aldaar 955.

⁴² Olivier Le Deuff, *Digital Humanities. History and Development. Volume IV* (Londen 2018) x.

⁴³ Muehlberger e.a., 'Transforming Scholarship in the Archives', 966.

⁴⁴ Garret Mattingly, 'The First Resident Embassies. Medieval Italian Origins of Modern Diplomacy', *Speculum* 12:4 (1937) 423-439, aldaar 423-434; Tracy Sowerby, 'Early Modern Diplomatic History', *History Compass* 14:9 (2016) 441-456, aldaar 442.

⁴⁵ Diana Carrió-Invernizzi, 'A New Diplomatic History and the Networks of Spanish Diplomacy in the Baroque Era', *The International History Review* 36:4 (2014) 603-618, aldaar 604-605; Sowerby, 'Early Modern Diplomatic History', 442.

⁴⁶ Maurits Ebben en Louis Sicking 'Nieuwe diplomatieke geschiedenis van de premoderne tijd. Een inleiding', *Tijdschrift voor geschiedenis* 127:4 (2009) 541-552, aldaar 542-543; Ebben en Sicking, 'Introduction', in: Ibidem ed., *Beyond Ambassadors*, 1-19, aldaar 6; May, 'Staged Sovereignty or Aristocratic Values?', 80.

⁴⁶ Daniel Riches, *Protestant Cosmopolitanism and Diplomatic Culture. Brandenburg-Swedish Relations in the Seventeenth Century* (Leiden 2012) 2.

Hiernaast heeft de *New Diplomatic History* historici geïnspireerd om nieuwe multidisciplinaire vragen te stellen.⁴⁷ Geruime tijd stond de diplomatieke geschiedenis bekend als de traditionele ‘recalcitrante dinosaurus’ van de historische wetenschap.⁴⁸ Het onderzoek was voorheen vooral gericht op de *haute politique*, oude bronuitgaves en achterhaalde methodes. Door de intrede van de nieuwe wetenschappelijke stroming brokkelde deze Rankiaanse tunnelvisie snel af. Diverse sub-disciplines, zoals de antropologie, sociologie, kunstgeschiedenis, genderstudies, literatuurstudies en zelfs natuurkunde en kwantummechanica, legden nieuwe onderzoeksterreinen in de diplomatieke geschiedenis bloot die tot dan toe onberoerd bleven.⁴⁹ Zo hebben historici bijvoorbeeld recentelijk het belang van vrouwen in de diplomatie opnieuw aangetoond⁵⁰ en is onder invloed van de *Spatial Turn* meer aandacht gekomen voor onderzoek naar de fysieke ruimtes waar diplomatie bedreven werd.⁵¹ De kruisbestuiving met de literatuurwetenschap heeft ook veel bekend gemaakt over de relatie tussen vroegmoderne diplomatie en literatuur.⁵² Door de

⁴⁷ John Watkins, ‘Toward a New Diplomatic History of Medieval and Early Modern Europe’, *Journal of Medieval and Early Modern Studies* 38:1 (2008) 1-14, aldaar 1; Melvin Leffler, ‘Presidential Address. New Approaches, Old Interpretations, and Prospective Reconfigurations’, *Diplomatic History* 19:1 (1995) 172-196, aldaar 180.

⁴⁸ Riches, *Protestant Cosmopolitanism and Diplomatic Culture*, 2.

⁴⁹ Marcus Holmes, ‘Re-evaluating Theory and Methods in Diplomatic History. Bringing in Psychology, Neuroscience, Micro-Sociology and Quantum’, *Diplomatica* 1:1 (2019) 19-25; Ebben en Sicking, ‘Nieuwe diplomatieke geschiedenis van de premoderne tijd’, 544-545; Watkins, ‘Toward a New Diplomatic History of Medieval and Early Modern Europe’, 5-6; Sowerby, ‘Early Modern Diplomatic History’, 445-448.

⁵⁰ Zie voor recente onderzoeken bijvoorbeeld: Gemma Allen, ‘The Rise of the Ambassadors. English Ambassadorial Wives and Early Modern Diplomatic Culture’, *The Historical Journal* 62:3 (2019) 617-638; Florian Kühnel, ‘Minister-like Cleverness, Understanding, and Influence on Affairs. Ambassadors in Everyday Business and Courtly Ceremonies at the Turn of the Eighteenth Century’, in: Hennings en Sowerby, *Practices of Diplomacy in the Early Modern World*, 130-146; Glenda Sluga en James Carolyn, *Women, Diplomacy and International Politics since 1500* (Florence 2016).

⁵¹ Zie bijvoorbeeld: Virginie Mamadouh, e.a., ‘Toward an Urban Geography of Diplomacy. Lessons from The Hague’, *The Professional Geographer* 67:4 (2015) 564-574; Fiona McConnell, ‘Rethinking the Geographies of Diplomacy’, *Diplomatica* 1:1 (2019) 46-55; Marlies Hoenkamp-Mazgon, *Palais de Hollande te Istanboel. Het ambassadegebouw en zijn bewoners sinds 1612* (Amsterdam 2002); Alan Henrikson, ‘The Geography of Diplomacy’, in: Colin Flint, *The Geography of War and Peace. From Death Camps to Diplomats* (Oxford 2004) 369-394; Diana Carrió-Invernizzi, ‘Manuel de Lira, Spanish Ambassador to The Hague (1671-1678). The Home of the Ambassador and his Role as Agent of Artists and Art Collectors’, in: ibidem ed., *Embajadores culturales. Transferencias y lealtades de la diplomacia Española de la Edad Moderna* (Madrid 2016) 205-236; Catherine Fletcher, ‘Furnished with Gentlemen. The Ambassador’s House in Sixteenth-Century Italy’, *Renaissance Studies* 24:4 (2009) 518-535; Ebben, ‘Het Staatse ambassadegebouw in de zeventiende eeuw’, 29-56.

⁵² Joanna Craigwood en Tracy Sowerby, ‘Introduction. English Diplomatic Relations and Literary Cultures in the Sixteenth and Seventeenth Centuries’, *Huntington Library Quarterly* 84:4 (2020) 491-517; Timothy Hampton, *Fictions of Embassy. Literature and Diplomacy in Early Modern Europe* (New York 2009); Timothy Hampton, ‘Literary Diplomacy. The Margins of Representation’, *Diplomatica* 1:1 (2019) 26-32; Paul Sheeran, *Literature and International Relations. Stories in the Art of Diplomacy* (Farnham 2007); Katharina Piechocki, ‘Sincerity, Sterility, Scandal. Eroticizing Diplomacy in early Seventeenth-Century Opera Librettos at the French Embassy in Rome’, in: Hennings en Sowerby, *Practices of Diplomacy in Early Modern World*, 114-129; Ellen Welch, A

invloed van de economische geschiedenis hebben diplomatieke historici ten slotte tevens het onderscheid gemaakt tussen *economic diplomacy* en *business diplomacy*.⁵³ Het eerste betreft diplomatieke onderhandelingen over economische verdragen en traktaten op overheidsschaal, terwijl bij het tweede de alledaagse behartiging van economische belangen van 'onderdanen' en kooplieden centraal staan.⁵⁴ Diplomatieke historici hebben onder andere door deze scheiding het takenpakket van vroegmoderne gezanten heroverwogen.

Historicus Toby Osborne heeft zich recentelijk uitgelaten over de negatieve kant van de *New Diplomatic History*. Door de bonte verzameling aan multidisciplinaire vraagstukken vergeten diplomatieke historici steeds vaker het politieke aspect van de diplomatie te onderzoeken. Volgens Osborne moeten historici er voor waken om deze elementen niet buiten beschouwing te laten, aangezien het een fundamenteel onderdeel was van het diplomatieke proces in de vroegmoderne tijd.⁵⁵ In dit onderzoek richt ik mij daarom ook op het brede scala aan taken van Willem Boreel.

Theater of Diplomacy. International Relations and the Performing Arts in Early Modern France (Philadelphia 2017).

⁵³ David Veevers en William Pettigrew, 'Trading Companies and Business Diplomacy in the Early Modern World', *Diplomatica* 2:1 (2020) 39-47; Adam Clulow en Tristan Mostert, 'The Dutch East India Company and Business Diplomacy', *Diplomatica* 2:1 (2020) 25-38.

⁵⁴ Niels van Willigen, 'Business Diplomacy from an IR Perspective', *Diplomatica* 2:1 (2020) 13-19, aldaar 13-14; Cátia Antunes, 'Early Modern Business Diplomacy. An Appraisal', *Diplomatica* 2:1 (2020) 20-27, aldaar 21.

⁵⁵ Toby Osborne, 'Whither Diplomatic History? An Early-Modern Historian's Perspective', *Diplomatica* 1:1 (2019) 40-45, aldaar 41.

Hoofdstuk 1: Negotiëren

Diplomatieke theorie

Onderhandelingen voeren was voor vroegmoderne gezanten een van de belangrijkste taken tijdens hun ambassade. Diplomaten verbleven geregeld in den vreemde om vredes en verdragen te sluiten. Amerikaans historicus William Roosen stelde zelfs dat negotiëren de belangrijkste taak was van een vroegmoderne gezant.⁵⁶ In de zeventiende en begin achttiende eeuw spraken diplomatieke theoretici zich ook nadrukkelijk uit over de onderhandelingstaken van ambassadeurs. Abraham de Wicquefort stelde in zijn handboek dat een diplomaat in eerste plaats vooral een 'un messenger de paix' was.⁵⁷ Hij diende hierbij alles op alles te zetten om de goede relatie tussen beide staten te behartigen en vrede te stichten wanneer de situatie gespannen werd. Ook François de Callières beargumenteerde dat een ambassadeur aan het hof verbleef 'pour y traiter les affaires de son prince'.⁵⁸ Hoewel de schrijvers van de diplomatieke traktaten het belang van onderhandelingen sterk benadrukten, waren echter niet alle vroegmoderne gezanten bevoegd om te negotiëren. Sommigen werden namelijk enkel gezonden om kroningen, huwelijken en begrafenisson bij te wonen.⁵⁹

Hiernaast schreven de diplomatieke theoretici ook over de specifieke zaken die onderhandeld dienden te worden. Zowel Jean Hotman als De Wicquefort benadrukten de grote diversiteit aan onderhandelingsonderwerpen. Volgens Hotman verschilden de vroegmoderne staten sterk van elkaar qua politieke, sociale en economische structuur. Deze verschillende intrinsieke eigenschappen bepaalden volgens hem welke zaken belangrijk waren voor een vorst en zijn onderdanen.⁶⁰ Zo beargumenteerde Hotman bijvoorbeeld dat zeehandel een belangrijk onderdeel was van de staatspolitiek en diplomatie van Engeland, Denemarken en de Nederlanden.⁶¹ Ook De Wicquefort benadrukte net als Hotman de uitwerking van de verscheidenheid van het vroegmoderne statensysteem op de diplomatie.

⁵⁶ William Roosen, *The Ambassador's Craft. A Study of the Functioning of French Ambassadors under Louis XIV* (Los Angeles 1967) 110.

⁵⁷ De Wicquefort, *L'ambassadeur et ses fonctions. Livre II*, 6.

⁵⁸ De Callières, *De la manière de négocier avec les souverains*, 85.

⁵⁹ De Wicquefort, *The Ambassador and his Functions*, 294.

⁶⁰ Hotman, *The Ambassador*, E12.

⁶¹ Ibidem, B14.

Volgens hem zou het nutteloos zijn om een opsomming te geven van zaken waarover de gezant diende te onderhandelen, aangezien 'elle change avec les affaires que l'ambassadeur à negotier, qui sont infinies et presque toutes d'un differante nature'.⁶²

Voor een gezant zijn reis naar een buitenlands hof maakte, kreeg hij een instructie mee waarin vermeld stond wat de specifieke verwachtingen waren en waar de kern van zijn onderhandelingen lag. Ook deze instructies konden daarom sterk van elkaar verschillen en waren afhankelijk van en de wensen van de eigen vorst in het desbetreffende land.⁶³ Vaak kregen gezanten twee verschillende instructies mee: een algemene instructie, die veilig overgedragen kon worden aan de vorst, en een geheime instructie, die alleen voor de ogen van de ambassadeur bestemd was.⁶⁴ Aangezien de diplomatieke koers in het thuisland snel kon wijzigen, kregen zij tussentijds geregeld nieuwe instructies toegezonden.⁶⁵ Hiermee konden vorsten en regeringen snel reageren op internationale veranderingen zonder dat de diplomaat de touwtjes in eigen handen nam. In de praktijk gingen vroegmoderne diplomaten daarom ook vrijwel nooit hun boekje te buiten.⁶⁶

Tot slot beargumenteerde De Wicquefort dat het succes van de onderhandelingen afhing van de keuze welke gezant gezonden werd. Zo was het van belang dat een vorst een diplomaat zond die naast een aangename persoonlijkheid ook specifieke kennis in huis had over de onderhandelingszaken.⁶⁷ De Callières voegde hieraan toe dat de onderhandelingen enkel tot een goed einde konden lopen als er een balans bestond tussen de twee staten. Als een staat aanzienlijk machtiger was dan de ander, kon de machtigere staat zijn wil opleggen door gebruik van geweld en was er volgens hem geen sprake van diplomatie.⁶⁸

Casus Boreel

Vanwege de gespannen relatie tussen Frankrijk en de Republiek besloten de Hoogmogende Heren om eind 1648 Willem Boreel te benoemen als nieuwe ordinaris ambassadeur in Parijs. Zij droegen de Staatse gezant op om de ontstane knelpunten zo spoedig mogelijk uit de weg ruimen. Een van de belangrijkste taken waarmee zij Boreel belastten, was gericht op

⁶² De Wicquefort, *L'ambassadeur et ses fonctions*. Livre II, 50.

⁶³ Hotman, *The Ambassador*, E13.

⁶⁴ Thomassen en Pennings, *De archieven van Nederlandse gezanten en consuls tot 1811*, 35.

⁶⁵ De Callières, *The Art of Negotiating with Sovereign Princes* (Londen 1716) 123.

⁶⁶ Ibidem, 123; Roosen, *The Ambassador's Craft*, 116.

⁶⁷ De Wicquefort, *The Ambassador and his Functions*, 94.

⁶⁸ De Callières, *The Art of Negotiating with Sovereign Princes*, 83.

verlenging van het marinetraktaat dat op 18 april 1646 gesloten was. De Fransen schonden het verdrag na sluiting echter op grote schaal en al snel degradeerde was het document tot niet meer dan een inhoudsloos vel papier.⁶⁹ Toch bood een marinetraktaat enkele juridische grondslagen om de verworven vrijheden te behouden en eventueel rechtelijk aan te kunnen vechten. De Staten-Generaal wilden daarom zo snel mogelijk dat Boreel zijn reis naar Parijs ondernam om een verlenging af te dwingen. Ondanks Boreels benoeming op 28 december 1648, vertrok hij pas begin juni 1650 naar Parijs, nadat de Staten hem meermaals hadden verzocht om zo spoedig mogelijk te vertrekken.⁷⁰ Bij aankomst in de Franse hofstad was het marinetraktaat door het treuzelen van Boreel al verlopen.

In zijn persoonlijke instructies stond vermeld dat ‘het tractaet vande marine is comen te expireeren, dat haer Ho: Mo: hem heer ambassadeur hebben gelast ende geauthoriseert, om over t’selve tractaet, desselfs continuatie ofte renovatie, in handeling te treden’. De Staten-Generaal drukten de Staatse ambassadeur op het hart dat het nieuwe handelsverdrag met Frankrijk dezelfde voorwaarden moest krijgen als het Spaanse handelsakkoord, dat vlak voor zijn aankomst werd gesloten. Tevens moest hij opnieuw zorgen dat de Nederlandse ingezetenen gelijkgesteld werden aan de Franse inwoners.⁷¹ Net als de Haagse politiek was Boreel van mening dat een vernieuwd traktaat de beste oplossing was om de Franse kaapvaart via gerechtelijke wegen een halt toe te roepen. Dit was nodig omdat anders ‘alle onse navigatie ende commercie, verdorven ende geruineert soude blyven’, met als gevolg ‘de totale ruine’ van de staat.⁷² Boreel was hiervoor de aangewezen man, aangezien hij al ruimschoots ervaring had opgedaan met het sluiten van economische overeenkomsten en al eerder betrokken was geweest bij andere Franse verdragen.⁷³

Bij aankomst in Frankrijk meldde Boreel aan de Staten-Generaal dat hij niet verwachtte dat de Fransen happig waren op een verlenging van het marinetraktaat. Volgens hem profiteerden de Fransen namelijk buitengewoon van de scheepskaperijen en de

⁶⁹ Van der Woude, ‘De Vrede van Munster en de economische ontwikkeling van de Republiek’, 111.

⁷⁰ Zowel de Staten-Generaal als de Staten van Holland verzochten Boreel naar Parijs te vertrekken. De Staatse ambassadeur maakte zich echter in alle rust gereed om een hoger traktement af te dwingen bij de Hoogmogende Heren. Hiernaast verzocht hij om bij terugkomst in de Republiek een positie in de Hoge Raad te verkrijgen. Enkel dit laatste punt werd ingewilligd. Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 79; Andries van der Goes, *Resolutien van Holland* (Den Haag 1784) 5 en 50.

⁷¹ NA, SG, inv. nr. 12457, 10-14.

⁷² NA, JdW, inv. nr. 1832-1833, 12-12-1653 en 30-10-1654.

⁷³ Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland*, 14.

torenhoge belastingen voor de Nederlandse kooplieden.⁷⁴ Toch wist hij snel de belangrijkste artikelen, die de basis moesten vormen voor het nieuwe handelsverdrag, over te leveren aan de minister van buitenlandse zaken Henry-Auguste de Loménie, graaf van Brienne.⁷⁵ Hierna werd de Staatse ambassadeur op 20 februari 1651 uitgenodigd om aan het Franse hof verder te onderhandelen over de precieze invulling van het traktaat. Deze besprekingen liepen echter spaak, door de aanhoudende chaos die ontstaan was door de Fronde. In februari 1651 bereikte deze opstand zijn hoogtepunt toen de hertog van Orléans de kant van de frondeurs koos en kardinaal Mazarin gedwongen Frankrijk ontvluchtte.⁷⁶ Hierdoor werden verdere onderhandelingen onmogelijk gemaakt. De binnenlandse onrusten zorgden ervoor dat de Franse koning het marinetraktaat op een laag pitje zette. Toen de Republiek in mei 1652 in oorlog raakte met Engeland, besloten de Staten-Generaal de pogingen tot toenadering ook maar tijdelijk te staken.

Tussendoor wist Boreel echter nog wel een belangrijke politieke overwinning te boeken. Op 30 mei 1651 verklaarde de Franse koning het marineverdrag van 1646 provisioneel van kracht, als belofte voor nieuwe onderhandelingen.⁷⁷ In de overeenkomst stond de Franse koning toe dat 'tot vrijheit vande Nederlandsche Commerciën ende Navigatien (...)voortaen de Nederlandsche schepen vrijelijc sullen mogen vaeren ende inladen, alderhande waaren, selffs die van vijanden van Vranckrijck'.⁷⁸ De Franse piraterij werd hiermee op papier tijdelijk een halt toegeroepen. In de praktijk bleek deze schriftelijke belofte geen cent waard. De beslaglegging van goederen en schepen bleef namelijk in het gehele rijk bestaan en nam in stijgende lijn toe. Naast de onwilligheid om deze belangrijke inkomstenbron op te geven was de Franse kroon door de interne strubbelingen ook niet bij machten om deze belofte in haar eigen rijk te handhaven.

Na augustus 1653 kwamen de binnenlandse zaken weer tot rust. In grote delen van

⁷⁴ Historisch Genootschap, 'Brieven van W. Boreel. Gezant der Vereenigde Nederlanden in Frankrijk geschreven in 1650', *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap* 7:1 (1884) 135-186, aldaar 158-164.

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ Alanson Moote, *The Revolt of the Judges. The Parlement of Paris and the Fronde 1643-1652* (Princeton 1972) 292-294; Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 121. Boreel schreef op 18 maart 1651 aan de Staten-Generaal dat het arrest van Mazarin op 13 maart 1651 was uitgevaardigd, omdat de kardinaal zich schuldig had gemaakt aan ongehoorzaamheid, illegale zeeroverijen tegen vreemde schepen, verkwisting van staatsfinanciën en het opzettelijk verhinderen van vrede tussen Spanje en Frankrijk. Zie: Historisch Genootschap, 'Brieven van W. Boreel. Gezant der Vereenigde Nederlanden in Frankrijk geschreven in 1651', 330-332.

⁷⁷ Smit, *De buitenlandsche politiek van Nederland*, 79.

⁷⁸ NA, SG, inv. nr. 12574.106, 10-6-1651.

Frankrijk herstelde de vorst in beperkte mate het koninklijk gezag en wist kardinaal Mazarin zijn machtsbasis weer terug te veroveren.⁷⁹ De Fransen waren bereid om de beloofde onderhandelingen voor een nieuw marinetraktaat met Boreel weer te hervatten. Op 8 juli 1653 stelde Lodewijk XIV de hertog van Villeroy, Abel Servien, Nicolas Fouquet en de graaf van Brienne aan als onderhandelaars. Voor de Republiek was een hernieuwd handelsverdrag de oplossing om de hardnekkige Franse kaapvaart een halt toe te roepen. De Franse koning zag in het marinetraktaat echter een mogelijkheid om de Republiek los te weken van Spanje. Hoewel beide partijen voordelen zagen in een verdrag, vorderden de onderhandelingen niet. Boreel had 'vry schip, vry goed' als belangrijkste eis.⁸⁰ De Fransen probeerden op hun beurt de Republiek te binden in een anti-Spaanse alliantie, waardoor de Republiek de wapens weer diende op te pakken tegen de oude vijand.⁸¹ Na hevig onderhandelen slaagde Boreel erin om een concepttraktaat uit het vuur te slepen. Hij kon het ontwerp echter pas naar Den Haag opsturen nadat de Franse onderhandelaars de eerste versie eerst nog flink hadden bewerkt.⁸²

Hoewel Boreel erg tevreden was met het eindresultaat, uitte raadpensionaris De Witt zijn ongenoegen over de inhoud van dit concepttraktaat.⁸³ De teleurgestelde raadpensionaris schreef aan Boreel: 'dat ick op de receptie van 't voorsz. geadjusteerde tractaet my in myne goede hoope ende verwachtinge wat verset gevonden hebbe (...) ende dat haer Ed. Groot Mog. daer inne ontwyffelyck gantsch geen smaeck sullen vinden'.⁸⁴ Volgens De Witt was het verdrag teveel gericht op het internationale toneel en prefereerde hij eerder bilaterale elementen die enkel betrekking hadden op Frankrijk en de Republiek. Hoewel het conceptverdrag niet sprak over een directe breuk met Spanje, opperde het wel dat de Republiek en Frankrijk gezamenlijk in oorlog zouden trekken wanneer een van beide staten na een bestand weer in oorlog zou raken met Spanje. De Fransen hadden hiermee een belangrijke troef in handen om de Republiek toch weer de oorlog in te trekken. Ten slotte waren de economische vrijstellingen en voordelen minder gunstig dan die van het

⁷⁹ Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 125.

⁸⁰ Lieuwe van Aitzema, *Saken van staet en oorlogh. Deel III* (Den Haag 1669) 1317; NA, SG, inv. nr. 12587.133.

⁸¹ Ibidem.

⁸² Van Aitzema, *Saken van staet en oorlogh. Deel III*, 869; Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 135.

⁸³ NA, JdW, inv. nr. 1833, 9-1-1654 en 13-2-1654; Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 135.

⁸⁴ Scheurleer, *Brieven geschreven ende gewisselt tusschen den Heer Johan de Witt, ende de Gevolgmaghtigden van den Staet der Vereenighde Nederlanden*, 56.

traktaat uit 1646.⁸⁵ Het was daarom niet verassend dat De Witt het concepttraktaat afkeurend had gelezen. Uiteindelijk deelden de Staten-Generaal de mening van de raadpensionaris en accepteerden zij het tegenvallende ontwerp niet.

In de daaropvolgende jaren bleven zowel Boreel als de Franse gemachtigden op de achtergrond onderhandelingen voeren; echter zonder resultaat. Geregeld wist Boreel aan De Witt te schrijven dat een nieuw marinetraktaat er snel moest komen, maar dat het idee van 'vry schip, vry goed' steeds lastiger te behalen was.⁸⁶ Toen de Hanzesteden in mei 1655 wel een marinetraktaat met Frankrijk uit het vuur wisten te slepen, uitte Boreel zijn ergernis tegenover De Witt.⁸⁷ Hij nam het de Staten-Generaal kwalijk dat zij hem aan zijn lot overlieten in de onderhandelingen en dat ze in Den Haag geen vaart maakten met de besluiten van het marinetraktaat. Dit beklag veranderde echter niets aan de situatie in Parijs. De onderhandelingen met de Franse delegatie bleven namelijk, vanwege grote meningsverschillen, muurvast zitten.

Toen de relatie tussen Frankrijk en de Republiek in 1657 zijn kookpunt bereikte, door de verovering van de twee Franse koningsschepen, kwam er eindelijk schot in de zaak. In juni 1657, toen het conflict nog niet was opgelost, gingen de onderhandelingen weer van start. Ditmaal werd weer een nieuw concepttraktaat op poten gezet.⁸⁸ De Staten-Generaal probeerden in de tussentijd Jacques-Auguste de Thou, de Franse ambassadeur in Den Haag, via verscheidene wegen te paaien om het marinetraktaat bij zijn vorst zo hoog mogelijk op de agenda te plaatsen. Zo werd zijn ontvangst groots gevierd met kanonschoten, jachtpartijen en maaltijden. Hiervoor spendeerde de Hoogmogende Heren zelfs vier maal zoveel dan bij de ontvangst van de Spaanse ambassadeur Don Esteban de Gamarra een jaar daarvoor.⁸⁹ De toenaderingen in Den Haag leken effect te hebben. Er werd zelfs al afgesproken dat het verdrag getekend zou worden in Den Haag, aangezien Boreel een ongezien persoon was aan het Franse hof.⁹⁰ Uiteindelijk liepen ook deze pogingen uit op niets. Hoewel de Republiek groot belang hechtte aan een nieuw marinetraktaat, verdween de noodzaak voor Frankrijk als sneeuw voor de zon. De naderende vrede met Spanje gaf

⁸⁵ Ibidem, 56-57.

⁸⁶ NA, JdW, inv. nr. 1834-1835, 19-11-1655, 17-12-1655 en 10-8-1656.

⁸⁷ Van Aitzema, *Saken van staet en oorlogh. Deel III*, 1142.

⁸⁸ NA, JdW, inv. nr. 1836, 8-6-1657 en 15-6-1657. Zie voor het concepttraktaat: NA, SG, inv. nr. 12587.143.

⁸⁹ Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 175; Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland*, 583-584.

⁹⁰ Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 175.

Frankrijk weinig reden meer om de Republiek te betrekken in de aflopende oorlog in ruil voor waardevolle handelsvoordelen.

Na deze tweede mislukte poging ondernamen beide partijen tot 1660 geen grote nieuwe krachtinspanningen meer voor een nieuw marinetraktaat. In dat jaar riepen de Staten-Generaal Boreel naar Den Haag om enkele maanden later terug te keren als onderdeel van een extraordinaris gezantschap, bestaande uit de politieke zwaargewichten Coenraad van Beuningen, Justus de Huybert en Johan van Gent.⁹¹ Deze afvaardiging werd primair gestuurd om een defensieve alliantie te sluiten met Frankrijk, maar had hiernaast als doel om de druk op te voeren voor een nieuw marinetraktaat waar Boreel al ruim een decennium zonder succes aan had gewerkt. In 1662 wisten de extraordinaris ambassadeurs het gewilde marineverdrag te sluiten. Een wapenfeit, dat Boreel in zijn eentje niet voor elkaar kreeg.

Naast de verlenging van het handelsverdrag hield Boreel zich ook bezig met het bevorderen van een Frans-Spaanse vrede. De Staten-Generaal droegen de Staatse gezant op om 'alle openingen ofte occasie tot handeling van vrede te helpen voeden (...) tusschen de twee contenderende Croonen'.⁹² Een vrede tussen Spanje en Frankrijk was voor de Republiek van uiterst belang. De Franse kroon gebruikte, vaak ten onrechte, het argument dat de Staatse schepen Spaanse contrabande vervoerden. Een vrede tussen Frankrijk en Spanje zou het probleem van de Franse kaperij in een klap van de tafel kunnen vegen. Volgens Boreel was een vrede daarom de oplossing 'die haere Ed. Groot. Mog. onderdanen kan ontheffen van alle dese roveryen ende dagelyckse schade ter zee, die ook altyds sullen continueren, tensy Spaigne met Vranckryck werde bevredight'.⁹³

Tijdens zijn eerste audiëntie leverde Boreel zijn algemene instructie over en bood hij direct de Staatse bemiddeling aan bij de Franse koning.⁹⁴ De jonge Lodewijk XIV accepteerde deze vervolgens eervol.⁹⁵ In de eerste helft van de jaren vijftig werd de Frans-Spaanse oorlog op het scherpst van de snede uitgevochten, waardoor ze moeilijk bij elkaar te brengen waren. Beide partijen waren volgens Boreel net 'twee schermmeesters, die d'een d'ander

⁹¹ Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland*, 15.

⁹² NA, SG, inv. nr. 12457, 16.

⁹³ NA, JdW, inv. nr. 1833, 11-9-1654.

⁹⁴ Zie voor Boreels algemene instructie: NA, FB, inv. nr. 96. Zie voor zijn geheime instructie: NA, SG, inv. nr. 12457, 9-20.

⁹⁵ Van Aitzema, *Saken van staet en oorlogh. Deel III*, 474-478.

niet soecken te naderen'.⁹⁶ Hoewel de Staten-Generaal de ambassadeur opdroegen de vrede te bevorderen, hield hij zich in Parijs weinig bezig met de vredesbemiddeling. In de correspondentie met De Witt maakte hij zich echter wel regelmatig hard voor een Staatse ambassade in Madrid, om vanuit daar de burenoorlog te beslechten.⁹⁷ Naast Boreel waren ook de Fransen namelijk van mening dat de Republiek een gezantshap moest zenden naar Spanje om aan beide hoven te kunnen arbitreran.⁹⁸

De bemiddelingspogingen van Boreel bleven vooral beperkt tot deze verzoeken aan de raadpensionaris. De Staten-Generaal gaven Boreel ook geen verdere instructies, waardoor de ambassadeur in oktober 1655 aan De Witt vroeg wat hij nu precies verder moest doen met de bemiddeling.⁹⁹ Ook na dit verzoek was de mediatie van Boreel geen succes.¹⁰⁰ Dit kwam mede door de treuzelende Staten-Generaal, die pas in 1656 besloten om Hendrik Reede van Renswoude naar Madrid te sturen. Naast Boreel verzochten namelijk ook de Spaanse consuls de komst van een ambassadeur in Madrid.¹⁰¹ Ook vanuit Spanje maakte Van Renswoude echter weinig aanstalten om de vrede te bevorderen. Zijn handelingsbevoegdheid was vanwege zijn rang als minister-resident namelijk gering. Als Staatse ambassadeur hield hij zich daarom voornamelijk bezig met het aansnijden van Spaanse handelsproblemen aan het Madrileense hof.¹⁰²

De Fransen ervaarden Boreels beperkte mediatie als pover.¹⁰³ De bestaande Nederlandse antipathieën in Frankrijk werden hierdoor aangesterkt. Aan het Franse hof heersten nog dagelijks grieven over het sluiten van een separate vrede met Spanje.¹⁰⁴ Boreel probeerde zich met man en macht te verdedigen tegen deze aantijgingen, maar stelde tegelijkertijd dat 'hoewel ick genoeghsaem geïnstrueert ben, om die blaeme af te kunnen wysen, soo en ben ick niet overal present'.¹⁰⁵ Het was de Fransen echter duidelijk geworden dat Boreel naast een paar brieven over een Spaanse ambassade zich al snel had onttrokken aan het bemiddelingsproces en zijn hoop had gevestigd op zijn collega in Madrid. De Fransen

⁹⁶ NA, JdW, inv. nr. 1833, 10-4-1654.

⁹⁷ NA, JdW, inv. nr. 1832-1835, 28-11-1653, 1-10-1655 en 21-4-1656.

⁹⁸ NA, JdW, inv. nr. 1833-1834, 6-3-1654 en 1-10-1655.

⁹⁹ NA, JdW, inv. nr. 1833, 27-2-1654.

¹⁰⁰ NA, JdW, inv. nr. 1835, 19-11-1656.

¹⁰¹ Ebben, 'Het Staatse ambassadegebouw in de zeventiende eeuw', 37; Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland*, 389.

¹⁰² Ebben, 'Uwer Hoog Moogenden Onderdaenigsten Dienaers', 667.

¹⁰³ Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 120.

¹⁰⁴ NA, JdW, inv. nr. 1834-1835, 17-12-1655 en 14-1-1656.

¹⁰⁵ NA, JdW, inv. nr. 1835, 23-3-1656; Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 101.

bestempelden de Staatse bemiddeling daarom als mislukt. Lodewijk XIV begreep dat de weifelende Staten-Generaal en passieve Boreel ook in de onderhandelingsfase van de vrede niets voor hem konden betekenen. Toen Spanje en Frankrijk een officiële wapenstilstand sloten, en de vredesbesprekingen startten, bestempelden zij Boreel als een *persona non grata* en hielden hem buiten de onderhandelingstafel. Zijn positie als mediator werd ingenomen door de Rijngraaf, Frederik Magnus van Salm.¹⁰⁶ Op 17 maart 1659 meldde Boreel ten slotte aan De Witt dat de vrede eindelijk was gesloten tussen Spanje en Frankrijk, echter zonder zijn bijdrage.

Ten slotte maakte Boreel zich (tegen de visies in van de diplomatieke theoretici) ook sterk voor zaken die niet in zijn instructies vermeld stonden, maar wel ten goede kwamen aan de Republiek. Een van de aangelegenheden die hij hoog opnam, was hernieuwde diplomatieke contacten tussen de Nederlandse Republiek en de republiek Venetië. De Venetiaanse republiek was een van de eerste staten die de Nederlandse Republiek erkend had in 1609.¹⁰⁷ Tussen 1622 en 1637 onderhield de Republiek een ononderbroken vertegenwoordiging in Venetië.¹⁰⁸ Hierna stuurde de Republiek alleen nog maar consuls naar de Italiaanse grootmacht, omdat de vaste ambassades hun deuren sloten na een ceremonieel dispuut.¹⁰⁹ In Parijs onderhield Boreel goede contacten met de Venetiaanse ambassadeur Giovanni Sagredo. Geregeld spraken zij over de beëindigde diplomatieke contacten. Al op 16 februari 1651 meldde Boreel aan de Staten-Generaal dat beide ambassadeurs samen om de tafel hadden gezeten over een eventuele hernieuwing van de ambassades.¹¹⁰ In een van zijn eerste brieven aan raadpensionaris De Witt schreef Boreel dat beide heren van mening waren dat het beter zou zijn wanneer 'd'ordinarisse residentie van ambassadeurs tot Venetien ende in den Haege moge worden herstelt'.¹¹¹ De raadpensionaris wist Boreel vervolgens te melden dat de Staten-Generaal al hadden

¹⁰⁶ Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 186.

¹⁰⁷ Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 257.

¹⁰⁸ Johannes de Jonge, *Nederland en Venetie* (Den Haag 1853) 214-222. Op 7 augustus 1636 benoemden de Staten-Generaal Willem Boreel als ambassadeur van Venetië. Hiermee volgde hij Willem van Liere op. Boreel vertrok echter niet naar de Italiaanse republiek, vanwege een ceremonieel conflict. Venetië weigerde de Republiek de titel van 'Excellentie' te verlenen. Nadat dit probleem opgelost werd, vroeg Boreel ontslag aan voor de functie, omdat hij vreesde dat hij door dit conflict zijn taken niet goed kon volbrengen. De diplomatieke ambassades in beide republieken werden hierna gesloten en de contacten verliepen enkel via correspondentie of diplomaten aan andere buitenlandse hoven.

¹⁰⁹ Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland*, 460-462.

¹¹⁰ Historisch Genootschap, 'Brieven van W. Boreel. Gezant der Vereenigde Nederlanden in Frankrijk geschreven in 1651', 299-300.

¹¹¹ NA, JdW, inv. nr. 1832, 3-10-1653 en 28-10-1653.

besloten om een nieuwe ordinaris ambassadeur naar Venetië te sturen. Dit besluit was echter nooit uitgevoerd. De Witt beloofde Boreel dat hij zorg zou dragen om zijn verzoeken zo snel mogelijk opnieuw aan te kaarten. De Venetiaanse ambassadeur wist op zijn beurt ook een succes te bewerkstelligen: in april 1654 meldde de republiek Venetië zich officieel bij de Staten-Generaal om de oude contacten te hernieuwen.¹¹²

Voor Venetië was het aanhalen van de oude banden van belang om eenvoudiger militaire steun te krijgen tegen de optrekkende Ottomanen. De Venetiaanse handelsstaat was al sinds 1645 officieel in oorlog geraakt met het Ottomaanse Rijk en probeerde eerder steun te krijgen van allerlei machten. Uiteindelijk kreeg zij alleen militaire assistentie van enkele Italiaanse stadstaten.¹¹³ Ook bij de Nederlandse Republiek probeerde Venetië bijstand te vinden in de strijd. Sagredo benaderde Boreel meermaals en vroeg hem de Staten-Generaal aan te schrijven voor militaire en financiële steun tegen de Ottomanen ter bescherming van 'de geheele Cristenheydt'.¹¹⁴ De Witt wist Boreel te melden dat de Ottomanen al eerder in Den Haag waren verschenen om ook Staatse schepen te huren tegen Venetië.¹¹⁵ Boreel schreef vervolgens terug dat nieuwe diplomatieke contacten met Venetië ook voor de Republiek nuttige handelsvoordelen konden opleveren. Een ambassadeur ter plaatse kon de rijke handel met Venetië in goede banen leiden. Veelal werden geconstateerde kwesties nu gespeeld via de consul, die door beperkte bevoegdheden zelden in staat was om deze naar behoren af te ronden. Deze zaken werden dan bijvoorbeeld via andere diplomaten gespeeld. Zo werd een probleem rondom het huren van Hollandse handelsschepen in 1655 niet via Giacomo Strijcker, de consul in Venetië, geregeld, maar vroeg de Venetiaanse ambassadeur in Parijs aan Boreel dit met de Staten-Generaal te regelen.¹¹⁶

Boreel probeerde de raadpensionaris in zijn brieven te bewegen om zijn invloed te gebruiken in de Haagse politiek om de verstoorde diplomatieke relatie weer te hervatten. Hoewel De Witt zich hier ook hard voor inzette, voerden de Staten-Generaal de talloze

¹¹² NA, JdW, inv. nr. 1833, 10-4-1654.

¹¹³ Bruno Mugnai, *The Cretan War 1645-1671. Venetian-Ottoman Struggle in the Mediterranean* (Warwick 2018) 56.

¹¹⁴ NA, JdW, inv. nr. 1833-1834, 10-7-1654, 21-8-1654 en 19-3-1655.

¹¹⁵ George Vreede, *Inleiding tot eene geschiedenis der Nederlandsche diplomatie. Inleiding* (Utrecht 1861) 213.

¹¹⁶ NA, JdW, inv. nr. 1834, 26-2-1655.

verzoeken echter niet uit.¹¹⁷ Vooral Zeeland verzette zich hevig tegen een nieuwe vaste residentie in Venetië vanwege de torenhoge vaste lasten.¹¹⁸ Eind 1654 schreef Boreel aan De Witt dat de relatie tussen hem en de ambassadeur van Venetië ‘verkoelt ende verflauwt’ was geraakt, omdat ambassadeur Sagredo nu al twee jaar moest wachten op antwoord van de Hoogmogende Heren.¹¹⁹ Toen de ambassadeur halverwege 1655 huiswaarts trok, moest Boreel hem met schaamrood op de kaken vertellen dat de zaak nog steeds niet was afgedaan.¹²⁰ Na aankomst van de nieuwe Venetiaanse ambassadeur Giovanni Moresini deelden de Staten-Generaal Boreel op 22 juli per brief mee dat al zijn verzoeken waren afgewezen.¹²¹ Op 15 mei 1658 probeerde Boreel nog eenmaal via de Staten van Holland om een hernieuwing aan te kaarten.¹²² Ook dit verzoekschrift was echter aan dovemans oren gericht. Een nieuwe Staatse ambassade in Venetië zou uiteindelijk pas in 1781 weer gezonden worden.

¹¹⁷ Zie voor Boreels verzoeken voor hernieuwing van de diplomatieke contacten: NA, JdW, inv. nr. 1832-1834, 21-10-1653, 2-1-1654, 10-4-1654, 5-3-1655 en 16-7-1655. Voor inzet van raadpensionaris De Witt in deze zaak, zie: Scheurleer, *Brieven geschreven ende gewisselt tusschen den Heer Johan de Witt, ende de Gevolgmaghtigden van den Staedt der Vereenighde Nederlanden*, 159.

¹¹⁸ Scheurleer, *Brieven geschreven ende gewisselt tusschen den Heer Johan de Witt, ende de Gevolgmaghtigden van den Staedt der Vereenighde Nederlanden*, 102.

¹¹⁹ NA, JdW, inv. nr. 1833, 11-12-1654.

¹²⁰ NA, JdW, inv. nr. 1834, 17-6-1655.

¹²¹ Vreede, *Inleiding tot eene geschiedenis der Nederlandsche diplomatie*, 213.

¹²² Van der Goes, *Resolutien van Holland*, 132.

Hoofdstuk 2: Belangenvertegenwoordiging van ingezetenen

Diplomatieke theorie

In de historiografie behoorde de belangenvertegenwoordiging van ingezetenen door residerende ambassadeurs lange tijd tot een ondoorgrond terrein. Door het toeschrijven van een vierde diplomatieke kerntaak is hier echter verandering in gekomen. Dit vernieuwde denkbeeld is grotendeels het gevolg van de invloed van de *Business Diplomacy* op het diplomatieke vakgebied. Uit deze stroming ontstonden nieuwe inzichten die lange tijd genegeerd werden. De belangrijkste vernieuwing is de aandacht voor de verstrengeling tussen de vroegmoderne diplomatie enerzijds en de alledaagse economische belangenbehartiging van onderdanen. Als gevolg hebben diplomatieke historici heden ten dage meer aandacht voor de diplomatieke rol en functie van de vroegmoderne consul.

Consuls werden in de vroegmoderne tijd door vorsten gestationeerd in belangrijke economische regio's om de handelsbelangen van de ingezetenen te behartigen.¹²³ Hoewel zij een fundamentele rol speelden in de dagelijkse handelszaken, hebben zij in de literatuur geruime tijd weinig aandacht gekregen. In de historiografie werd veelal een onderscheid aangebracht tussen ambassadeurs, die zich met de belangrijke staatszaken bezighielden, en tweederangs diplomaten zoals consuls, die de dagelijkse zaken regelden. Historici hebben zich vooral gericht op ambassadeurs die *haute politique* bedreven, terwijl het consulaire netwerk al snel werd weggezet als onbelangrijk.¹²⁴ Vandaag de dag benadrukken historici echter wel het nut van de vroegmoderne consuls.

Vroegmoderne diplomatieke theoretici schaarden belangenvertegenwoordiging wel duidelijk onder de belangrijke taken van een residerende ambassadeur. De Wicquefort rekende het beschermen van de ingezetenen en hun belangen tegen het kwaad van buitenlandse vorsten zelfs als een van de *primaire* taken van een diplomaat.¹²⁵ Ook De Callières zag de belangenvertegenwoordiging van ingezetenen als een fundamenteel onderdeel van een buitenlandse ambassade. Volgens hem was een gezant verantwoordelijk 'pour proteger et conserver ceux de ses sujets, qu'il favorise leur commerce, et qu'il

¹²³ Thomassen en Pennings, *De archieven van Nederlandse gezanten en consuls tot 1811*, 25.

¹²⁴ Carrió-Invernizzi, 'A New Diplomatic History', 605; Ebben en Sicking, 'Introduction', 1; Müller, 'The Swedish Consular Service in Southern Europe 1720-1815', 186.

¹²⁵ De Wicquefort, *The Ambassador and his Functions*, 296 en 315.

entretienne une bonne intelligence entr'eux et les sujets du Prince'.¹²⁶ Enkel Hotman onthield zich uit te spreken over de belangenvertegenwoordiging van ingezetenen door residerende ambassadeurs. Aangezien hij, in tegenstelling tot De Wicquefort en De Callières, de legitimiteit van consuls wel erkende, viel deze belangrijke taak volgens hem eerder toe aan deze staatsambtenaren.¹²⁷

Hoewel De Wicquefort de belangenvertegenwoordiging van ingezetenen als diplomatieke taak erkende, verzuimde hij te noemen hoe een diplomaat dit hoorde te doen. De Callières gaat hier echter een stuk uitgebreider op in. Volgens hem diende een gezant zich allereerst te bekommeren om de handelsbelangen van de koopmannen en handelaren.¹²⁸ Hiernaast was hij opgedragen:

'il doit proteger tous les sujets de son Maître, qui sont dans le même Pays, leur procurer chez lui un libre exercice de la Religion qu'il s'agit de proscrire le Prince qu'il sert, leur donner sa Maison pour retraite lorsqu'ils sont dans le malheur et injustement persecutez, accommoder tous les differends et les démêlez qui naissent entre eux, les secourir dans leurs besoins et vivre avec eux comme un bon pere de famille avec ses enfans'.¹²⁹

Een diplomaat moest zich volgens De Callières dus richten op het vertegenwoordigen van de ingezetenen op economisch, religieus en juridisch terrein. Deze driedeling zal ook hier aangehouden worden.

Het vertegenwoordigen van de commerciële belangen was vooral van waarde voor staten die diep geworteld waren in het internationale handelsverkeer, zoals Zweden, Engeland en de Nederlandse Republiek. Hoewel diverse rechtsgeleerden debatteerden over vrije handel op zee, bleek dit gedachtegoed in de praktijk nog niet zijn volwassen stadium te hebben bereikt.¹³⁰ Geregeld ontstonden handelsconflicten over geclaimde wateren.

¹²⁶ De Callières, *De la manière de négocier avec les souverains*, 89.

¹²⁷ Fedele, 'Plurality of Diplomatic Agents', 51-52

¹²⁸ De Callières, *The Art of Negotiating with Sovereign Princes*, 84.

¹²⁹ De Callières, *De la manière de négocier avec les souverains*, 248.

¹³⁰ Zo opperde de rechtsgeleerde Hugo de Groot in zijn *Mare liberum* uit 1609 dat alle staten vrije toegang tot zee hadden om te reizen en te handelen. Daarentegen betoogde de Engelse jurist John Selden als tegenreactie in zijn *Mare clausum* uit 1635 dat de zee weldegelijk door vorsten geclaimd kon worden en dat vrije handel dus niet altijd opging. Zie hiervoor: Henk Nellen, *Hugo Grotius. A Lifelong Struggle for Peace in Church and State 1583-1645* (Leiden 2007) 107; Martine van Ittersum, 'Debating the Free Sea in London, Paris, The Hague and Venice. The Publication of John Selden's *Mare Clausum* (1635) and its Diplomatic Repercussions in Western Europe', *History of European Ideas* 30:1 (2021) 1-18, aldaar 1-4.

Residerende diplomaten werden vaak ingeschakeld om conflicten op zee te bemiddelen wanneer handelsschepen en goederen schade opliepen of onterecht werden gearresteerd. Ook bij onrechtvaardige belastingen, verboden en andere handelsbelemmeringen in de havens werd naast de consul ook de ambassadeur geregeld ingeschakeld. Hij kon namelijk met zijn contacten aan het politieke centrum de belangen van de koopmannen hard maken.

Hiernaast speelde de ambassadeur een belangrijke rol in de bescherming van de religieuze geloofsovertuiging. Door de reformatie en de afbrokkelende *Respublica Christiana* veranderde Europa in een lappendeken van diverse Christelijke geloofsovertuigingen. Dit had ook gevolgen voor de diplomatie. Diplomaten resideerden vanaf toen steeds vaker in landen met een andere godsdienst.¹³¹ Als onderdeel van de prille vorm van diplomatieke immuniteit ontstond langzamerhand het idee van *droit de chapelle*, waarbij ambassadeurs ook in landen met een andere religie veilig hun eigen godsdienst konden beoefenen binnen de vier muren van hun ambassade.¹³² Dit privilege gold echter niet voor gewone burgers en ingezetenen uit andere staten. Zij konden namelijk vervolgd worden voor het aanhangen van een afwijkende religie. De residerende ambassadeur had als taak om onderzaten uit zijn land te beschermen tegen religieuze intolerantie en godsdienst gerelateerde problemen op te lossen.

Ten slotte diende een diplomaat ook bij juridische kwesties bijstand te verlenen. In de vroegmoderne tijd liepen vaak diverse soorten landelijke, regionale en stedelijke rechtssystemen door elkaar heen.¹³³ Hierdoor ontstond een kluwen van rechtelijke wetten en regels die voor buitenstaanders vaak lastig te begrijpen was. Ingezetenen die in aanraking kwamen met justitie, vanwege wetsovertredingen of onterechte rechtsbesluiten, konden de hulp van de residerende ambassadeur inschakelen. De gezant kon dan zijn invloed aan het hof gebruiken om de zaak af te doen.

¹³¹ Niet alle vroegmoderne staten zonden echter gezanten naar andersgelovigen. De Pauselijke Staten weigerden bijvoorbeeld hun katholieke nuntiussen te sturen naar protestantse landen. Ook protestantse landen zonden normaliter geen gezant naar Rome. Het koninkrijk Pruisen stuurde pas in 1805 als eerste protestantse staat een diplomaat naar de Pauselijke Staten. Zie: Robert Graham, 'Protestant States at the Vatican', *America* 86:1 (1951) 175-180, aldaar 175.

¹³² Susana Oliveira, 'The Intolerable Business. Religion and Diplomacy under Elizabeth's Rule', *Sederi* 26:1 (2016) 159-174, aldaar 168; De Wicquefort, *The Ambassador and his Functions*, 268; De Callières, *The Art of Negotiating with Sovereign Princes*, 235.

¹³³ Zie bijvoorbeeld voor de bonte verzameling aan wet- en regelgeving in de Republiek en Frankrijk: Michiel van Groesen en Judith Pollmann, 'Inleiding. Het gelijk van de Gouden Eeuw', in: Michiel van Groesen, Judith Pollmann en Hans Cools, *Het gelijk van de Gouden Eeuw. Recht, onrecht en reputatie in de vroegmoderne Nederlanden* (Hilversum 2014) 7-16, aldaar 8; Catherine Elliott, Eric Jeanpierre en Catherine Vernon, *French Legal System* (Harlow 2006) 3.

Casus Boreel

Economische belangenvertegenwoordiging

De Hoogmogende Heren probeerden met de zending van Boreel een vuist te maken tegen de buitensporige Franse kaapvaart die de handel op de Middellandse Zee immense schade toebracht. Aangezien de overzeese handel een fundamentele bouwsteen vormde van de Nederlandse Republiek, wezen de Staten-Generaal Boreel in zijn geheime instructie meermaals op het feit dat hij direct tijdens zijn eerste audiëntie het gevoelige punt moest aansnijden bij de Franse koning. Hij moest zorgen dat de 'genomen schepen ende goederen t'eenemaal vrij van alle schaden, promptelijck mogen werden vrijgelaten ende gerestituteert'.¹³⁴ Ook de Staten van Holland attendeerden hem erop dit probleem zo snel mogelijk op te lossen.¹³⁵ Uit analyse van de primaire bronnen blijkt dat de handelsbelangenvertegenwoordiging de meest tijdrovende en een van de belangrijkste, zo niet de belangrijkste, taak was van Boreel tijdens zijn residentie in Parijs.

De handel op Frankrijk was een belangrijke inkomstenbron voor de Republiek.¹³⁶ Zij importeerde naast Bordeaux wijn en brandewijn ook zout en nijverheidsproducten uit het koninkrijk.¹³⁷ Belangrijke exportproducten waren vooral hout, ijzer, Indische waren, walvistraan en gezouten kabeljauw.¹³⁸ Hiernaast wees de koning de Republiek aan om vanwege haar lage transportkosten een groot gedeelte van de binnenlandse handel in Frankrijk te verzorgen. Voor de Republiek was deze handel van groot belang. Boreel diende daarom de relatie tussen beide staten in goede banen te laten lopen, want 'onse commercie kan de vrindtschap van dit Ryck niet missen'.¹³⁹

De economische relatie tussen Frankrijk en de Republiek stond echter door de

¹³⁴ NA, SG, inv. nr. 12457, 11-12.

¹³⁵ Van der Goes, *Resolutien van Holland*, 589.

¹³⁶ De Bruyn-Kops, *A Spirited Exchange*, 1.

¹³⁷ Ibidem, 311-312; Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 27. Molsbergen schat de waarde van de geïmporteerde producten uit Frankrijk op vier miljoen gulden aan koren, elf miljoen gulden aan wijn en brandewijn en achtentwintig miljoen gulden aan nijverheidsproducten. De Bruyn-Kops, die zich baseert op cijfers van Willem Boreel, schat de cijfers een stuk lager in. De totale importwaarde in 1658 lag volgens haar rond de 35 miljoen gulden, waarbij, ruim zes en een half miljoen gulden aan wijn en brandewijn werd uitgegeven. Over de andere economische importproducten doet zij echter geen uitspraak.

¹³⁸ Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 27; NA, SG, inv. nr. 12587.148. Volgens Jacob Boreel, de zoon van Willem, exporteerde de Republiek jaarlijks ruim 'twintigh duisent quarteelen traen' en 'drie duiscent lasten abberdaen [gezouten kabeljauw]'.

¹³⁹ NA, JdW, inv. nr. 1835, 3-3-1656.

aanhoudende schepenarrestaties constant onder hoogspanning. De Franse kroon ordonneerde zijn koningsschepen om in de Middellandse Zee Nederlandse koopvaardijsschepen te controleren op vijandelijke goederen. Hierbij werd gebruikt gemaakt van een oude wet uit 1584. Dit voorschrift hield in dat een schip met lading verbeurd werd verklaard wanneer zij vijandelijke goederen vervoerde of importeerde in Franse zeeën en havens.¹⁴⁰ In de volksmond werd dit recht kort samengevat als: *'la robbe d'ennemy, confisque la robbe d'ami'*.¹⁴¹ In de praktijk werden vooral ook schepen die geen contrabande vervoerden dagelijks het slachtoffer van de Franse kaapzucht. Het plunderen van schepen en goederen was namelijk een integraal onderdeel van veel staatseconomieën in de zeventiende eeuw.¹⁴² Er konden immers grote sommen geld verdiend worden voor zowel de staat als de kapers.¹⁴³

De grootschalige beslaglegging op Nederlandse schepen was echter geen direct gevolg van de separate vrede van 1648. Het kapen van schepen bleek een chronische kwaal te zijn die al ver voor de Vrede van Munster zijn oorsprong vond.¹⁴⁴ De Staatse ambassadeur Gideon van den Boetzelaer, die tussen 1614 en 1634 in Parijs resideerde, bleek zich ook al geregeld te hebben ingezet voor de gedupeerde kooplieden, wier schepen en handelswaar waren ingenomen.¹⁴⁵ Boreel wist op een lijst te vermelden dat tussen 1641-1649 ten minste 58 schepen door de Fransen waren veroverd (Bijlage.I). In werkelijkheid lagen deze cijfers echter hoger. De diplomaat en geschiedschrijver Lieuwe van Aitzema stelde namelijk dat in het jaar 1645 alleen al 26 schepen waren opgebracht door de Franse commissievaarders.¹⁴⁶ De opstandige Nederlanden probeerden deze gevoelige kwestie nog voor de Vrede van Munster tot een goed einde te brengen, door een nieuw marinetraktaat met Frankrijk te

¹⁴⁰ Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 28; Historisch Genootschap, 'Brieven van W. Boreel. Gezant der Vereenigde Nederlanden in Frankrijk geschreven in 1650', 151-157.

¹⁴¹ Historisch Genootschap, 'Brieven van W. Boreel. Gezant der Vereenigde Nederlanden in Frankrijk geschreven in 1650', 151-157.

¹⁴² Erica Heinsen-Roach, *Consuls and Captives. Dutch-North African Diplomacy in the Early Modern Mediterranean* (Woodbridge 2020) 3-7; Virginia Lunsford, *Piracy and Privateering in the Golden Age Netherlands* (Londen 2005) 94-103; James Wadsworth, *Global Piracy. A Documentary History of Seaborne Banditry* (Londen 2019) 136.

¹⁴³ Veel vroegmoderne staten en handelsmaatschappijen die zich bezighielden met kaapvaart hadden een verdeelsleutel waarmee de buit verdeeld werd. Zo had de Staten-Generaal bijvoorbeeld vastgesteld dat vijf zesde van de buit toeviel aan de staat, terwijl de kapers een zesde deel kregen toegeschoven. Zie: Lunsford, *Piracy and Privateering in the Golden Age Netherlands*, 3-17.

¹⁴⁴ Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 31; Van der Woude, 'De Vrede van Munster en de economische ontwikkeling van de Republiek', 111.

¹⁴⁵ NA, SG, inv. nr. 12574.111.

¹⁴⁶ Van Aitzema, *Saken van staet en oorlogh. Deel III*, 4.

beklinken op 18 april 1646. Hiermee werd de oude wet uit 1584 tijdelijk opgeschort en vrije handel in Franse wateren en havens beloofd.

Het gesloten marinetraktaat had echter niet het gewenste effect. De Fransen trokken zich niets aan van de vrijstellingen en bleven doorlopend Nederlandse schepen aan de ketting leggen met als argument dat zij Spaanse goederen zouden vervoeren. Deze trend zette zich voor, ook na de intrede van Boreel in Parijs. Na zijn aankomst was het marinetraktaat verlopen en hoefde de Franse kroon zich officieel niet meer te houden aan de opschorting van '*la robbe d'ennemy, confisque la robbe d'ami*'. De hoeveelheid genomen schepen nam vervolgens in sneltreinvaart toe. Volgens hem waren de Fransen enkel en alleen 'besigh, om op de minster pretexten te capteren, en te geraken tot confiscatie van Schip ende Goedt'.¹⁴⁷ Tot de komst van Boreel waren er 58 genoteerde schepen veroverd en bedroeg de schade ongeveer 5,5 miljoen gulden (Bijlage.I).¹⁴⁸ Tijdens zijn audiëntie op 21 mei 1654 concludeerde Boreel dat er tot die tijd al meer dan 200 schepen waren ingenomen door de Fransen. De schade liep toen op tot meer dan twintig miljoen gulden.¹⁴⁹ In werkelijkheid was Boreel ook hier voorzichtig met zijn schatting. Uit de verschillende lijsten (Bijlage.I-V), die hij opstelde voor zijn eigen administratie, blijkt dat rond deze periode het aantal bekende gearresteerde schepen inderdaad rond 200 lag (Tabel.I). Sommige lijsten bevatten echter grote hiaten. Hiernaast waren niet van alle steden het aantal veroverde schepen genoteerd. Zo zijn er bijvoorbeeld geen lijsten bekend van Bordeaux, maar verklaarde Boreel dat hij voor de periode 1650-1654 restitutie had aangevraagd voor maar liefst 57 veroverde schepen in de wijnstad.¹⁵⁰ Het probleem was dus grootschaliger dan Boreel vaak voordeed.

Daarnaast werden de Nederlandse ingezetenen ook doorlopend geconfronteerd met strenge economische belemmeringen in de havens. Allereerst werden de kooplieden na 18 april 1650 niet meer op gelijkwaardige wijze behandeld als de Franse handelaren. Dit openbaarde zich vooral in nieuwe exorbitante belastingen die enkel voor Nederlanders bestemd waren. Zo betaalden de Nederlandse koopmannen in het begin in Bordeaux en Rouen een belasting van f8:10,- per vat wijn. Enkele jaren later was deze opgehoogd tot f17:10,- per vat. In mei 1657 voerde de woedende Lodewijk XIV na het schepenconflict met

¹⁴⁷ NA, JdW, inv. nr. 1833, 17-11-1654.

¹⁴⁸ Van Aitzema, *Saken van staet en oorlogh. Deel IV*, 47.

¹⁴⁹ NA, SG, inv. nr. 12574.106, 21-5-1654.

¹⁵⁰ Ibidem.

De Ruyter direct nieuwe belastingen in voor de Nederlandse handelaren, die volgens Boreel op konden lopen tot tienduizend gulden per schip.¹⁵¹ Tevens werden de Nederlandse kooplieden geteisterd door verhoogde lastkosten, bevroren effecten en andere handelsbelemmeringen.¹⁵² Zo kregen de Nederlandse handelaren bijvoorbeeld in april 1654 een verbod opgelegd om goederen in La Rochelle te verkopen. De Franse regering probeerde een jaar

later zelfs een landelijk verbod in te voeren tegen het vervoeren van haar eigen goederen door Nederlandse schepen.¹⁵³

Naast financiële schade ondervonden de Nederlandse kooplieden ook geregeld fysiek geweld. Zo werden in 1643 zes schepen door Franse kanonnen kapotgeschoten en werd Pouwels Hermanes, kapitein van 'de Dolphijn',

Tabel.I: Aantal gearresteerde Nederlandse schepen op basis van de opgestelde lijsten (zie bijlages)

Stad	Periode	Hiaten in de lijst	Aantal genomen schepen
-	1641-1649	-	58
-	1650	-	23
Brest	1 juli 1650- 1 juli 1651	-	27
Calais	1650-1656	Halverwege 1651-1654	36
Toulon	1650-1657	1656-1657 (1657 kent volgens de lijst maar een genomen schip)	51
Totaal: 195 gearresteerde schepen			

neergeschoten en 'bloede soo tijranicq doot' (Bijlage.I). Ook werden handelaren en schippers gevangengezet, zoals gebeurde in Nantes en Calais (Bijlage.IV).¹⁵⁴ Het gruwelijkste lot onderging Pieter Crijnsen, kapitein van het schip 'de Hoope'. Boreel schreef aan De Witt dat de schipper in 1653 'seer jammerlijck vermoort is, sijnde het lichaem met bijlen

¹⁵¹ NA, SG, inv. nr. 12574.106, 4-5-1657.

¹⁵² NA, SG, inv. nr. 12574.106, 11-8-1654. NA, JdW, inv. nr. 1838, 11-9-1659.

¹⁵³ Na, SG, inv. nr. 12574.106, 24-4-1654; NA, JdW, inv. nr. 1834, 26-2-1655.

¹⁵⁴ NA, JdW, inv. nr. 1833, 28-8-1654.

levendigh opgehaeckt naer dat hem gemartelt hadden' (Bijlage.V). Daniel de Latseur, consul in Toulon, wist verder te melden dat Crijnsen zijn matrozen had bevolen geen geweld te gebruiken tegen de Fransen die tijdens de kaping zijn schip betraden. De kaapvaarders braken vervolgens de mast en 'voorts vermoorden hem het hoofd instucken slaende ende met een bijl de borst op clovende'. De zeemannen werden vervolgens bedreigd en met geld omgekocht om later te verklaren dat Crijnsen als eerste de Fransen had beschoten. Wanneer zij dit namelijk niet zouden doen, zouden zij hetzelfde lot treffen als hun kapitein.¹⁵⁵

De veroverde koopvaardijsschepen waren voor de Staatse handelaren een groot probleem. In zijn briefwisseling met de raadpensionaris waarschuwde Boreel meermaals voor de grote financiële schade die de kooplieden ondervonden door de Franse kaapvaart. Zo schreef hij op 12 juni 1654 dat de ingezetenen grote verliezen maakten waarvan 'men seght sommige tot 50, andere een geheel kapitaal'.¹⁵⁶ De grootschalige kaperij van Nederlandse schepen bleef in het buitenland ook niet onopgemerkt. De Genuese kooplieden besloten in 1651 om voortaan geen Nederlandse schepen meer in te huren voor hun goederen, omdat 'die van Genua, siende dat de scheepen vande Nederlantsche Provincincien overal dagelijcx worden genomen'. Om geen grote geldbedragen te verliezen, besloten zij om voortaan 'de rijcke ende fijne waeren met haer eygen galeyen te traffiqueeren'.¹⁵⁷ Dit was een harde klap voor de Nederlandse handelaren, die een belangrijke handelspositie hadden verworven in het vervoeren van Middellandse Zee-goederen.

Ondertussen verkreeg de Franse kroon grote sommen geld door de verkoop van de schepen en goederen. In de meeste gevallen is niet bekend wat de Franse kroon deed met het geld van de verkochte schepen en goederen. Boreel wist van enkele schepen wel te achterhalen waar de opbrengst naar toe ging. Zo kwam hij op 3 april 1654 te weten dat de lading van 'de Vergulde Son' door de koning verkocht was en dat hij het geld gebruikte 'tot onderhoudt vande Galeije'.¹⁵⁸ Een gedeelte van de winst ging echter ook naar de commissievaarders die het schip hadden veroverd. Aan de Staten-Generaal wist Boreel te melden dat een derde van de volledige opbrengst naar de Franse kroon ging, terwijl de

¹⁵⁵ NA, SG, inv. nr. 12574.106, 17-6-1653.

¹⁵⁶ NA, JdW, inv. nr. 1833, 12-6-1654.

¹⁵⁷ Historisch Genootschap, 'Brieven van W. Boreel. Gezant der Vereenigde Nederlanden in Frankrijk geschreven in 1651', 330-332.

¹⁵⁸ NA, SG, inv. nr. 12574.106, 3-4-1654.

commissievaarders de rest in hun zak staken. Hiervan moesten zij eerst wel een tiende deel afstaan aan de Franse grootadmiraal Caesar de Vendôme.¹⁵⁹

De hertog van Vendôme was de spin in het web van de Franse kaapvaart en was de machtigste man in Frankrijk omtrent zeezaken. Als admiraal kon hij landelijke bevelen uitschrijven en stond de koningsvloot onder zijn bevel. De aanhoudende piraterij was ook voor hem van economisch belang. Naast zijn tiende deel verrijkte hij zichzelf door middel van corruptie. Toen Boreel op 31 januari 1651 groen licht kreeg voor de restitutie van drie schepen besloot commissievaarder De Colognes, die de buit voor zijn neus zag verdwijnen, om admiraal De Vendôme te benaderen. Hij kocht hem om met presenten ter waarde van 2000 gulden, waarna de hertog alles in werking zette om de teruggave ongedaan te maken. Hetgeen hem ook lukte.¹⁶⁰

Ook de Franse koning probeerde om op zijn eigen manier de schepenarrestaties in stand te houden. Begin 1651 besloot Lodewijk XIV, om de klagende Boreel tevreden te stellen, een commissie in het leven te roepen die de Franse misstanden op zee ging toetsen en zou bepalen over restitutie van de ingenomen schepen. De koning benoemde de hertog van Vendôme als belangrijkste pion in dit comité. Boreel legde hierna de vinger op de zere plek en schreef aan De Witt dat hij er geen vertrouwen in had dat de Fransen de schepen zouden vrijlaten, aangezien de koning en admiraal onder een hoedje speelden en zichzelf niet in de voet wilden schieten. Justitie diende volgens Boreel namelijk 'wel sonder corruptie te worden geadministreerd'.¹⁶¹

Volgens Boreel was er naast de financiële winsten nog sprake van een ander belangrijk argument voor de hardnekkige schepenkwestie: de Franse aversie tegenover de Nederlandse kooplieden. Onder de Franse handelaren heersten grote ergernis over het feit dat bijna de gehele binnenlandse handel in handen was van de Staatse kooplieden.¹⁶² Franse koopmannen kwamen voortdurend in diverse steden in opstand tegen de Nederlandse handelsdominantie. Op 20 augustus 1654 ontstond een groot gewelddadig verzet tegen de Nederlandse natie in Marseille, waarbij alle schepen en goederen in de haven in beslag werden genomen. Enkele maanden later werden in Rouen de huizen van Nederlandse

¹⁵⁹ Historisch Genootschap, 'Brieven van W. Boreel. Gezant der Vereenigde Nederlanden in Frankrijk geschreven in 1651', 311-320.

¹⁶⁰ Ibidem.

¹⁶¹ Ibidem.

¹⁶² NA, JdW, inv. nr. 1834-1835, 17-12-1655, 23-3-1656 en 23-3-1656.

kooplieden kort en klein geslagen en werden Franse zakenlieden mishandeld die met de Nederlanders zaken dreven.¹⁶³ Ook vanuit het hof werd met grote afgunst gekeken naar de Nederlandse handelaren in het Franse rijk. Naast woede over de separate vrede met Spanje, heerste er bij Lodewijk XIV ook aversie ‘tegens de commercien en de navigatien van Haer Ho. Mo. ondersaten’.¹⁶⁴ De Franse overheid voerde daarom diverse wetten in, die specifiek gericht waren op het beschadigen van de Nederlandse handel. Zo kregen de Franse kaapvaarders in 1656 de opdracht om de schepen en koopmanschappen van Engeland, Genua en Venetië met rust te laten en enkel de schepen en waren van de Nederlanders in beslag te nemen.¹⁶⁵ Enkele maanden eerder liet Caesar de Vendôme een plakkaat uitvaardigen waarin stond dat enkel de Nederlandse schepen in Franse havens en zeegebieden gearresteerd konden worden.¹⁶⁶ Met zulke maatregelen probeerde de Franse kroon de opmars van de Nederlandse handel in eigen land een halt toe te roepen.

Om de in het nauw gedreven Nederlandse kooplieden bij te staan, ondernam Boreel diverse stappen om ‘deselve scheepen ende goederen vrij te krijgen’.¹⁶⁷ Door aan de lopende band te klagen probeerde hij de schepen gerestitueerd te krijgen.¹⁶⁸ Uit zijn correspondentie blijkt dat hij zich gedurende zijn hele ambassade dagelijks bezighield met klagen aan het hof. Al in 1651, toen Boreel net een jaar in Parijs resideerde, schreef hij aan de Staten-Generaal ‘ende alsoo ick benoemde dat ick mijne gansche tijt noodich moet besteden onder het versouck van resitutie van soo meenichvuldige schepen ende goederen bij de Fransche dagelijcx genomen werden’.¹⁶⁹ Rond die tijd had Boreel al ruim 70 maal om restitutie gevraagd (Bijlage.VI).¹⁷⁰ Ook in de jaren die daarop volgden verklaarde Boreel meerdere keren dat hij dagelijks bezig was om de gearresteerde schepen terug te krijgen.¹⁷¹ Het is niet precies bekend hoeveel verzoekschriften Boreel in totaal indiende. In 1654 stelde hij echter al meer dan 110 keer een rekest op voor de Franse koning.¹⁷²

¹⁶³ NA, SG, inv. nr. 12574.106, 20-8-1654.

¹⁶⁴ NA, JdW, inv. nr. 1836, 19-1-1657.

¹⁶⁵ NA, JdW, inv. nr. 1835, 5-12-1656.

¹⁶⁶ NA, JdW, inv. nr. 1837, 23-3-1656.

¹⁶⁷ Historisch Genootschap, ‘Brieven van W. Boreel. Gezant der Vereenigde Nederlanden in Frankrijk geschreven in 1651’, 279-285.

¹⁶⁸ Zie bijvoorbeeld: NA, JdW, inv. nr. 1834-1835, 8-10-1655, 19-2-1655, 10-3-1656, 10-3-1656; Van Aitzema, *Saken van staet en oorlogh. Deel III*, 1316.

¹⁶⁹ NA, SG, inv. nr. 12574.106.

¹⁷⁰ NA, SG, inv. nr. 12574.106, 21-5-1654.

¹⁷¹ NA, JdW, inv. nr. 1832-1833, 2-1-1653 en 28-8-1654.

¹⁷² NA, SG, inv. nr. 12574.106, 29-5-1654.

Aan De Witt klaagde Boreel steevast dat hij het aantal veroverde schepen niet bij kon benen.¹⁷³ In 1655 bereikte Boreel echter een memorabel moment, dat boekdelen spreekt voor zijn inzet in deze belangrijke schepenkwestie. Terwijl hij bezig was met de teruggave van 'de Drie Coningen' en 'de Liefde' meldde hij aan De Witt dat na deze twee schepen 'in de Provence geen meer Nederlandse schepen wesen, daer waer ick behoefte resitutie te versoecken, twelck noijt voor desen is geweest soo lang ick hier in ambassade ben geweest'.¹⁷⁴

Naast zijn verwoede klaagzangen probeerde Boreel ook druk uit te oefenen door gebruik te maken van invloedrijke Franse politieke figuren. Veelvuldig vroeg hij aan de raadpensionaris om de excessieve misstanden op zee te beklagen bij Pierre Chanut, de Franse ambassadeur in Den Haag, 'op dat dese injustitien ende violentien, eens mogen cesser'.¹⁷⁵ Zelf benaderde hij de diplomaat Godefroi d'Estrades, die bekend stond vanwege zijn goedgezindheid tegenover de Republiek.¹⁷⁶ Ook probeerde Boreel zijn invloed uit te oefenen op admiraal De Vendôme door brieven te schrijven aan diens neef over restitutie van het schip 'de St. Jean'.¹⁷⁷ Deze vernuftige pogingen om via derden restitutie te verkrijgen, zouden echter zonder succes blijven.

Tenslotte probeerde Boreel de Haagse politiek te overtuigen om de Nederlandse koopmansschepen beter te beveiligen door een oorlogsvloot naar de Middellandse Zee te sturen. Dat zijn verzoeken aan de overheidsorganen wel degelijk zin hadden, blijkt uit de resoluties van de Staten van Holland. Op 6 mei 1651 werd tijdens de vergadering besloten om Boreels verzoeken tegemoet te komen, door ruim een miljoen gulden beschikbaar te stellen voor een vloot die orde op zaken moest stellen op de Middellandse Zee.¹⁷⁸ Meermaals verzocht Boreel ook de raadpensionaris om zijn invloed uit te oefenen in Den Haag om oorlogsschepen paraat te maken.¹⁷⁹ Deze verzoeken zullen uiteindelijk bijgedragen

¹⁷³ NA, JdW, inv. nr. 1833-1835, 24-7-1654 en 23-3-1656.

¹⁷⁴ NA, SG, inv. nr. 12574.106, 19-3-1655.

¹⁷⁵ NA, SG, inv. nr. 1833, 3-4-1654. Boreel maakte echter al snel duidelijk dat De Witt dit mondeling moest doen en niet per brief. Volgens Boreel had het geschreven woord immers geen zin. De raadpensionaris moest een voorbeeld nemen aan Boreel, die ook dagelijks hoogstpersoonlijk acte de présence gaf aan het hof en mondeling zijn beklag deed.

¹⁷⁶ NA, JdW, inv. nr. 1832, 31-10-1653.

¹⁷⁷ NA, SG, inv. nr. 12574.106.

¹⁷⁸ Van der Goes, *Resolutien van Holland*, 224.

¹⁷⁹ NA, JdW, inv. nr. 1832 en 1834, 5-12-1653, 8-3-1655 en 13-8-1655. In enkele brieven beargumenteerde Boreel juist het tegenovergestelde. De Staatse ambassadeur schreef aan de raadpensionaris dat het wellicht

hebben aan het besluit van de Staten-Generaal om in 1656 een Staatse vloot, onder leiding van Michiel de Ruyter, naar de Middellandse zee te sturen. Deze expeditie draaide uit op een internationale rel toen de admiraal twee Franse koningsschepen in zicht kreeg die probeerden 'de St. Salvador' en 'de Kloppenburg' te veroveren. Na een lange achtervolging wist De Ruyter de twee piratenschepen 'Le Chasseur' en 'Le Regine' te overheersen. Beide schepen hadden een reeks aan Nederlandse kapingen op hun naam staan en waren gevreesde koopvaardijjagers.¹⁸⁰ De 412 Franse matrozen werden in de Spaanse stad Cadix aan land gezet, waar De Ruyter 'Le Regine' verkocht aan de hertog van Medinaceli. 'Le Chasseur' nam hij mee naar de Republiek.¹⁸¹

De verovering werd in Frankrijk met verontwaardiging ontvangen. De ziedende Lodewijk XIV was het meest geagiteerd over het feit dat zijn schepen, die volgens hem enkel troepen van de hertog van Modena vervoerde, in zijn eigen territorium veroverd waren en dat zijn zeemannen in handen van de Spaanse vijand waren gebracht.¹⁸² Hij liet direct een bevel uitvaardigen dat alle Nederlandse schepen, goederen en wissels in Frankrijk in beslag genomen dienden te worden.¹⁸³ Boreel kreeg van de Staten-Generaal de taak om bij de eerstvolgende audiëntie zijn verontwaardiging te uiten over deze draconische maatregelen. Tevens moest hij wederom de Franse 'ondraechlycke pyraterien, roveryen, geweld, en moorderyen' benadrukken.¹⁸⁴ Tijdens deze onconventionele audiëntie, die zoals eerder gesteld uitliep op een verbale confrontatie, deed Boreel zijn best om de handelsbelangen van de Nederlandse kooplieden te vertegenwoordigen. Hoewel de kooplieden tevreden geweest moeten zijn met de manier waarop Boreel hen vertegenwoordigde, moest de boodschap van Boreel aan het Franse hof zeer onaangenaam geweest zijn. Daar vreesde men dat Boreels scherpe tong de oorlog tussen Frankrijk en de Republiek had ontlokt.¹⁸⁵ De zaak werd echter enkele maanden later opgelost met de teruggave van de twee schepen, waarna Lodewijk XIV de Franse regelingen ook weer teruggedraaide.

niet de beste keuze was om het schepenconflict militair af te dwingen. Volgens hem zou een Staatse oorlogsvloot de Franse koning en zijn kaapvaarders enkel irriteren. Hiernaast was het een hypocriete gedachte dat Boreel dagelijks bezig was aan het Franse hof om de Nederlandse schepen terug te krijgen, terwijl de Republiek dan ook aan de lopende band Franse schepen zou arresteren. Al zijn werk zou hiermee ongedaan gemaakt worden. Zie: NA, JdW, inv. nr. 1833 en 1835, 6-3-1654, 2-1-1654 en 24-3-1656.

¹⁸⁰ NA, SG, inv. nr. 12574.106, 16-4-1657.

¹⁸¹ Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 155-158.

¹⁸² Van Aitzema, *Saken van staet en oorlogh. Deel IV*, 46; Boreel, *Klachte van den Heer Boreel*.

¹⁸³ Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 158.

¹⁸⁴ NA, SG, inv. nr. 12457, 474.

¹⁸⁵ Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 167.

Hoewel Boreel zich als een pitbull vastbeet in de schepenkwestie waren zijn successen gering.¹⁸⁶ Vaak schreef hij aan de Hoogmogende Heren of de raadpensionaris dat hij geen schepen vrij kon krijgen.¹⁸⁷ In de praktijk beloofde de Franse kroon Boreel vaak restitutie, echter stokte het vervolgens in de teruggave. Dit leidde tot grote ergernis bij de Staatse ambassadeur die vond dat het Franse hof de Nederlandse Republiek en haar ambassadeur niet serieus nam.¹⁸⁸ Tijdens zijn audiëntie in 1657 klaagde hij over het feit dat hem tot die tijd 58 restituties was beloofd, maar dat slechts een handvol daadwerkelijk was uitgevoerd.¹⁸⁹ Naast de Franse onmacht om haar eigen wetten te handhaven, vormde vooral de Franse onwilligheid om schepen te restitueren een muur die Boreel in zijn eentje niet kon doorbreken.

Toch wist de Staatse ambassadeur kleine successen te boeken. Zo kreeg hij het voor elkaar om in 1654 achtereenvolgens de schepen 'de Robbe van Hoorn', 'de Vergulde Son' en 'de Elizabeth' vrij te krijgen.¹⁹⁰ In Calais werden hij in hetzelfde jaar drie schepen gerestitueerd die de haven waren ingevlucht voor de Engelse vloot en daar door de Fransen aan de ketting werden gelegd. Op 11 december 1655 kreeg hij als kers op de taart alle schepen in Toulon vrij die door de hertog van Vendôme waren gearresteerd.¹⁹¹ Deze successen waren echter op een hand te tellen.

Religieuze belangenvertegenwoordiging

Naast zijn actieve rol in de bemiddeling van de grootschalige zeeroverij zette Boreel zich ook geregeld in voor de Nederlandse gelovigen die in Frankrijk vanwege hun protestantse geloof onderdrukt werden. Een van Boreels belangrijkste wapens was zijn ambassadekapel, waarvoor hij zich met veel ijver inzette.¹⁹² Hoewel het recht van *droit de chapelle* enkel voorbehouden was voor het huishouden van de ambassadeur, zette Boreel regelmatig zijn kerkdeuren wagenwijd open voor medegelovigen van zowel de Nederlandse als Franse

¹⁸⁶ Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 166.

¹⁸⁷ Zie bijvoorbeeld: Historisch Genootschap, 'Brieven van W. Boreel. Gezant der Vereenigde Nederlanden in Frankrijk geschreven in 1651', 352-356; NA, SG, inv. nr. 12574.106, 10-6-1651; NA JdW, inv. nr. 1833, 17-4-1654 en 26-6-1654; NA, 3.01.15, Inventaris van het archief van Jacob Cats 1634-1651 (JC), inv. nr. 90.

¹⁸⁸ NA, JdW, inv. nr. 1833, 21-8-1654.

¹⁸⁹ Boreel, *Klachte van den Heer Boreel*.

¹⁹⁰ NA, JdW inv. nr. 1833, 29-5-1654 en 28-9-1654; NA, SG, inv. nr. 12574.106, 30-9-1654.

¹⁹¹ NA, JdW, inv. nr. 1833-1834, 30-1-1654 en 26-3-1655; NA, SG, inv. nr. 12574.106, 11-12-1654.

¹⁹² Lambregt Langeraad, *De Nederlandsche Ambassadekapel te Parijs* (Den Haag 1893) 9; Benjamin Kaplan, 'Diplomacy and Domestic Devotion. Embassy Chapels and the Toleration of Religious Dissent in Early Modern Europe', *Journal of Early Modern History* 6:4 (2002) 341-361, aldaar 341.

nationaliteit. Dit werd door de Franse kroon als een doorn in het oog ervaren. Op 7 oktober 1657 leverde Jacques-Auguste de Thou, de Franse ambassadeur in Den Haag, namens Lodewijk XIV een klacht over aan de Staten-Generaal. In dit bezwaarschrift werd de Staatse ambassadeur in Parijs ten laste gelegd dat hij zijn ambassadekapel door een breed publiek liet gebruiken en dat hij huwelijken liet inzegenen onder een buitengewoon grote toeloop van mensen. Hiernaast liet hij bijna dagelijks in het Frans prediken, waardoor de hugenoten in Parijs hun 'afvallige' geloof veilig konden belijden.¹⁹³

Boreel werd van deze beschuldiging mondeling op de hoogte gebracht. Op 19 oktober schreef hij een lijvige brief aan de Hoogmogende Heren, waarin hij de beschuldigingen van de Franse regering verbande naar het rijk der fabelen. Boreel uitte vooral zijn verontwaardiging dat hij de eerste zeven jaar niets gehoord had van de Franse autoriteiten, aangezien hij 'van den beginne aff ende altijd 't sedert op denselven voeth ende maniere als ick nu noch jedenwoordigh doe' zijn kapel gebruikte.¹⁹⁴ Hiernaast deed hij niets anders dan zijn voorgangers deden in Parijs. Volgens Boreel lieten François van Aerssen, Gideon van den Boetzelaer, Johan van Euskercken, Willem van Liere en Aert de Meyer het avondmaal, de doop en huwelijken ook in het Frans bezegelen.¹⁹⁵ Als bewijs voor deze lange traditie wees Boreel op de kerkboeken van Van den Boetzelaer en Van Liere die zowel in het Nederlands en Frans waren, en nu in gebruik waren in zijn ambassadekapel. Om de situatie te sussen sloot hij af door te schrijven dat hij zijn ondervragers verteld had dat hij maar weinig in het Frans liet prediken, 'soms tijts een ofte twee in een geheel jaer (...) ende enighe jaren zijn wel verlopen dat noeyt geen fransche predicationen zijn gedaen'.¹⁹⁶ Met deze verdediging wist Boreel de koning genoeg te overtuigen, waardoor hij niet meer terug kwam op zijn aanklacht.

Merkwaardigerwijs werd in Boreels instructie geen woord gerept over het beschermen van Nederlandse protestanten in Frankrijk. Ook in de correspondentie tussen Boreel en De Witt speelden religieuze zaken een ondergewaardeerde rol. Enkel de zaak

¹⁹³ Langeraad, *De Nederlandsche Ambassadekapel*, 9; David Garrioch, *The Huguenots of Paris and the Coming of Religious Freedom 1685-1789* (Cambridge 2014) 24.

¹⁹⁴ NA, SG, inv. nr. 11907, 580-584.

¹⁹⁵ François van Aerssen was agent van 1598-1609 en ambassadeur van 1609-1613, Gideon van den Boetzelaer was ambassadeur van 1614-1634, Johan van Euskercken was secretaris onder Van den Boetzelaer en charge d'affaire van 1635-1637, Willem van Liere was ambassadeur van 1637-1648 en Aert de Meyer was secretaris onder Van Liere en charge d'affaire tot de komst van Boreel in 1650. Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland*, 4-14.

¹⁹⁶ NA, SG, inv. nr. 11907, 583.

omtrent de Savoyaardse Waldenzenoorlog, die in 1655 uitbrak met de moord op 4000 protestantse gelovigen in Piëmont, werd uitgebreid besproken in hun briefverkeer. Boreel maakte zich namelijk hard voor het lot van de verdreven Waldenzen, die volgens hem medegelovigen waren van de protestanten.¹⁹⁷ Hiernaast zette Boreel zich ook met hart en ziel in voor Nederlandse protestantse gelovigen die in Frankrijk in het nauw waren gedreven.

Een bijzondere kwestie voltrok zich in de tweede helft van het jaar 1656. Op 18 augustus 1656 meldde Boreel per brief aan de raadpensionaris dat Maria Madeleine Pajot, een Nederlandse weduwe, samen met haar dochter bij zijn huis had aangeklopt voor hulp. De weduwe was getrouwd geweest met Louis Pajot, Frans edelman en luitenant in het Staatse leger. In 1648 kregen zij een dochter die ondanks Louis' vrome katholieke achtergrond, protestants opgevoed werd. Zijn vrouw was namelijk 'van de ware Gereformeerde Christelycke Religie'. De dochter, wiens naam niet genoemd wordt in de correspondentie, was na het overlijden van haar vader in 1656 de eerstvolgende in de familielijn voor de erfenis van 800 gulden. Dit geldbedrag was nu tijdelijk in handen van Louis' broer, Anthoine Pajot. Na goedkeuring van de Franse overheid konden moeder en kind de nalatenschap op komen halen in Parijs. Toen de Fransen echter lucht kregen van de protestantse opvoeding van Pajots dochter, besloot het parlement op 5 juli 1656 dat zij enkel de erfenis kon ophalen, wanneer ze na ontvangst direct door een Franse deurwaarder 'int Klooster van de Urselynen van St. Avoye gebraght sal worden' voor een katholieke opvoeding. De familie Pajot, die eind juli in Parijs was aangekomen, vond deze extra clausule onaanvaardbaar en zocht assistentie bij de Staatse ambassadeur.¹⁹⁸

Boreel, die dit als een aanval op het protestantisme zag, nam de zaak hoog op. Allereerst besloot hij om de familie direct veilig bij hem in huis te nemen op 'slandts kosten'. Ook de Fransen vonden deze religieuze zaak van groot belang, aangezien zij op 18 augustus

¹⁹⁷ Boreel zette zich in voor gerechtigheid voor de vermoorde en verdreven medegelovigen en bemoeide zich met de vredesafhandelingen over het Verdrag van Pignerol, dat deze kwestie tussen Frankrijk, Savoye en Piëmont diende te regelen. Volgens hem wilde Frankrijk het gebied inlijven en katholiek verklaren. Boreel probeerde hier echter een stokje voor te steken door informatie in te winnen bij de geestelijke diplomaat van Savoye Abbé Moret. Samen met Roelof van Ommeren, de overgekomen Nederlandse envoyé in de protestantse Zwitserse kantons, probeerde hij de Waldenzen een zo gunstig mogelijke uitgangspositie te geven. Bij de Franse regering en aan het hof ontstond grote verontwaardiging dat de ambassadeur zich zo vurig inzette voor ingezetenen die niet uit zijn eigen land kwamen. Zie voor brieven waarin de kwestie besproken wordt, bijvoorbeeld: NA, JdW, inv. nr. 1834-1835, 9-7-1655, 6-8-1655, 20-8-1655, 10-9-1655, 20-9-1655, 22-10-1655, 26-11-1655, 7-1-1656, 14-1-1656, 4-2-1656, 3-3-1656, 10-3-1656, 17-3-1656, 31-3-1656, 26-5-1656, 11-8-1656 en 11-10-1656.

¹⁹⁸ Deze alinea is gebaseerd op: NA, JdW, inv. nr. 1835, 18-8-1656.

1656, toen bleek dat moeder en dochter niet op waren komen dagen bij het gerechtshof, een arrestatiebevel voor de familie uitschreven en in Parijs verspreidden. Hierin stond vermeld dat het geld in handen zal blijven van Anthoine Pajot tot het meisje meerderjarig werd of in het huwelijk zou treden met iemand van de katholieke geloofsovertuiging. Maria's dochter moest zich volgens het bevel zo snel mogelijk melden bij het Franse parlement.¹⁹⁹

Terwijl moeder en dochter zich al maanden in Boreels residentie bevonden, probeerde de ambassadeur aan het hof te bewerkstelligen dat de rechters het arrestatiebevel en de extra clause ongedaan maakten. Zijn verwoede geklaag resulteerde uiteindelijk in niets.²⁰⁰ De Staatse gezant had echter nog een troefkaart in handen, die hij aan De Witt meedeelde. Volgens hem diende: 'dese weduwe van Louis Pajot ende haer doghtertjen, secretelyck uyt huys van hier naer Nederlandt te werden vervoert, ende aldaer te blyven, tot dat het dogherken twaelf jaer worden sal, wanneer het selfs sal kunnen verklaren van wat religie sy sal begeren te wesen'.²⁰¹

Volgens Boreel was dit de enige manier om het protestantse geloof van het meisje te kunnen waarborgen. Op 22 september herhaalde Boreel aan De Witt dat hij de familie niet zou overleveren aan de Franse overheid en dat hij in afwachting was van instructie van de Staten-Generaal.²⁰² Na deze brief verdwijnt de kwestie volledig uit de correspondentie tussen Boreel en De Witt. Vermoedelijk werd het de ambassadeur te heet onder de voeten en is de correspondentie via geheime kanalen verder gegaan. Naar alle waarschijnlijkheid is Maria Pajot samen met haar dochter ergens na deze datum diep in de nacht uit Parijs gevlucht om zonder erfenis veilig naar Bergen-op-Zoom terug te keren. Deze uiterst merkwaardige kwestie toont aan dat Boreel zich ook met volle overtuiging inzette om het lot van zijn protestantse onderdanen te beschermen tegen agressie van de katholieke overheid in Frankrijk.

Naast religieuze onderdrukten stonden, zoals De Callières beschreef, de deuren van ambassade van Boreel ook open voor andere groeperingen in nood. Zo meldde de gezant enkele weken na het ogenschijnlijke vertrek van de familie Pajot dat een declaratie, die hij

¹⁹⁹ Deze alinea is ook gebaseerd op: NA, JdW, inv. nr. 1835, 18-8-1656.

²⁰⁰ NA, JdW, inv. nr. 1835, 8-9-1656.

²⁰¹ Ibidem.

²⁰² NA, JdW, inv. nr. 1835, 22-9-1656.

had ingediend voor het opvangen van gestrande zeelieden, niet vergoed zou worden.²⁰³

Deze matrozen waren ‘slaven onder de Turcq geweest, die nu corts verlost waren’. Zij kregen bij Boreel voor lange tijd onderdak, maaltijden en nieuwe kledij aangeboden, omdat zij ‘naeckt ende hongerich hier bij mij quamen’.²⁰⁴ Deze situatie was echter niet uniek. Toen Boreel in 1645 samen met Johan Reede van Renswoude als extraordinaris ambassadeur in Engeland was, namen zij daar in 1645 ook enkele gestrande zeelieden in huis. Hiervoor dienden zij later een declaratie in van 1200 gulden. Deze werd in tegenstelling tot zijn verzoek in 1656 wel vergoed.²⁰⁵

Juridische belangenvertegenwoordiging

Tot slot bood Boreel ook bijstand bij juridische zaken van Nederlandse ingezetenen in Frankrijk. Een specifieke kwestie komt in de periode 1650-1660 geregeld voor in de bronnen: de *droit d’aubaine*. Deze wet was een vorm van rechtsonbekwaamheid in het buitenland en hield in dat vermogens, erfenissen en goederen van buitenlanders automatisch aan de Franse kroon toevielen, wanneer de persoon in kwestie zich tijdens zijn overlijden op Frans grondgebied bevond.²⁰⁶ Dit recht was een feodaal voortvloeiende uit de middeleeuwen en was naast het Franse ook in het Spaanse en Engelse recht opgenomen.²⁰⁷ Vanwege de vele buitenlanders die zich in het land bevonden, vormde deze wet een belangrijke inkomstenbron voor de Franse kroon. Onder buitenlandse handelaren, soldaten en arbeiders werd de wet vooral verafschuwd.

In de loop der tijd wisten veel Europese staten een uitzonderingspositie te verkrijgen op de *droit d’aubaine*. Na Schotland, de Zwitserse kantons en Engeland wisten ook de Nederlanden in 1596 de Franse koning Hendrik IX ervan te overtuigen om haar ingezetenen vrij te stellen van dit rechtsartikel. Deze vrij spraak werd vervolgens in 1630 en 1647 nogmaals bevestigd in een traktaat.²⁰⁸ Hoewel de Nederlanders dus al vanaf het einde van de zestiende eeuw uitgezonderd waren van de gehate wet, bleek in de praktijk de vork anders in de steel te zitten. Al in 1599 was François van Aerssen bezig om samen met

²⁰³ NA, JdW, inv. nr. 1835, 29-9-1656.

²⁰⁴ Ibidem.

²⁰⁵ Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 143.

²⁰⁶ Peter Sahlins, ‘Sur la citoyenneté et le droit d’aubaine à l’époque moderne’, *Annales, Histoire, Sciences Sociales* 63:2 (2008) 385-398, aldaar 385.

²⁰⁷ Ibidem, 386-387; Louis Lütz, *Essai Historique sur le droit d’aubaine en France* (Genève 1866) 5.

²⁰⁸ NA, JdW, inv. nr. 1634, 29-12-1655.

Nederlandse nabestaanden geconfisqueerde erfenissen terug in familiehanden te krijgen.²⁰⁹

Toen Boreel naar Parijs vertrok, stond in zijn instructie vermeld dat ‘deser landen mogen continueren rustelick te genieten het effect vande decalaratien de Conincx wegen d’exemptie van t droict d’Aubeine voor d’ingesetenen van desen Staedt’.²¹⁰ Eenmaal aangekomen, bleek dat de Franse kroon de vrijstelling niet zo nauw nam. De koning beargumenteerde dat door de separate vrede met Spanje alle eerdere gesloten traktaten ongeldig waren verklaard.²¹¹ Veel Nederlandse handelaren richtten zich daarom tot Boreel om te vragen voor naturalisatie tot Franse staatsinwoner. Dit was een onorthodoxe manier om het eigen vermogen toch veilig te stellen.²¹² Boreel kon dit echter niet waarmaken. Hij kreeg na vele rekestten van de Franse koning te horen dat zij ‘al teveel hugenots in Vranckrijk hebben’.²¹³

Boreel richtte zijn aandacht op enkele privé zaken die te maken hadden gekregen met het onrecht door de *droit d’aubaine*. Een zaak komt in de bronnen meermaals naar voren: de erfenis van de heer L’Hermite. Eind december 1655 meldde Boreel aan de raadpensionaris dat in Frankrijk al geruime tijd een rechtszaak gaande was over de erfenis van deze overleden Leidenaar die tijdens handelszaken in Bordeaux ter plaatse overleed. In zijn testament stond genoteerd dat zijn nalatenschap over zou gaan naar de Amsterdamse koopman Marcus Broen. Broen spande echter een rechtszaak aan tegen de Franse kroon toen hij vernam dat de erfenis van zijn kompaan door de koning was ingenomen en gedeeltelijk aan *monsieur* De Pontac, een hoge heer in Guyenne, was toebedeeld.²¹⁴

Broen besloot de hulp van Boreel in te schakelen. De ambassadeur richtte zich vervolgens tot Henri Brasset, een doorgewinterde Franse diplomaat die ruim twintig jaar in de Republiek had versleten.²¹⁵ Brasset wist door middel van zijn contacten aan het hof de zaak hoog op de agenda te plaatsen bij De Brienne. Nadat Boreel enkele gesprekken met De Brienne had gevoerd, schreef De Brienne een brief aan De Pontac waarin vermeld stond dat

²⁰⁹ NA, SG, inv. nr. 12574.116.

²¹⁰ NA, SG, inv. nr. 12457, 18.

²¹¹ NA, SG, inv. nr. 12574.116.

²¹² Peter Sahlins, ‘La nationalité avant la lettre. Les pratique de naturalisation en France sous l’Ancien Régime’, *Annales, Histoire, Sciences Sociales* 55:5 (2000) 1081-1108, aldaar 1083.

²¹³ NA, JdW, inv. nr. 1834, 27-8-1655.

²¹⁴ NA, JdW, inv. nr. 1834, 29-12-1655.

²¹⁵ Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland*, 8-12. Henri Brasset zou Boreel in 1658 nogmaals helpen met het regelen van Staatse zaken in Parijs, zie: NA, JdW, inv. nr. 1837, 19-7-1658.

de erfenis volledig gerestitueerd diende te worden aan Broen.²¹⁶ Door de inzet van deze politieke zwaargewichten werd het vermogen uiteindelijk haastig geretourneerd aan Broen. Boreel schreef trots aan De Witt dat hij de zaak ‘tot voordeel van Marcus Broen in ’t particulier’ had kunnen afsluiten. Deze kwestie diende volgens hem niet alleen voor de Amsterdamse handelaar, maar was vooral een signaal voor het Franse hof om de gesloten traktaten te respecteren.²¹⁷ Ook na deze zaak bleef de gehate wet hoog op Boreels agenda staan. Op 12 januari 1657 wist hij uiteindelijk zelfs in een nieuw traktaat de Nederlanders opnieuw uit te sluiten van de *droit d’aubaine*.²¹⁸

²¹⁶ NA, SG, inv. nr. 12574.116.

²¹⁷ NA, JdW, inv. nr. 1834, 29-12-1655.

²¹⁸ NA, JdW, inv. nr. 1836, 12-1-1657.

Hoofdstuk 3: Representeren

Diplomatieke theorie

In de vroegmoderne tijd hechtte men veel waarde aan de manier waarop diplomaten hun vorst vertegenwoordigden. Historici hebben zelfs beargumenteerd dat de manier waarop de onderhandelingen plaatsvonden, en de omgangsvormen die daarmee gemoeid gingen, net zo belangrijk waren als wat aan de onderhandelingstafel besproken werd.²¹⁹ Volgens De Wicquefort was het eervol representeren van de vorst zelfs een van de belangrijkste taken van een gezant.²²⁰ Hotman stelde op zijn beurt dat een diplomaat voor zijn staat moest zorgen, net zoals hij voor zijn eigen moeder zou doen: 'our country is our mother, we ought not to reveale the shame thereof'.²²¹

In de vroegmoderne tijd stonden eer, reputatie en rang van zowel vorsten als diplomaten vooral op het spel tijdens ceremonies. Deze diplomatieke plechtigheden betroffen de procedures, tradities en rechten die het handelen tussen diplomaat en heerser regelden tijdens officiële ontmoetingen.²²² Via deze culturele uitingen konden staten een befaamde plaats bevestigen tussen andere vorsten in de internationale staatshiërarchie.²²³ De rang van de staat en vorst speelde bijvoorbeeld een belangrijke rol bij de aankomst van een diplomaat, zijn audiënties en de geschenkenuitwisseling. Volgens De Callières was het daarom van belang dat een gezant kennis had van de ceremoniële praktijken in het residerende land en dat hij qua karakter en cultuur goed bij het desbetreffende hof paste.²²⁴ De kleinste afwijking van deze protocollen kon namelijk desastreuze gevolgen hebben.²²⁵ Volgens Hamish Scott werden de vroegmoderne ceremonies gedragen door een gedeeld

²¹⁹ Willam Roosen, 'Early Modern Diplomatic Ceremonial. A Systems Approach', *The Journal of Modern History* 52:3 (1980) 452-476, aldaar 469; Sowerby, 'Early Modern Diplomatic History', 441; Black, *A History of Diplomacy*, 77.

²²⁰ Roosen, 'Early Modern Diplomatic Ceremonial', 456-457; De Wicquefort, *The Ambassador and his Functions*, 4.

²²¹ Hotman, *The Ambassador*, D14.

²²² Roosen, 'Early Modern Diplomatic Ceremonial', 452.

²²³ Ibidem, 476; Roosen, 'The True Ambassador', 137; Sowerby, 'Early Modern Diplomatic History', 445; Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 151; Jeroen Duindam, *Vienna and Versailles. The Courts of Europe's Dynastic Rivals 1550-1780* (Cambridge 2003) 181; Karina Urbach, 'Diplomatic History Since the Cultural Turn', *The Historical Journal* 46:4 (2003) 991-997, aldaar 992.

²²⁴ Roosen, 'The True Ambassador', 133; Roosen, 'Early Modern Diplomatic Ceremonial', 468; Côté, 'What Did It Mean to be a French Diplomat', 249-250.

²²⁵ De Wicquefort schreef bijvoorbeeld dat de Engelse ambassadeur John Scudamore de Franse kardinaal Richelieu in 1635 geen visite bracht omdat hij de Engelse ambassadeur eerder de hand weigerde te schudden. Zie: De Wicquefort, *The Ambassador and his Functions*, 166.

normen-en-waardenstelsel dat onderdeel was van een algehele diplomatieke cultuur.²²⁶

Recentelijk is dit idee door historici bekritiseerd.²²⁷

Een van de belangrijkste aspecten van vroegmoderne ceremonies waren aanspreektitels en precedentiezaken. De vroegmoderne staten bepaalden door middel van de internationale staatshiërarchie welke staat machtiger en belangrijker was en daarmee automatisch meer recht had op eerbewijzen. De rang stelde vast met welke titel de staat en zijn gezanten werden aangesproken. Ook konden diplomaten via deze rangorde aanspraak maken op precedentie bij diners, audiënties en koetsvolgordes. Het was daarom de taak van de ambassadeur om de juiste positie van zijn vorst en staat te verdedigen tegenover andere staten en soms zelfs te pogen om te kunnen stijgen in de rangorde.²²⁸

Deze vroegmoderne statenranglijst was namelijk niet in steen gebeiteld. Er waren immers geen vaste criteria waarop een vaste rangorde gemaakt kon worden. Deze was volledig arbitrair naar de maatstaven van de verschillende individuele staten, vorsten en de paus. Als gevolg van de Reformatie en de intrede van nieuwe machtige staten werden de kaarten tevens regelmatig opnieuw geschud.²²⁹ Door deze interne veranderingen en de constante drang van vorsten om boven andere staten uit te stijgen, ontstonden er geregeld onderlinge conflicten omtrent eerkwesties. Om conflicten te voorkomen was het volgens Hotman daarom van belang dat gezanten goede kennis hadden van de gebruikte titels en precedentieregels aan het hof.²³⁰

Een representatieve ambtswoning en bijbehorende hofhouding was een ander gebruikelijk onderdeel om de eer van de staat uit te dragen. Een ambtswoning gold als een uithangbord van de staat en diende daarom van aanzienlijke omvang te zijn en op een goede locatie te liggen met goede verbindingen tussen het vorstelijke hof en de regeringsgebouwen.²³¹ Naast de exterieure factoren moest ook de inrichting van de residenties naar behoren zijn. Hoewel diplomaten de kamers in hun residenties multifunctioneel gebruikten, diende een woning een ruime keuken, bibliotheek,

²²⁶ Hamish Scott, 'Diplomatic Culture in Old Regime Europe', 60.

²²⁷ Zie voor recente voorbeelden: Storrs, 'British Diplomacy in Switzerland', 208; Thomson, 'For a Comparative History of Early Modern Diplomacy', 163.

²²⁸ Duindam, *Vienna and Versailles*, 181.

²²⁹ Toby Osborne en Joan Pau Rubiés, 'Introduction. Diplomacy and Cultural Translation in the Early Modern World', *Journal of Early Modern History* 20:1 (2016) 313-330, aldaar 314-316. Zie voor de eerste rangorde, opgesteld aan het hof van paus Julius II in 1504: Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 8.

²³⁰ Hotman, *The Ambassador*, B15 en G7.

²³¹ Ebben, 'Het Staatse ambassadegebouw in de zeventiende eeuw', 32.

ontvangstruimte, stallen en eetzaal te bezitten.²³² Hiernaast hadden de meeste residenties ook een eigen huiskapel (zie hoofdstuk 2) waar gezanten hun geloof vrij konden belijden.²³³

Van binnenuit diende de woning ook frivool gedecoreerd te zijn.²³⁴ Naast een groot assortiment aan stoelen, kasten en tafels behoorde een groot hemelbed, zilverwerk, baldakijn, wapenschild en karossen tot de broodnodige inboedel van een gezant.²³⁵ De kamers konden verder verfraaid worden met een grote verzameling aan boeken, schilderijen, tapijten of exotica.²³⁶ Door middel van de frivoliteit van het interieur en exterieur van de residentie konden diplomaten een prominente plaats tussen andere staten en gezanten opeisen.

Naast een representatieve diplomatieke residentie diende een ambassadeur een aanzienlijk gevolg te hebben van dienaren en ambtenaren. Het prestige van de vorst en zijn staat kon afgelezen worden aan het aantal mensen waaruit een diplomatiek gezelschap bestond.²³⁷ Naast enkele functionele ambtenaren, zoals de secretaris, hofmeester en predikant, had een vroegmoderne diplomaat ook personeel in dienst dat zorgde voor zijn huishouden, zoals een kok, barbier en dienstmeiden. Enkele dienaren waren voornamelijk in dienst genomen voor begeleiding tijdens ceremoniële zaken, zoals de koetsiers en lakeien.²³⁸ Bij het gevolg van de ambassadeur sloten zich vaak ook edellieden en pages aan, die onder de verantwoording van de ambassadeur stonden.²³⁹

Casus Boreel

Jan Heringa is een van de weinige historici die zich heeft verdiept in de ceremoniële representatie van zeventiende-eeuwse Staatse gezanten in het buitenland. In zijn diepgravende onderzoek stelt hij vast dat de Republiek poogde om mee te gaan met de internationale gebruiken en ceremoniën, echter in gematigde vorm.²⁴⁰ Ook historicus

²³² Ibidem; Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 85-86.

²³³ De Wicquefort, *The Ambassador and his Functions*, 268.

²³⁴ Helen Jacobsen, *Luxury and Power. The Material World of the Stuart Diplomat 1660-1714* (Oxford 2012) 4.

²³⁵ Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 131-135.

²³⁶ Jacobsen, *Luxury and Power*, 65; Carrió-Invernizzi, 'Manuel de Lira, Spanish ambassador to The Hague', 230-231; Ebben, 'Het Staatse ambassadegebouw in de zeventiende eeuw', 33.

²³⁷ Peter Kemseke, 'Inleiding. Diplomatie een kwestie van cultuur', in: Ibidem ed., *Diplomatieke cultuur* (Leuven 2000) 9-35, aldaar 20.

²³⁸ Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 134.

²³⁹ Ibidem, 138-139.

²⁴⁰ Ibidem, 534.

Martien Franken steunt dit idee en stelt dat de Nederlandse ambassadeurs zich op een sobere wijze aan de wijdverspreide normen aanpasten.²⁴¹ Deze Staatse bescheidenheid betekende uiteraard niet dat Nederlandse diplomaten geen belang hechtten aan het uitdragen en verdedigen van de hoogheid van de Republiek.²⁴² In de praktijk blijkt dat ook Willem Boreel de eer en rang van de Republiek met hand en tand probeerde te verdedigen tegenover andere staten.

In zijn correspondentie maakte Boreel in slechts in enkele gevallen een uitgebreide melding van de ceremoniële praktijken aan het Franse hof en zijn rol in dit prestigeschouwspel. Zo schreef hij bijvoorbeeld op 25 april 1651 aan de Staten-Generaal dat zijn eerste audiëntie in Bourg goed was gegaan, op een klein incidentje na. Aan het einde van zijn toespraak werd de Staatse ambassadeur gevraagd om plaats te nemen op een stoel en zijn hoofd te ontbloten. De weifelende Boreel hield zijn hoed echter op, aangezien hij in 1640 tijdens een audiëntie bij de Zweedse koningin deze ooit eens te vroeg had afgedaan, wat hem op woede van het hof kwam te staan. Boreel werd door de koningin echter een tweede keer gesommeerd zijn hoed af te zetten, waarna hij dit met zijn diepste spijtbetuiging deed en de audiëntie door kon gaan.²⁴³

In zijn eerste tien jaar in Parijs ging Boreel geregeld op audiëntie bij de Franse koning, koningin-regentes en kardinaal, iets waar hij bij wijlen een kleine mededeling van maakte.²⁴⁴ Van een specifieke audiëntie is echter een uitgebreid verslag overgebleven, vanwege de misplaatste ceremoniële rol van Boreel. Dit was de audiëntie van 12 april 1657, die in de inleiding en het vorige hoofdstuk al eerder benoemd werd. Boreel nam hier geen blad voor de mond en verdedigde standvastig de rechten van de Nederlandse kooplieden. Bij aankomst op het hof bleek de zaal vol te zitten met edelen.²⁴⁵ Eenmaal binnen hield de ambassadeur een vurig pleidooi tegen de nieuwe draconische Franse maatregelen en de

²⁴¹ Martien Franken, 'The General Tendencies and Structural Aspects of the Foreign Policy and Diplomacy of the Dutch Republic in the Latter Half of the 17th Century', *Acta Historiae Neerlandicae Studies on the history of the Netherlands*, 3:1 (1968) 1-42, aldaar 20.

²⁴² Erik Swart, 'Defeat, Honour and the News. The Case of the Fall of Breda (1625) and the Dutch Republic', *European History Quarterly* 46:1 (2016) 6-26, aldaar 8-18.

²⁴³ Historisch Genootschap, 'Brieven van W. Boreel. Gezant der Vereenigde Nederlanden in Frankrijk geschreven in 1650', 307.

²⁴⁴ Zie bijvoorbeeld: Ibidem, 307-311; Na, JdW, inv. nr. 1833-1838, 24-4-1654, 26-3-1655, 3-12-1655, 21-4-1656, 10-5-1657 en 16-5-1659. Ook in andere documenten maakte Boreel melding over zijn audiënties. In zijn dagboek schreef hij een korte passage over zijn audiëntie in 1650 in Bourg. Dit dagboek was echter geen persoonlijk dagboek, maar diende eerder om notities te maken die hij later kon verwerken in zijn brieven aan de Staten-Generaal. Zie: NA, FB, inv. nr. 88, 8.

²⁴⁵ Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 166.

kaapvaart die de Nederlandse ingezetenen al miljoenen guldens aan schade had opgeleverd.²⁴⁶ Gedurende de audiëntie raakte de discussie tussen Boreel en de Franse koning verhit en werd op het scherpst van de snede gesproken. De Franse koning vond dat de Republiek haar boekje te buiten was gegaan door 'dat se mijne schepen hebben dorven nemen in mijne Zeen, alwaer mijne Souverainiteyt streckt'.²⁴⁷ Boreel deed vervolgens nog een duit in het zakje door Mazarin te beschuldigen van steun aan de kaapvaarders.²⁴⁸ Na diverse hevige interrupties van de kardinaal vertrok de gezant en liet hij een zwaar geïrriteerde zaal achter.

Volgens Mazarin had nog nooit een buitenlandse gezant zo ruw en onbeleefd de koning toegesproken.²⁴⁹ Zelf schreef Boreel aan de Staten-Generaal en in een gedrukt pamflet dat hij met respect had gesproken tegen de koning en kardinaal.²⁵⁰ Zijn scherpe tong werd echter door tijdgenoten en omringende hovelingen aan het Franse hof wel vaker als schokkend ervaren. Abraham de Wicquefort, resident in Parijs namens de mark van Brandenburg, noemde de houding van Boreel een gevaar voor de relatie tussen de Nederlandse Republiek en Frankrijk. Volgens hem had deze onbeschaafde audiëntie de Fransen zelfs goedwillig gemaakt om een oorlog tegen de Republiek te beginnen.²⁵¹ Aan het Franse hof heerste de overtuiging dat Boreel beter bij een hof in het noorden van Europa zou passen, dan in het verfijnde Parijs.²⁵² Hoewel de Staatse gezant tijdens deze audiëntie de belangen van de ingezetenen standvastig wist te verdedigen, kwam de eervolle representatie van de staat door Boreels stugge en doorzettende karakter flink onder druk te staan.

Hoewel Boreels audiënties dus niet altijd een succes waren, probeerde hij ook op andere manieren de eer van de staat uit te dragen. Dit deed hij bijvoorbeeld via diplomatieke geschenken. Zelf was Boreel niet in staat om diplomatieke presenten te

²⁴⁶ Boreel, *Klachte van den Heer Boreel*.

²⁴⁷ Ibidem.

²⁴⁸ Rowen, *John de Witt*, 177.

²⁴⁹ Mazarin zou in het Frans de volgende woorden gezegd hebben tegen Boreel: 'Jamais ambassadeur n'a parlé aussi librement à cette cour et vous pourriez vous en repentir'. Brill, *Voorlezingsen over de geschiedenis der Nederlanden*, 32; Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederladen*, 166.

²⁵⁰ Boreel, *Klachte van den Heer Boreel*; Na, FB, inv. nr. 65.

²⁵¹ Eline Beumer, 'Mijn groote swackheyt. Willem Boreel aan Johan de Witt. 10 september 1653', in: Ineke Huysman en Roosje Peeters, *Johan de Witt en Frankrijk. Een bloemlezing uit zijn correspondentie* (Soest 2020) 58-64, aldaar 60; Rowen, *John de Witt*, 177.

²⁵² Johan Elias, *De Vroedschap van Amsterdam 1578-1795* (Amsterdam 1963) 541; Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 55.

aanvaarden.²⁵³ Daarentegen verzocht hij de Staten-Generaal meermaals om extra financiën vrij te maken voor geschenken aan Franse hovelingen. Zo stelde hij op 29 oktober 1653 aan de Hoogmogende Heren voor om 6000 gulden te verdelen aan de *introduceurs des ambassadeurs*. Aan 'de Heeren die int groote gezagh ende in autoriteit zijn' diende geen geld gegeven te worden, maar behoorde eerder 'eenige fraye manufacturen van 't Landt ende eenige boecken in nederlant gedruckt met copere plaaten, caarten ofte figuren' geschonken te worden.²⁵⁴ In de bijlage van zijn brief voegde Boreel een boekenlijst toe van Nederlandse drukkers of schrijvers die volgens hem de glorie van de staat konden uitdragen (Bijlage.VII). Hoewel hij zijn plan uitgebreid beschreef, stemden de Staten-Generaal niet in met Boreels idee. Waarschijnlijk liepen de kosten te hoog op.

Succesvoller was de ambassadeur in het behouden en verdedigen van de Staatse hoogheid in de internationale staatshiërarchie. De Nederlandse Republiek had na haar officiële erkenning in 1648 een belangrijke positie verworven tussen de republiek Venetië en de Duitse keurvorsten.²⁵⁵ De Staten-Generaal instrueerde Boreel ook om aan het Franse hof de rang achter de republiek Venetië te bewaken.²⁵⁶ In een van zijn eerste brieven aan raadpensionaris De Witt schreef Boreel dat hij 'in dit hof sal hebben te bewaren de rangh immediatelyck, nevens ende na de Republycque van Venetien'.²⁵⁷ Hoewel de republiek Venetië in de rangorde een hogere plaats innam, betekende dat in de praktijk geen verschil in ceremoniële plechtigheden. Tijdens zijn eerste audiëntie bevestigde de jonge Lodewijk XIV dat de Republiek met dezelfde *égards* behandeld zou worden als de ambassadeurs van Venetië en Savoye, een andere vroegmoderne staat die concurreerde met Venetië.²⁵⁸ Deze gelijke behandeling zou een steen des aanstoets worden in de relatie met zowel Venetië als Savoye.²⁵⁹ Geregeld raakten Boreel en zijn diplomatieke collega's met elkaar in conflict en gebruikten zij de Parijse straten als toneel om de eer van de staat op het scherpst van de

²⁵³ NA, SG, inv. nr. 3257, 510. De Staten-Generaal besloten op 10 augustus 1651 dat de Staatse gezanten geen presenten meer mochten aannemen, omdat de Hoogmogende Heren bang waren voor omkoppingen.

²⁵⁴ NA, SG, inv. nr. 11906, 589-590.

²⁵⁵ Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 335.

²⁵⁶ NA, SG, inv. nr. 12457, 19.

²⁵⁷ NA, JdW, inv. nr. 1833, 22-5-1654.

²⁵⁸ Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 341. Hoewel het hertogdom Savoye als eerste onder de Italiaanse hertogdommen werd gerekend, liet hertog Victor Amadeus I zich in 1633 de titel aanmeten van koning van Cyprus. Hiermee zou hij volgens zichzelf als gekroond hoofd gerekend moeten worden en automatisch boven de rang van de republiek Venetië moeten uitstijgen.

²⁵⁹ *Ibidem*, 335. Savoye betwiste naast de gelijke ceremoniële behandeling ook de rang van de Nederlandse Republiek en die van Venetië.

sneede te verdedigen.

Boreel kreeg in zijn eerste decennium als ambassadeur te maken met een belangrijke kwestie rondom de aanspreektitel van de Nederlandse Republiek. Op 5 december 1653 behaalde hij een belangrijke overwinning door de officiële titel, waarmee de Staten-Generaal mondeling en schriftelijk werden aangesproken, te verhogen. Voorheen spraken en schreven de Fransen de Hoogmogende Heren enkel aan als 'Les Sieurs'. Nu zou 'Les Seigneurs les Etats' gebruikt worden. De Staatse gezant sloot zijn brief af met de verwachting dat ook 'andere vreemde princen sullen dat wel hebben te volgen'.²⁶⁰ Deze aanname zou echter te voorbarig zijn. De ambassadeur van Venetië weigerde namelijk om Boreel en de Hoogmogende Heren deze titel toe te kennen.

Eind 1656 ontstond een conflict tussen de Venetiaanse ambassadeur Giovanni Moresini en Boreel. De eerstgenoemde weigerde, op instructie van zijn voorganger Giovanni Sagredo, Boreel zijn verhoogde titel te verlenen. Boreel reageerde verbolgen dat een ambassadeur van een gelijke staat hem zo oneervol had bejegend. Op 12 oktober 1656 schreef hij aan De Witt dat 'int hof werdt mijn sonder gebreck die titel gegeven van alle de groote, selfs ooc van de heer Cardinael'.²⁶¹ De Republiek Venetië weigerde deze gelijke behandeling aan het Franse hof te accepteren. Vanwege deze ceremoniële schande was het voor Boreel niet mogelijk om hem een visite te verlenen.²⁶²

Nadat Boreel zijn gal had gespuwd bij de Staten-Generaal, schreven de Hoogmogende Heren in november 1656 een brief aan de doge van Venetië. Hierin benadrukten zij de onconventionele handelswijze van de Venetiaanse ambassadeur en wezen ze er vervolgens netjes op dat Boreel, net zoals door alle andere ambassadeurs aan het hof, aangesproken diende te worden met deze gelijkwaardige titel.²⁶³ Op 27 januari 1657 ontvingen zij antwoord van de doge. In de brief meldde hij dat hij zijn ambassadeur in Parijs zou opdragen om Boreel in het vervolg aan te spreken met de juiste titulatuur.²⁶⁴ Voor Boreel was de kous hiermee nog niet af. Naast deze belofte, wilde hij openlijk excuus van ambassadeur Moresini. Raadpensionaris De Witt schreef op 10 mei 1657 nog aan Boreel dat hij hoorde van 'nogh eenige kleyne discrepantien tusschen U. Ed. ende den Heer

²⁶⁰ Na, JdW, inv. nr. 1832, 5-12-1653.

²⁶¹ NA, JdW, inv. nr. 1835, 12-10-1656.

²⁶² Ibidem.

²⁶³ Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 364.

²⁶⁴ Ibidem.

Ambassadeur van Venetien'. Hij vervolgde dat Boreel zich voornamelijk 'aen dese kleyne formaliteyten niet soude [moeten] stooten'.²⁶⁵ Boreel vond deze titulatuurskwestie echter wel van belang voor hemzelf en de staat en eiste daarom dat Moresini bij hem op bezoek zou komen voor een publieke spijtbetuiging. Dit was geheel tegen het zere been van de Venetiaanse ambassadeur, die een bezoek aan een lagere ambassadeur oneervol vond.²⁶⁶ Uiteindelijk besloten beide ambassadeurs om elkaar op 3 mei in een particuliere tuin te ontmoeten, waarbij de Venetiaanse ambassadeur met forse tegenzin Boreel de gelijke titel toekende.²⁶⁷ Boreel had hiermee een grote ceremoniële overwinning geboekt voor hemzelf en de Staten-Generaal. Op 18 mei 1657 meldde hij daarom ook met trots dat 'het different geaccommodeert [is], soo dat daer geen meer hinder en is'.²⁶⁸

Ook met de Republiek van Savoye kwam Boreel in dezelfde periode in een ceremonieel conflict. In 1655 ontstond bij de entrée van de ambassadeur van Genua een dispuut over de volgorde van de karossen. Boreel eiste, net als de ambassadeur van Savoye, de plaats na de republiek Venetië op. Om deze strijd in het voordeel van Savoye te beslechten, hielden de Savoyaardse lijfwachten de koets van Boreel tegen en brachten zij flinke schade toe aan de karos. Na enkele andere kleine conflicten richtte Boreel zich in 1657 tot de Staten-Generaal omtrent het gedrag van de suite van de Savoyaardse ambassadeur.²⁶⁹ De Franse koning toonde op zijn beurt weinig interesse in dit conflict, aangezien Savoye een bevoorrechte positie innam zijn hof. Niet in de eerste plaats omdat de Savoyaardse hertog een neef was van de Franse koning.²⁷⁰ Enkele jaren later zou het wederom misgaan tussen de ambassadeurs van de Republiek en Savoye. Zo werd de koets van Boreel in 1661 opnieuw tijdens een entrée tegengehouden door Savoyaardse

²⁶⁵ Scheurleer, *Brieven geschreven ende gewisselt tusschen den Heer Johan de Witt, ende de Gevolmagtigden van den Staedt der Vereenighde Nederlanden*, 318.

²⁶⁶ Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 364.

²⁶⁷ Armand Faugère, *Journal d'un voyage a Paris en 1657-1658* (Parijs 1862) 145-147. Dit dagboek werd bijgehouden door de jonkers van Villers. Zij waren de kleinzonen van de oud-ambassadeur François van Aerssen, die tussen 1598 en 1613 in Parijs resideerde. Beide broers deden toentertijd Parijs aan tijdens hun *Grand Tour* en verbleven enkele dagen bij Boreel. Zie: Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland*, 4; Brill, *Voorlezingen over de geschiedenis der Nederlanden*, 1.

²⁶⁸ NA, JdW, inv. nr. 1836, 18-5-1657.

²⁶⁹ Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 365.

²⁷⁰ Ibidem, 368. Lodewijk XIV zou uiteindelijk in 1679 de hertog van Savoye ook tot de gekroonde hoofden rekenen, waardoor Savoye vanaf toen officieel de republiek Venetië als de Nederlandse Republiek oversteeg in de staatshiërarchie.

troepen.²⁷¹

Naast ceremonies, titels en precedentie probeerde Boreel tevens de eer van de staat uit te dragen door een representatieve hofhouding en ambassadewoning. Het was ook voor Staatse gezanten gewoonlijk om zich bij te laten staan door een gevolg aan personeel. De Staten-Generaal stelden de omvang van de staat van een ordinaris gezant niet officieel vast. Enkele historici concludeerden echter dat het diplomatieke huishouden van de Nederlandse Republiek, in vergelijking met andere vroegmoderne staten, van geringe omvang was.²⁷² Heringa beargumenteerde dat dit ook gold voor Boreel. Volgens hem leefde de Staatse gezant vanwege zijn ouderdom in simpele eenvoud en had hij een veertiental personeel in dienst.²⁷³ In de praktijk was zijn hofhouding echter groter. Uit een bijgehouden lijst in het Nationaal Archief blijkt dat Boreel in 1652 er een hofhouding op nahield van 24 personen (Bijlage.VIII).²⁷⁴

In vergelijking met de hofhouding van Venetië, bleek Boreels huishouden qua omvang niet veel onder te doen. De Venetiaanse ambassadeur Marc Antonio Giustiniani bezat in 1660 een hofhouding van 27 personen.²⁷⁵ Boreel vond zelf echter wel dat zijn eigen hofhouding onderdeel was voor zijn grote concurrent. Op 7 juni 1654 vond in de kathedraal in Reims de kroning van Lodewijk XIV plaats, een mogelijkheid voor diplomaten om hun rijkdom en macht te tonen aan andere gezanten, hovelingen en de bevolking. Hoewel Boreel graag de Republiek wilde vertegenwoordigen bij deze grootse gebeurtenis, kon hij geen acte de présence geven. Aan De Witt schreef hij op 22 mei 1654 dat het gevolg van de ambassadeur van Venetië en Savoye zo groot was dat hij met zijn kleinere staat de Republiek

²⁷¹ Ibidem, 366. Boreel schreef dat de Savoyraardse lijfwachten hem tegenhielden met 'een groot getal ruyters, gearmeert met zijd-geweer en muquettons, wel tot twintigh man in getal (...) ende veel meerder soodanige cavaliers savoyards gewapent, meer dan hondert in t'getall'.

²⁷² Ibidem, 534; Franken, 'The General Tendencies and Structural Aspects of the Foreign Policy', 20.

²⁷³ Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 109. Heringa somde op dat zijn personeel bestond uit: een hofmeester, een kamerdienaar, een page, een koetsier, een postiljon, een gouvernante, een kok, een meid, een palfrenier, een predikant, een secretaris en vier knechten.

²⁷⁴ NA, 3.01.09, Gedeputeerde van Haarlem (GH), inv. nr. 73. Deze lijst spreekt van een hofmeester, bottelier, kok, onderkok, drie maagden, een deurwaarder, twee koetsiers, vier lakeien, een predikant, een secretaris, een Franse klerk, een kamerheer, twee edellieden, een kamenier, een page, een stalknecht en een staatsjuffrouw. Enkele functies die Heringa heeft benoemd, komen niet voor in deze lijst, waardoor het gevolg van Boreel wellicht groter was. Boreel heeft in deze lijst ook zijn zoon Jacob Boreel niet opgenomen, die ook geregeld diplomatieke taken voor hem verrichtte zoals corresponderen en fysiek berichten overbrengen naar de Staten-Generaal. Jacob Boreel zou het in 1678 zelf schoppen tot extraordinaris ambassadeur in Parijs.

²⁷⁵ Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 138. Zijn hofhouding bestond in 1660 uit een officiële secretaris, een particuliere secretaris, een hofmeester, een kamerdienaar, acht lakeien, drie pages, een suisse, een kok, twee onderkoks, een barbier, een wasvrouw, twee koetsiers en twee knechten te paard. Het gevolg aan edelen is hier niet meegenomen, waardoor het gezantschap wellicht groter was dan de 27 bekende dienaren.

niet op een eervolle wijze kon vertegenwoordigen. De ambassadeur van Venetië kwam namelijk met wel 'ses pages, ende twaef staphiers, kostelyck gekleet. Die van Savoye [met] vier pages ende aght staphiers, insgelycks'.²⁷⁶ Aan dit gevolg kon Boreel niet tippen. Hiernaast waren de grote kosten een ander probleem dat hem tegenhield naar Reims af te reizen. Boreel kon de extraordinaire uitgaven zelf niet dragen en volgens hem zouden 'hare Ho. Mog. buyten twyffel die onnodige groote onkosten sullen willen vermyden'.²⁷⁷ Hierdoor besloot hij de kroning enkel bij te wonen als de Hoogmogende Heren het hem zouden opdragen. Uit zijn correspondentie blijkt dat de Staten-Generaal hier niet op heeft ingespeeld, aangezien hij de grote gebeurtenis aan zich voorbij heeft laten gaan. Dit werd alom als een grote diplomatieke schande ervaren.

Voor Staatse gezanten was de financiering van een representatieve hofhouding een veelvoorkomend probleem. Salarissen werden voortdurend te laat uitbetaald en traktementen waren vaak te laag om een fatsoenlijke staat te kunnen voeren. Diplomaten moesten hierdoor stevast hun eigen fondsen aanboren. Dit gold ook voor Willem Boreel. In het begin werd zijn traktement vastgesteld op 14.000 gulden per jaar. Zijn jaarwedde was echter bij lange na niet genoeg om zijn kosten te dekken. Boreels vaste lasten lagen al jaarlijks rond de 24.000 gulden (Bijlage.IX), waardoor hij geregeld zijn smeekbedes richtte tot de raadpensionaris om zich in te zetten voor een verhoging van zijn salaris.²⁷⁸ Zo schreef hij op 23 oktober 1654 aan De Witt dat zijn voorganger, Willem van Liere, in tien jaar tijd meer dan 100.000 gulden uit eigen zak had betaald. Eerder meldde hij al aan de raadpensionaris dat de prijzen in Parijs zo gestegen waren dat hij zijn dienaren amper een schotel ossenvlees en wijn voor voorzetten.²⁷⁹ Geregeld klaagde Boreel dat zijn kosten de pan uit rezen en niet gedekt konden worden door zijn inkomen. Zo had hij in zijn eerste jaar, vanwege zijn reis naar Parijs en Bordeaux, al 24.000 gulden zelf moeten bijleggen.²⁸⁰ Ook over vertraagde en onbetaalde declaraties deed hij vaak zijn beklag bij De Witt.²⁸¹ Zo kreeg hij na vele rekestten uiteindelijk pas drie jaar na dato een gedeelte van zijn declaraties uit 1651 en 1652

²⁷⁶ NA, JdW, inv. nr. 1833, 22-5-1654.

²⁷⁷ Ibidem.

²⁷⁸ Zie bijvoorbeeld: NA, JdW, inv. nr. 1833-1834, 23-10-1654, 13-11-1654, 1-12-1654, 1-15-1655, 5-2-1655, 8-3-1655, 2-4-1655, 14-5-1655 en 9-7-1655.

²⁷⁹ NA, JdW, inv. nr. 1833, 13-10-1654 en 23-10-1654.

²⁸⁰ Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 115; NA, JdW, inv. nr. 1836, 19-9-1657. Boreel werd vanwege de vele reizen naar het verplaatste Franse hof en het overbrengen van zijn spullen voor dat jaar als een extraordinaaris gezant betaald. Zelfs met deze tijdelijke verhoging kwam hij 24.000 gulden tekort.

²⁸¹ Zie bijvoorbeeld: NA, JdW, inv. nr. 1834-1836, 8-1-1655, 8-3-1655, 9-4-1655, 28-7-1656 en 16-9-1657.

uitbetaald.²⁸²

Hoewel Boreel stelde dat hij ten minste 20.000 gulden nodig had, honoreerden de Staten-Generaal geen verhoging van zijn traktement.²⁸³ Boreel stelde dat een verhoging van zijn salaris zou dienen voor een verbetering van zijn staat 'soo dat den dienst ende d'aensienlicheyd van den staedt daerdoor nae behoorden soude connen worden bevordert'.²⁸⁴ Op 8 oktober 1655 meldde hij daarom ook aan De Witt dat hij minstens nog 6000 gulden per jaar nodig had om de Republiek eervol te kunnen representeren.²⁸⁵ Dit verzoek herhaalde hij ruim twee jaar later op dezelfde wijze.²⁸⁶ Zijn verzoeken waren echter aan dovenmansoren gericht. In 1660 werd zijn traktement pas naar 18.000 gulden verhoogd, nadat zijn diplomatieke rang ook (voor korte tijd) werd opgewaardeerd naar extraordinaris ambassadeur. Dit was echter niet de verwachte 20.000 gulden, die ook nog bij lange na niet genoeg was om alle kosten te dekken.

Naast een diplomatiek huishouden, diende een gezant ook met zijn diplomatieke residentie de allure van de staat te benadrukken. In de vroegmoderne tijd was een vaste residentiewoning eerder uitzondering dan regel. Gezanten moesten daarentegen vaak zelf hun ambassadegebouw huren.²⁸⁷ Vanaf zijn aankomst in Parijs nam Boreel zijn intrek in *L'Hôtel Chevaudon de Sainte-Maure*, een woning die hij huurde van de Franse koopman Jacques de Garsanlan. De residentie aan Quai Malaquais nummer 7 lag aan de Seine tegenover het Louvre en vormde daarmee een goede schakel met het politieke epicentrum

²⁸² NA, JdW, inv. nr. 1834, 15-10-1655.

²⁸³ NA, JdW, inv. nr. 1833, 19-1-1654. Een belangrijke reden hiervoor was dat dit grote kosten met zich meebracht. Wanneer de Staten-Generaal aan Boreels verzoeken hadden toegegeven, moesten zij ook het salaris van de Nederlandse ambassadeur in Engeland verhogen. Deze traktementen stonden immers gelijk aan elkaar. Een verhoging van Boreels jaarwedde betekende dus dubbele kosten voor de Hoogmogende Heren.

²⁸⁴ Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 90.

²⁸⁵ NA, JdW, inv. nr. 1834, 8-10-1655. Boreel schreef aan De Witt dat zijn hofhouding een stuk duurder was geworden. Hieruit kan wellicht geconcludeerd worden dat zijn huishouden ook groter was geworden. Het oplopen van de kosten van de hofhouding kan echter ook duiden op een kleine verhoging van hun gage. In 1658 verzocht Boreel namelijk om zijn secretaris met 200 gulden per jaar te verhogen naar 600 gulden, hetzelfde salaris dat zijn predikant verdiende. Hieruit blijkt dat in acht jaar tijd het loon van de predikant ook al eerder naar 600 gulden is gegaan. Zie hiervoor: NA, FB, inv. nr. 106.

²⁸⁶ NA, JdW, inv. nr. 1836, 19-9-1657.

²⁸⁷ Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 145. Enkele vroegmoderne staten hadden wel een vaste residentiewoning. Zo hadden de Spaanse ambassadeurs in de zeventiende eeuw een vast gebouw in Rome en vanaf 1677 ook in Den Haag. Frankrijk volgde in 1713 ook met een vaste ambassadewoning in Den Haag. Zie: Ebben, 'Het Staatse ambassadegebouw in de zeventiende eeuw', 32; Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland*, 1.

van pre-Versailles Parijs.²⁸⁸ De aanzienlijke woning was een gewilde locatie voor gezanten. Het huis was namelijk al eerder door diverse andere diplomaten gebruikt als onderkomen in Parijs.²⁸⁹ Uit de vaste lasten van Boreel blijkt dat hij het huis huurde voor 3000 gulden per jaar (Bijlage.IX).

Over de specifieke inrichting van het huis is vrij weinig bekend. Er moesten in ieder geval ruime stallen aan de woning verbonden zijn, aangezien Boreel zeven paarden en twee koetsen in zijn bezit had. Uit zijn kostenpost blijkt dat er ook sprake was van twee aparte eetzaal, waar ruimte was voor twee keer twaalf personen (Bijlage.IX). Qua ameublement worden enkele zaken kort besproken in de bronnen. Boreel kreeg van de Staten-Generaal in 1650 6000 gulden mee om zijn huis representatief in te richten. Waar hij dit geld aan besteedde is niet precies duidelijk. In ieder geval bezat de Staatse ambassadeur 7765 gulden aan zilverwerk, tafelgerei en tafelfersiersels, variërend van borden, schotels, bestek, kannen, kommen, kandelaars, kleine pronktafels en wandtapijten (Bijlage.X). Zijn totale inboedel had een waarde van ten minste 23.765 gulden.

Dat Boreel daadwerkelijk probeerde zijn residentie in te richten naar statuur, blijkt wel uit een specifiek verzoek aan de Staten-Generaal. In 1652 informeerde hij bij de Hoogmogende Heren of hij 'nae 't exempel van andere ambassadeurs, als die van Portugal, Venetien ende Savoyen' een 'dais' mocht aanschaffen. Zo'n troonhemel kwam bij de Staatse ambassadeurs pas laat in zwang als decoratie en statussymbool. De Staten namen echter geen abrupte beslissing over het voorstel en Boreel kwam hier ook later niet meer op terug.²⁹⁰ Uit onderzoek blijkt dat andere Staatse gezanten in dezelfde tijd, zoals Hendrik Reede van Renswoude, wel een baldakijn in hun huis hadden laten plaatsen.²⁹¹ Uit dit verzoek blijkt dat Willem Boreel zeker bewust bezig was om zijn residentie op een eervolle manier in te richten.

²⁸⁸ Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland*, 15. Zie voor een kaart van de residenties van Nederlandse gezanten in Parijs vanaf 1598 tot het heden: Dio Möllers, *Nederlandse gezantenwoningen in Parijs (1598-heden)* (Online kaart, Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis) https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?hl=nl&mid=1du_9_nQ35-s0tdWegOH5qUl1e5Ccscdk&ll=48.857075600000016%2C2.33681460000001&z=14 (23-6-2021).

²⁸⁹ Nellen, *Hugo Grotius*, 490. In 1630 was het huis het kortstondige onderkomen van Antonio de Soniga, ambassadeur van Spanje, en in 1631 huurde Isaac Wake, gezant van Engeland, de woning. Tussen 1635 en 1641 bewoonde Hugo de Groot als Zweedse gezant de woning voor het huurbedrag van 2700 gulden per jaar.

²⁹⁰ Heringa, *De eer en hoogheid van de staat*, 133.

²⁹¹ Ebben, 'Het Staatse ambassadegebouw in de zeventiende eeuw', 48.

Hoofdstuk 4. Informeren

Diplomatieke theorie

Vroegmoderne diplomatieke theoretici stonden in hun handboeken uitbundig stil bij de informerende taak van een ambassadeur. Zowel De Wicquefort als De Callières stelden vast dat informeren, naast negotiëren, de belangrijkste taak was van een gezant. Volgens De Wicquefort was een diplomaat namelijk ‘un messenger de paix d’un costé et comme un espion honnorable de l’autre’.²⁹² Ook De Callières beweerde dat een diplomaat twee belangrijke taken had: ‘l’une est d’y traiter les affaires de son prince, et l’autre est de découvrir celles d’autrui’.²⁹³ Beide auteurs benadrukten vooral het ontrafelen van andermans geheimen. Hotman onderstreepte daarentegen de andere kant van spionage: het beschermen van de eigen geheimen. Een diplomaat moest ten allen tijde zijn eigen informatie afschermen voor andere spionerende ambassadeurs.²⁹⁴

Vroegmoderne vorsten hechtten veel belang aan regelmatige diplomatieke inlichtingen. Voor een groot gedeelte bepaalden zij hun internationale politiek op deze buitenlandse nieuwsberichten. Deze cruciale informatie diende om andere staten een stap voor te zijn en functioneerde als preventiemiddel tegenover vijandelijke machten.²⁹⁵ Het onthullen van andermans geheime motieven was een van de moeilijkste taken van een diplomaat.²⁹⁶ Ambassadeurs konden op diverse manieren aan hun informatie komen. Een veel gebruikte aanpak was om nieuws in te winnen bij sociale samenkomsten. Tijdens feesten, diners, en opera’s konden actualiteiten gemakkelijk van mond tot mond gaan.²⁹⁷ De Callières omschreef daarom ook dat ‘une bonne table facilite les moyens de savoir ce qui se passe’.²⁹⁸ Ook andere diplomaten aan het hof konden een goede bron van informatie zijn. Via correspondentie en gesprekken met mede-ambassadeurs konden diplomaten eenvoudig de laatste nieuwtjes verkrijgen.²⁹⁹ Volgens De Callières moest een diplomaat voor de beste

²⁹² De Wicquefort, *L’ambassadeur et ses fonctions*. Livre II, 6.

²⁹³ De Callières, *De la manière de négocier avec les souverains*, 87.

²⁹⁴ Hotman, *The Ambassador*, D13; Colson, ‘The Ambassador Between Light and Shade’, 186.

²⁹⁵ Roosen, *The Ambassador’s Craft*, 147; Alan Marshall, *Intelligence and Espionage in the Reign of Charles II 1660-1685* (Cambridge 1994) 2.

²⁹⁶ Craig, ‘On the Pleasure of Reading Diplomatic Correspondence’, 376.

²⁹⁷ Welch, *A Theatre of Diplomacy*, 2.

²⁹⁸ De Callières, *De la manière de négocier avec les souverains*, 98.

²⁹⁹ John Watkins, ‘Afterword. Diplomats as Readers and Writers’, *Huntington Library Quarterly* 82:4 (2019) 641-649, aldaar 645.

informatie en geheimen bij de Venetiaanse ambassadeur zijn.³⁰⁰

Diplomaten konden ook gebruik maken van spionage. Zo konden zij bijvoorbeeld corrupte staatsbeambten omkopen of eenvoudig inlichtingen verkrijgen bij beruchte informanten, zoals Abraham de Wicquefort en Lieuwe van Aitzema.³⁰¹ Hiernaast konden zij ook (bij niet toereikende fondsen) op eigen initiatief geheime informatie ontrafelen. Volgens De Wicquefort diende een diplomaat namelijk als eerste zelf de fijne kneepjes van het spioneren onder de knie te krijgen.³⁰² In de praktijk was dit vaak met alle gevaren van dien. Zo werd Pieter Cuneaus, secretaris van Michiel van Gogh, aan de vooravond van de Tweede Engels-Nederlandse zeeoorlog gearresteerd toen hij op de Engelse vloot informatie probeerde in te winnen.³⁰³ Een belangrijke rol werd ten slotte weggelegd voor vrouwen. Hoewel De Wicquefort geen voorstander was van vrouwen in de diplomatie, heeft recentelijk onderzoek aangetoond dat ambassadeursvrouwen toch een belangrijke rol speelden in de vroegmoderne inlichtingendiensten.³⁰⁴ Volgens historicus Florian Kühnel hadden vrouwen ingangen aan het hof die voor mannen ontoegankelijk waren. Hij spreekt daarom vooral over een opererend diplomatiek koppel.³⁰⁵

Vroegmoderne vorsten vroegen vaak om informatie van verschillende aard. Diplomaten noteerden vooral politieke informatie over het reilen en zeilen in het desbetreffende land, net als militaire ontwikkelingen en landelijke gebeurtenissen. Historicus Alan Marshall maakt in zijn onderzoek onderscheid tussen vijf soorten informatie die diplomaten vaak bespraken: politiek, persoonlijk, militair, binnenlandse ontwikkelingen

³⁰⁰ De Callières, *The Art of Negotiating with Sovereign Princes*, 86.

³⁰¹ Christian Haje, *De geheime correspondentie van Abraham de Wicquefort met den Franschen minister De Lionne* (Den Haag 1901) 7; Dionysus Everwijn, *Abraham van Wicquefort en zijn process* (Leiden 1857) 16; De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 471-505; Alan Marshall, 'Secret Wheeles. Clandestine Information, Espionage, and European Intelligence', in: Ebben en Sicking ed., *Beyond Ambassadors*, 185-216, aldaar 195. Historici benadrukken dat informatie vooral in de vroegmoderne republieken makkelijk te verkrijgen was. Zo lagen geheimen in de Nederlandse Republiek snel op straat door de vele kopieën die in omloop waren. Ook stonden politieke ambtenaren, zoals Cornelis Musch en Adriaan van Nassau, bekend als notoir corrupt. Zie: Roosen, *The Ambassador's Craft*, 158; Kenneth Haley, *The Dutch in the Seventeenth Century* (Londen 1972) 71; Franken, 'The General Tendencies and Structural Aspects of the Foreign Policy', 22; Onnekink, 'The Body Politic', 120.

³⁰² De Wicquefort, *The Ambassador and his Functions*, 296.

³⁰³ Rowen, *John de Witt*, 612; Ingmar Vroomen en Lidewij Nissen, 'Cijferschrift en spionage. De geheime correspondentie van raadpensionaris Johan de Witt met de Nederlandse ambassadeur en secretaris in Engeland 1644-1645', *Jaarboek De Zeventiende Eeuw* 2:1 (2018) 21-41, aldaar 34.

³⁰⁴ Nadine Akkerman, *Invisible Agents. Women and Espionage in Seventeenth-Century Britain* (Oxford 2018) 5; Kühnel, 'Minister-like Cleverness', 130; Sluga en Carolyn, *Women, Diplomacy and International Politics*, 5; Allen, 'The Rise of the Ambassadors', 618.

³⁰⁵ Kühnel, 'Minister-like Cleverness', 131.

en overige informatie.³⁰⁶ Ook De Callières maakte in zijn traktaat een uitgebreide opsomming van de zaken waarover een gezant zijn vorst moest informeren: 'il doit encore s'instruire exactement de l'Etat de ses forces, tant de terre que de mer, du nombre de ses places, de l'état de ses ports (...) quel est son credit sur la bourse les intrigues qui sont dans sa cour (...) sur la religion, sa dépense annuelle (...) et ses alliances, tant offensives que défensives'.³⁰⁷

Welke specifieke informatie een diplomaat diende te verzamelen, hing vooral af van de staatsstructuur en de wensen van de vorst. Historicus Erik Thomson heeft in zijn onderzoek aangetoond dat de Franse gezanten zich vooral richtten op het verzamelen van militair en politiek nieuws.³⁰⁸ Zij werden daarentegen opgedragen geen economisch getinte zaken te vermelden. De Zweedse diplomaten werden daarentegen juist vooral belast met het verzamelen van handelsinformatie.³⁰⁹ Thomson schrijft deze diplomatieke verschillen tussen Frankrijk en Zweden toe aan een aantal factoren, waaronder de internationalisering van de exportmarkt, verschillende staatsstructuren en zelfs een compleet andere Renaissance.³¹⁰ Het soort informatie dat de vorst verlangde, was dus vooral nationaal bepaald.

Tot slot kwam de lastige opgave voor een diplomaat om zijn brieven op een secure wijze naar zijn vorst te sturen. Hoewel de correspondentie van diplomaten in theorie gevrijwaard was van onderscheppingen, werd het postsysteem in de vroegmoderne tijd gebruikt om via contraspionage informatie in te winnen.³¹¹ Deze controles konden vermeden worden door de brieven via andere postwegen te versturen, met onzichtbare inkt te schrijven of codegeschriften te gebruiken.³¹² Vooral cryptografie was een veelgebruikte techniek onder vroegmoderne gezanten. Zowel De Wicquefort als De Callières waren hier echter geen voorstander van. Volgens hen waren de codes die in gebruik waren vaak gevoelig voor corruptie en door cryptoanalysten eenvoudig te kraken.³¹³

³⁰⁶ Marshall, *Intelligence and Espionage*, 250-251.

³⁰⁷ De Callières, *De la manière de négocier avec les souverains*, 96-97.

³⁰⁸ Roosen, *The Ambassador's Craft*, 114; Thomson, 'For a Comparative History of Early Modern Diplomacy', 155.

³⁰⁹ Thomson, 'For a Comparative History of Early Modern Diplomacy', 155.

³¹⁰ Ibidem, 156-159.

³¹¹ Marshall, *Intelligence and Espionage*, 78.

³¹² Ibidem, 84-90.

³¹³ De Wicquefort, *The Ambassador and his Functions*, 359; De Callières, *The Art of Negotiating with Sovereign Princes*, 195.

Casus Boreel

Brieven schrijven en informatie overbrengen stond hoog in het vaandel bij Boreel. De Staten-Generaal wezen hem in zijn instructie er nadrukkelijk op dat 'de heer Ambassadeur sal geduijrende zijn verblijff (...) met hare Ho: Mo: sorchvuldiglick hebben te corresponderen, oock advisen over ende ter saecke van alle occurentien'.³¹⁴ In zijn eerste decennium als ambassadeur hield hij daarom diverse politieke instituten in Den Haag op de hoogte van het Franse reilen en zeilen. Allereerst onderhield hij een omvangrijke correspondentie met de

Staten-Generaal. De Hoogmogende Heren waren belast met de buitenlandse politiek, en stonden aan het hoofd van het diplomatenapparaat in de Republiek. Staatse gezanten zonden normaliter eens per week een brief aan de Staten-Generaal over de lokale en landelijke gebeurtenissen.³¹⁵

Boreel hield zich ook strikt aan deze taak. In de praktijk schreef hij

zelfs geregeld twee brieven per week aan de Staten-Generaal (Tabel.II).

Hiernaast stuurde Boreel plichtsgetrouw informatie naar diverse Hollandse bestuursorganen. Hij was naast een gezant in dienst van de Staten-Generaal ook als oud-pensionaris diepgeworteld in de Hollandse politiek. Een speciale relatie onderhield hij met de Staten van Holland. Zij hadden namelijk gewoonlijk het privilege om de ordinaris

Tabel.II: aantal geschreven brieven door Boreel en De Wicquefort

Jaar	Aantal brieven van Boreel aan de Staten-Generaal	Aantal brieven van Boreel aan De Witt	Aantal brieven van Boreel aan de burgemeesters van Amsterdam	Aantal brieven van De Wicquefort aan De Witt
1650	61	-	2***	-
1651	84	-	46	-
1652	76	-	27	-
1653	67	24**	40	-
1654	79	66	10	-
1655	69	71	17	-
1656	63	77	1***	4
1657	69	28	60	42
1658	71	9	42	31
1659	66	15	62	4
1660	23*	13*	12*	16
Totaal	728	303	319	97 ****

* Tot aan Boreels vertrek naar de Republiek

** De Witt werd pas op 30 juli 1653 benoemd tot raadpensionaris

*** Deze gegevens zijn incompleet

**** Aangezien De Wicquefort zijn brieven niet ondertekende lag het aantal waarschijnlijk hoger

³¹⁴ NA, SG, inv. nr. 12457, 20.

³¹⁵ Nicolas Japikse, *Brieven aan Johan de Witt. Deel I 1648-1660* (Amsterdam 1919) vi.

ambassadeur in Parijs voor te dragen en kozen in 1648 voor Boreel. Tevens betaalden zij driekwart van zijn traktement.³¹⁶ Regelmatig schreef Boreel brieven aan de Staten van Holland om ook de Hollandse heren op de hoogte te houden van de Franse ontwikkelingen.³¹⁷ Hiernaast had Boreel ook een regelmatige briefwisseling met de burgemeesters van Amsterdam, aangezien veel zaken betrekking hadden op de Amsterdamse handel. Boreel probeerde tevens met zijn brieven de relatie met de Amsterdamse regentenkliek warm te houden voor een terugkeer naar de Republiek. Als oud-pensionaris lag zijn netwerk en invloedssfeer immers in de rijke handelsstad. Net als veel andere gezanten probeerde Boreel zijn connecties in de Republiek dus te behouden.³¹⁸

De belangrijkste correspondentie onderhield Boreel met Johan De Witt. Vanaf 1653 nam de raadpensionaris de correspondentie met de Staatse diplomaten over en werd hij de spil van het buitenlandse beleid in de Republiek.³¹⁹ Direct drong bij hij de gezanten aan om de meest geheime zaken enkel met hem persoonlijk te delen.³²⁰ Als gevolg hiervan werd de meest belangrijke informatie in het Eerste Stadhoudersloze Tijdperk vooral doorgespeeld aan de raadpensionaris, terwijl de brieven naar de Staten-Generaal langzamerhand degradeerden naar de vorm van een algemene nieuwsbrief.³²¹ Tussen 1653 en 1660 schreef Boreel 303 brieven aan De Witt (Tabel.II). Volgens Scheurleer waren Boreels brieven 'niet al te interessant' en waren weinig brieven van nut voor De Witt.³²² Ook Pieter de Groot, ambassadeur in Parijs tussen 1670 en 1672, stelde dat Boreels nieuwsbrieven 'noch lijf noch ziel hadden'.³²³

De brieven van Boreel waren doorgaans algemeen van aard. De meeste informatie die de ambassadeur verschaftte, had betrekking op zijn dagelijkse bezigheden in Parijs.

³¹⁶ De Wicquefort, *The Ambassador and his Functions*, 10.

³¹⁷ Het is niet specifiek vast te stellen hoeveel brieven Boreel heeft geschreven aan de Staten van Holland, aangezien sommige inventarisnummers niet raadpleegbaar zijn. Zie: NA, 3.01.04.01, Inventaris van het archief van de Staten van Holland en West-Friesland 1572-1795 (SH), inv. nr. 1831-1841.

³¹⁸ Franken, 'The General Tendencies and Structural Aspects of the Foreign Policy', 38.

³¹⁹ Ibidem, 24; Ebben, 'Uwer Hoog Moogenden Onderdaenigsten Dienaers', 652.

³²⁰ Thomassen en Pennings, *Archieven van Nederlandse gezanten en consuls tot 1811*, 55; Franken, 'The General Tendencies and Structural Aspects of the Foreign Policy', 24. De Witt benadrukte aan de diplomaten dat hun brieven aan de Staten-Generaal nooit geheim konden blijven, aangezien die altijd voorgelezen dienden te worden tijdens de vergaderingen. Persoonlijke brieven aan de raadpensionaris hoefden dit volgens De Witt niet.

³²¹ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 266; Franken, 'The General Tendencies and Structural Aspects of the Foreign Policy', 23.

³²² Scheurleer, *Brieven geschreven ende gewisselt tusschen den Heer Johan de Witt, ende de Gevolgmaghtigden van den Staet der Vereenighde Nederlanden*, viii.

³²³ Franken, 'The General Tendencies and Structural Aspects of the Foreign Policy', 30.

Daarnaast wist hij de raadpensionaris weinig tot geen geheime en staatsbelangrijke informatie te verstrekken, die niet via andere kanalen of buitenlandse kranten te verkrijgen waren. De ontevreden De Witt besloot daarom om in 1657 gebruik te maken van de informele diensten van de befaamde informant Abraham de Wicquefort. In tegenstelling tot Boreel waren de brieven van De Wicquefort, die nieuwsbrieven schreef aan politieke hooggeplaatsten over heel Europa, wel doorspekt met de recentste en geheimste informatie.³²⁴ Hierdoor maakte De Witt gretig gebruik van de diensten van De Wicquefort (Tabel.II).³²⁵ Naar alle waarschijnlijkheid heeft Boreel geweten van de correspondentie tussen de raadpensionaris en De Wicquefort, aangezien het aantal brieven van Boreel in die periode flink afnam en Boreel vaker aan andere instanties schreef. (Tabel.II).

Hoewel de correspondentie van De Witt geen ontrafelde Franse geheimen bevatte, gaven de brieven wel veel informatie over Boreels dagelijkse bezigheden in Parijs. In de meeste brieven stonden politieke ontwikkelingen centraal. Zo waren de stand van het marineverdrag, de relatie van de Franse koning met andere Europese staten en de onderhandelingen omtrent de Spaans-Franse vrede veelbesproken onderwerpen.³²⁶ Hiernaast schreef Boreel regelmatig over de militaire zaken, die zich vooral richtten op de Frans-Spaanse oorlog in de Zuidelijke Nederlanden. Voor de Republiek was deze informatie van belang, omdat de Fransen steeds dichterbij de Nederlandse grensregio kwamen.³²⁷ Zo beschreef Boreel de omsingeling van de stad Luik en deed hij in 1655 zijn beklag bij de koning over de inname van het Land van Valkenburg over de Maas, een gebied dat volgens hem aan de Republiek toe hoorde.³²⁸ De Franse regering stelden echter dat deze regio

³²⁴ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 480-493.

³²⁵ Rowen, *John the Witt*, 276. Zie voor een uitgave en bespreking van een van brieven van De Wicquefort aan de raadpensionaris: Luuk Koijmans, 'Escapades aan het hof. Abraham de Wicquefort aan Johan de Witt 25 januari 1658', in: Huysman en Peeters, *Johan de Witt en Frankrijk*, 87-94. De Witt maakte tot diep in 1659 gebruik van de geheime informatie van De Wicquefort. Toen enkele brieven van hem aan de raadpensionaris werden onderschept door kardinaal Mazarin belandde de Nederlandse informant tijdelijk in de Bastille. Na zijn vrijlating vertrok hij naar de Republiek waar hij tot diep in de kringen van de raadpensionaris wist door te dringen en zelfs een belangrijke functie wist te verkrijgen als vertaler van buitenlandse stukken. Zie: Everwijn, *Abraham van Wicquefort en zijn process*, 11-12.

³²⁶ Zie voor het marineverdrag bijvoorbeeld: NA, JdW, inv. nr. 1832-1836, 3-10-1653, 18-12-1653, 9-1-1654, 10-4-1654, 19-11-1655, 14-1-1656 en 8-6-1657. Voor de Frans relatie met andere staten zie bijvoorbeeld: NA, JdW, inv. nr. 1835-1838, 18-2-1656, 9-2-1657 en 9-6-1659. De Spaans-Franse onderhandelingen worden onder andere besproken in: NA, JdW, inv. nr. 1832-1837, 28-11-1653, 10-4-1654, 11-9-1654, 19-11-1656 en 20-12-1658.

³²⁷ Molsbergen, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, 23.

³²⁸ Na, JdW, inv. nr. 1833-1834, 19-6-1654 en 13-8-1655.

onderdeel was van de Spaanse Nederlanden en dat zij deze daardoor konden veroveren.³²⁹

Tot slot stond de belangenvertegenwoordiging van ingezetenen centraal in de correspondentie met De Witt. Vooral de handelsproblemen en het schrikbare aantal schepenarrestaties waren veelbesproken onderwerpen. Het oplossen hiervan was immers ook een van Boreels belangrijkste taken en vergde het meeste van zijn tijd. Geregeld maakte hij melding van belastingverhogingen voor Nederlandse kooplieden in Franse havens die hij, net zoals de Zweedse diplomaten in het onderzoek van Thomson, vervolgens met cijfers aansterkte.³³⁰ Het leeuwendeel van de economische brieven ging echter over de schepenkwestie, die in hoofdstuk 2 ruim aan bod is gekomen.

Naast de voornaamste personen en instituten in de Republiek, onderhield Boreel ook correspondentie met vele andere particulieren, dienaren van de Republiek en buitenlandse diplomaten. Persoonlijke brieven aan familie en vrienden zijn in de archieven helaas bijna niet overgeleverd.³³¹ Ook van correspondentie met medediplomaten is niets overgebleven. Uit de briefwisseling met de Staten-Generaal en De Witt blijkt dat Boreel deze contacten wel heeft gehad. Zo onderhield hij geregeld correspondentie met buitenlandse diplomaten aan het Franse hof, zoals de ambassadeur van Venetië en Portugal. Deze briefwisseling was echter niet opgezet om belangrijke informatie los te peuteren, maar was voornamelijk gericht om zijn politieke zaken te regelen. De correspondentie met de Venetiaanse ambassadeur werd bijvoorbeeld opgetuigd om de hernieuwde diplomaten contacten te regelen, terwijl de brievenwisseling met de ambassadeur van Portugal enkel ontstond vanwege een traktaatverlenging.³³² Ook met Pierre Chanut, de Franse ambassadeur in de Republiek van 1653 tot 1655, onderhield hij nauw briefcontact.³³³ Boreel deed na het vertrek van de ambassadeur in september een goed woordje voor hem bij de raadpensionaris en vroeg hem een goede representatieve woning te regelen.³³⁴

³²⁹ NA, JdW, inv. nr. 1834, 17-9-1655.

³³⁰ NA, JdW, inv. nr. 1833-1834, 30-1-1654, 9-10-1654 en 19-11-1655. De Bruyn Kops, *A Spirited Exchange*, 2.

³³¹ Een aantal persoonlijke brieven zijn wel overgebleven, waaronder een gedeelte van de correspondentie met zijn neef Leonard Ranst en zijn goede vriend Constantijn Huygens. Huygens schreef zelfs in 1655 een kort Latijns gedicht over Boreel, genaamd *Ad Guillaume Borellum in Anglia Legatum*. Zie: NA, FB, inv. nr. 65B; Jacob Worp, *Constantijn Huygens Briefwisseling. Deel V 1649-1663* (Den Haag 1916); Constantijn Huygens, *Momenta Desultoria* (Den Haag 1655) 7.

³³² NA, JdW, inv. nr. 1850-1833, 16-2-1651 en 18-3-1651. De correspondentie met de Portugese ambassadeur stopte ook abrupt op 30 januari 1654 toen het traktaat niet gesloten kon worden, vanwege meningsverschillen over de herovering van Nederlands-Brazilië door de Portugezen. Zie: NA, JdW, inv. nr. 1833, 30-1-1654.

³³³ Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland*, 14.

³³⁴ NA, JdW, inv. nr. 1832, 10-10-1653 en 19-12-1653.

Hiernaast moest de gezant ook een constante briefwisseling hebben gehad met de Staatse consuls en Nederlandse koopmannen in Frankrijk. Deze contacten waren vooral gericht op het oplossen van de dagelijkse schepenarrestaties. Voor de handelaren in de verschillende Franse zeeplaatsen waren de consuls vaak hun eerste aanspreekpunt. Zij dienden de gemelde handelsproblemen op te lossen. Geregeld hielden de consuls Boreel op de hoogte met informatie over welke schepen gearresteerd waren en welke maatregelen de diverse steden hadden getroffen tegen de Nederlandse ingezetenen. Aangezien het probleem zo grootschalig was, kon de ambassadeur met zijn contacten in het politieke centrum van Frankrijk meer invloed uitoefenen dan de consuls in de havensteden. Zo nu en dan dienden de consuls ook zelf klachten in en schreven zij brieven aan het stadsbestuur of aan de regering.³³⁵ Deze hadden, vanwege hun geringe slagkracht, veelal geen succes.

Vooraf met de Cornelis de Montigny de Glarges, consul in Calais, en Daniel de Latseur, consul in Marseille en Toulon, onderhield Boreel voortdurend contact. In deze steden dreven de Nederlandse kooplieden veel handel. Volgens de opgestelde lijsten vormden deze steden ook het epicentrum van de schepenarrestaties (Bijlage.IV en V). Uit de schepeninventaris van Calais blijkt dat Boreel en De Glarges elkaar geregeld schreven om nieuwe veroverde schepen te melden en de ingediende restituties te bespreken. Onderaan de lijst staat vermeld dat de ambassadeur en de consul hun aantekeningen met elkaar deelden en dat de lijst een voortvloeisel was van hun samenwerking. Sporadisch stelde Boreel de raadpensionaris ook op de hoogte van hun correspondentie. Op 24 november 1656 meldde Boreel dat hem door De Glarges ter ore is gekomen dat de hertog van Vendôme, de regel *'la robbe d'ennemy, confisque la robbe d'ami'* harder zal handhaven in de Franse havens.³³⁶ Ook over de correspondentie met de consul schreef Boreel aan De Witt. In 1657 vertelde hij de raadpensionaris dat De Latseur hem regelmatig op de hoogte hield over de situatie in Marseille en Toulon na het veroveren van de twee Franse koningsschepen.³³⁷ Uit de correspondentie blijkt ten slotte dat Boreel ook met andere consuls in het buitenland schreef. Zo had hij met de consul in Venetië ook een briefwisseling over de ingenomen schepen die aldaar genomen werden.³³⁸

³³⁵ NA, SG, inv. nr. 12574.106, 3-4-1654; NA, SG, inv. nr. 1257.141.

³³⁶ NA, JdW, inv. nr. 1835, 24-11-1656.

³³⁷ NA, JdW, inv. nr. 1836, 22-3-1657.

³³⁸ Historisch Genootschap, 'Brieven van W. Boreel. Gezant der Vereenigde Nederlanden in Frankrijk geschreven in 1651', 282-285.

Uit de correspondentie met De Witt en andere archiefbronnen is goed op te maken hoe de relatie tussen Boreel en de consuls geweest moest zijn. Hoewel de literatuur veelal neerbuigend is geweest tegenover consuls, blijkt uit de primaire bronnen dat de samenwerking tussen Boreel en de consuls in de Franse havensteden gebaseerd was op symbiose. Voor de consuls was de ambassadeur in Parijs het verzamelpunt van hun opgemerkte problemen. Boreel kon met zijn netwerk en toegang tot het politieke epicentrum de problemen het beste oplossen. Op geen enkele wijze was hij de superieur van de consuls. Gezamenlijk, maar ieder met zijn eigen taak, probeerden ze de belangen van de Nederlandse ingezetenen zo goed mogelijk te behartigen. Deze relatie was hetzelfde als tussen de Spaanse ambassadeur en consuls in dezelfde tijdsperiode, zoals aangetoond is door historicus Maurits Ebben.³³⁹

In de meeste gevallen gaf Boreel niet aan hoe hij aan zijn informatie kwam. Door het onthullen van zijn bron, bestond immers een kans dat zijn netwerk dicht zou slibben. In zijn brieven kwamen daarom, net zoals bij veel diplomatieke collega's, veel inhoudsloze zinsneden voor.³⁴⁰ Zo schreef hij bijvoorbeeld dat hij iets van een 'burger uit Barcelona' of 'myne vrienden (publicq Minister)' had vernomen.³⁴¹ Om zijn ingangen voor informatie te behouden, wilde hij zijn bronnen dus niet prijsgeven.³⁴² Over het opkopen van inlichtingen en omkopen van staatsfunctionarissen wordt in de correspondentie geen woord gerept. Naar alle waarschijnlijkheid had Boreel hier zelf geen fondsen voor. Ook vanuit de Republiek werd er vaak geen geld vrij gemaakt voor een goed functionerende inlichtingendienst. De Staten-Generaal blonken uit in krenterigheid, waardoor zij vaak geen kapitaal beschikbaar stelden voor spionagepraktijken.³⁴³ Ook over sociale bijeenkomsten en geheime informatie schreef Boreel niets in brieven. Zijn vrouw, Jacoba Carel, zal tevens niet veel hebben bijgedragen aan het inwinnen van geheime informatie. De ambassadeursvrouw, die al vroeg stierf op 17 juni 1657, verstond en sprak geen woord Frans en was ook weinig aan het Franse hof, omdat ze volgens de heren Villers de hele dag met haar hondjes aan het spelen was. Op een spottende wijze omschreven zij Jacoba als 'un grosse femme et une vraye

³³⁹ Ebben, 'Uwer Hoog Moogenden Onderdaenigsten Dienaers', 670-671.

³⁴⁰ Vroomen en Nissen, 'Cijferschrift en spionage', 34.

³⁴¹ NA, JdW, inv. nr. 1832 en 1836, 28-10-1653 en 19-10-1657.

³⁴² NA, JdW, inv. nr. 1838, 5-3-1659.

³⁴³ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 65.

Amsterdamsche-Moer'.³⁴⁴

Geheimhouding stond voor Boreel op het eerste gezicht hoog in het vaandel. In zijn tweede brief aan De Witt schreef de diplomaat dat hij graag met de raadpensionaris wilde corresponderen, maar dat hij bang was dat zijn brieven niet secreet kon blijven, omdat 'Uwe Ed. daer van sal rapport doen, tzy aen de volle vergaerderinge'.³⁴⁵ Haastig garandeerde De Witt Boreel dat zijn secrete brieven niet voorgelezen zouden worden in de vergadering van de Staten-Generaal.³⁴⁶ Ook later bleef Boreel de geheimhouding van De Witt benadrukken en vroeg hij, nadat enkele brieven van hem openbaar kwamen, meermaals aan de raadpensionaris om zijn brieven niet meer te kopiëren.³⁴⁷

Hoewel Boreel stelde dat 'de trouw en het secreteren, de meest alle importante staedts saecken', was, nam hij het in de praktijk niet zo nauw met geheime staatszaken. Vanwege Boreels relatieve ouderdom werd hij geregeld gekweld door ziekte. In deze gevallen liet hij de correspondentie over aan zijn zoon Jacob, terwijl Staatse gezanten normaliter deze taak overlieten aan hun secretaris.³⁴⁸ De Staten van Holland kregen hier al snel gehoor van en tikten Boreel op de vingers dat hij voortaan zijn secretaris Jacob Persijn moest gebruiken.³⁴⁹ Door middel van een resolutie op 14 maart 1653 legden zij de gezant een verbod op om zijn correspondentie over te laten nemen door lieden die geen belofte van geheimhouding hadden gezworen.³⁵⁰ In de daaropvolgende jaren negeerde Boreel regelmatig dit besluit en bracht zijn zoon vanuit Parijs geregeld belangrijke schriftelijke en mondelinge berichten over naar de Staten-Generaal.³⁵¹

Hiernaast maakte Boreel ook regelmatig gebruik van codes om zijn brieven te

³⁴⁴ Faugère, *Journal d'un voyage a Paris*, 84; NA, JdW, inv. nr. 1836, 15-6-1657. Boreel liet naar alle waarschijnlijkheid het lichaam van Jacoba eerst in Den Haag begraven, aangezien hij te druk bezig was met zijn bezigheden in de stad. Op 19 februari 1660 ondernam hij de reis naar Den Haag met het lichaam van zijn vrouw, omdat hij zich moest melden in Den Haag voor nieuwe instructies. De reis duurde 53 dagen, waarna de ambassadrice in de Grote Kerk in Den Haag een propere begrafenis kreeg. Boreel diende een declaratie in bij de Staten-Generaal van het transport van het lijk, ter waarde van f8511.16 gulden. Zie: NA, FB, inv. nr. 39.

³⁴⁵ NA, JdW, inv. nr. 1832, 2-10-1653.

³⁴⁶ Scheurleer, *Brieven geschreven ende gewisselt tusschen den Heer Johan de Witt, ende de Gevolgmaghtigden van den Staedt der Vereenighde Nederlanden*, 17.

³⁴⁷ NA, JdW, inv. nr. 1833-1834, 3-4-1654 en 10-9-1655.

³⁴⁸ Thomassen en Pennings, *Archieven van Nederlandse gezanten en consuls tot 1811*, 24; Megan Williams, 'Immobile Ambassadors. Gout in Early Modern Diplomacy', *Sixteenth Century Journal* 47:4 (2016) 939-969, aldaar 949. Al in zijn eerste brief aan De Witt meldde Boreel al dat hij door 'de pyne ende de continuele koortse' was geteisterd en hij De Witt daarom niet had kunnen feliciteren met zijn benoeming tot raadpensionaris. Zie: NA, JdW, inv. nr. 1832, 10-9-1653.

³⁴⁹ Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland*, 16.

³⁵⁰ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 387.

³⁵¹ Zie bijvoorbeeld: NA, JdW, inv. nr. 1836, 20-4-1657; Na, SG, inv. nr. 12574.106, 12574.120 en 12587.148.

versleutelen en onleesbaar te maken voor derden.³⁵² Dit deed hij voornamelijk vanwege zijn wantrouwen in het Franse postsysteem. Hoewel de Franse koning een vrije doortocht beloofde voor diplomatieke correspondentie, onderschepte en kopieerde zijn geheime diensten aan de lopende band de belangrijke correspondentie van ambassadeurs.³⁵³ Boreel merkte ook op dat de brieven die aan hem gestuurd waren stelselmatig werden geopend.³⁵⁴ Uit een brief van 26 mei 1656, waar De Witt enkele codes oploste, blijkt dat de Staatse gezant een twee- of driecijferige code gebruikte.³⁵⁵ De Witt was echter geen voorstander van het gebruik van deze specifieke code, aangezien deze 'niet seer vast en is'.³⁵⁶ Boreel had hier een oplossing voor bedacht: hij gaf een nieuwe code mee aan zijn zoon, die hij dan vervolgens naar Den Haag zou brengen.³⁵⁷ Deze nieuwe versleuteling zou echter in latere correspondentie niet gebruikt worden. Voor het versturen van belangrijke brieven zou Boreel naast codes ook andere tactieken gebruiken. Aan het eind van 1653 verstuurde hij bijvoorbeeld de opgestelde concepttraktaten van het marineverdrag in zes verschillende pakketten naar de Staten-Generaal om een onderschepping te verkleinen.³⁵⁸

³⁵² Zie bijvoorbeeld: NA, JdW, inv. nr. 1832-1836, 14-11-1653, 18-12-1653, 23-1-1654, 17-6-1655, 6-10-1656, 1-12-1656 en 6-7-1657.

³⁵³ Colson, 'The Ambassador Between Light and Shade', 190.

³⁵⁴ NA, JdW, inv. nr. 1832-1836, 17-10-1653, 21-11-1653 en 22-6-1657. Op 22 juni 1657 schreef Boreel aan De Witt dat hij had gehoord dat de Jacques-Auguste de Thou, de Franse ambassadeur in Den Haag, had geklaagd dat zijn brieven waren geopend om te controleren op smokkelwaar zoals edelstenen en juwelen. Boreel vervolgde dat De Thou geen reden had om zijn woede te richten tot de Franse koning, aangezien zijn brieven ook continue werden geopend door de Franse koning.

³⁵⁵ NA, JdW, inv. nr. 1835, 26-5-1656. Volgens deze cryptanalyse blijkt bijvoorbeeld dat de code 190 stond voor Spanje, terwijl de codes 157 en 158 de termen Engeland en koning van Engeland aanduidden.

³⁵⁶ Scheurleer, *Brieven geschreven ende gewisselt tusschen den Heer Johan de Witt, ende de Gevolgmaghtigden van den Staedt der Vereenighde Nederlanden*, 32-35; NA, JdW, inv. nr. 1836, 20-4-1657.

³⁵⁷ NA, JdW, inv. nr. 1836, 20-4-1657.

³⁵⁸ NA, JdW, inv. nr. 1832, 19-12-1653.

Conclusie

Het onderzoek naar het diplomatieke takenpakket is recentelijk aan verandering onderhevig. Enerzijds hebben historici beargumenteerd dat residerende ambassadeurs niet alleen belast waren met de drie traditionele kerntaken, maar dat de belangenvertegenwoordiging van ingezetenen tevens een belangrijk onderdeel uitmaakte van hun dagelijkse bezigheden. Anderzijds zetten steeds meer historici aan om de pan-Europese generalisaties van de vroegmoderne diplomatie los te laten. In dit kader is er nog weinig onderzoek geweest naar het diplomatieke karakter van de zeventiende-eeuwse Nederlandse Republiek en het takenpakket van haar ambassadeurs. In dit onderzoek stond het diplomatieke takenpakket van ambassadeur Willem Boreel centraal als casestudy om zowel de taken van zeventiende-eeuwse Nederlandse gezanten te onderzoeken als een aanzet te geven tot het vaststellen van de specifieke eigenschappen van Staatse diplomatie. Door middel van de correspondentie en andere gerelateerde archiefbronnen is zijn takenpakket onderzocht tijdens het eerste decennium van zijn ambassade (1650-1660).

Bij zijn onderhandelingstaken richtte Boreel zich vooral op het verlopen marinetraktaat, de vredesbemiddeling tussen Frankrijk en Spanje en eventuele hernieuwde contacten met de republiek Venetië. Het marineverdrag kon uiteindelijk pas in 1662 gesloten worden, omdat Boreel werd tegengewerkt door de aanhoudende chaos van de Fronde en de Franse onwilligheid om de Nederlandse koopmannen vrije vaart te geven. Zelf was hij ook niet in staat om bevredigende concepttraktaten op te stellen, zoals de Staten-Generaal wel van hem verwachtten. Ook bij de vredesbemiddeling wist Boreel geen successen te behalen. Door zijn eigen passiviteit, die tevens aan de Staten-Generaal was toe te schrijven, werd de Staatse mediatie een complete mislukking. Ten slotte blonken de Hoogmogende Heren ook uit in passiviteit omtrent de hernieuwde Venetiaanse contacten. Pas na jarenlang delibereren, wezen zij al Boreels verzoeken af vanwege de hoge kosten. Uiteindelijk wist Boreel dus geen zijn onderhandelingstaken tot een goed einde te brengen.

Boreels belangrijkste bezigheid in Parijs was echter gericht op de economische belangenvertegenwoordiging van de Nederlandse koopmannen. Zij werden aan de lopende band geteisterd door de Franse kaapvaart, torenhoge belastingen en diverse handelsverboden. Boreel beet zich als een pitbull vast in de schepenproblematiek en diende

verzoek na verzoek in bij de Franse regering. Door de gezagloosheid van de Franse kroon in haar eigen rijk, corruptie en de onwilligheid om belangrijke financiële inkomsten op te geven, waren zijn successen echter gering. Tevens bemoeide Boreel zich intensief met de religieuze en juridische belangen van de Staatse ingezetenen. De zaken van Pajot en Broen tonen dit goed aan. Deze aangelegenheden stonden echter in de schaduw van de belangrijkere handelsbelangenvertegenwoordiging.

Hiernaast zette Boreel zich gedreven in voor het verdedigen van de eer en hoogheid van de Republiek. Vooral met Venetië en Savoye kwam de Staatse gezant regelmatig in titulatuur- en precedentieconflicten. Hoofdzakelijk wanneer zijn eigen eer in het gedrang kwam, nam hij de regels soms zelfs iets te strikt volgens de Haagse politiek. Hij sloeg echter ook een aantal grote ceremoniële flaters, zoals zijn afwezigheid bij de kroning van de Lodewijk XIV en de mislukte audiëntie van 1657. Met zijn woning en huishouden probeerde Boreel zich tevens te meten met zijn beide rivalen. Met een ambassadegebouw van statuur en een gevolg dat groter bleek dan historici voorheen dachten, probeerde hij succesvol de glorie van de staat uit te dragen, ondanks persoonlijk geldgebrek en de spaarzaamheid van de Staten-Generaal.

Ten slotte voldeed Boreel aan zijn informerende taak door met de belangrijkste personen en instituten in de Republiek te corresponderen over Franse zaken. Hoewel hij meermaals per week de pen pakte om de raadpensionaris, Staten-Generaal, Staten van Holland en burgemeesters van Amsterdam te schrijven, hadden zijn brieven weinig diepte. Zij beschreven enkel zijn bezigheden in de Franse hoofdstad. De Witt raadpleegde daarom andere kanalen voor zijn belangrijke Franse informatie. Vanwege het gebrek aan fondsen en het feit dat hij een ongeziene gast was aan het Franse hof kon hij ook weinig staatsgevoelige geheimen losweken. Ook Boreels lakse geheimhouding stelde de Haagse politiek niet op prijs. Met codes probeerde hij wel zijn brieven zodanig te versleutelen dat Franse cryptoanalysten zijn boodschap niet konden doorprikken.

Uit dit onderzoek is een aantal belangrijke zaken te concluderen. Allereerst kan gesteld worden dat Boreel zijn kerntaken niet allemaal op een succesvolle manier wist te vervullen. Dit lag enerzijds aan zijn eigen karakter en kwaliteiten. Anderzijds was dit ook te wijten aan het beperkte Franse gezag, de aversie tegen de Nederlanders en de traag handelende Staten-Generaal. De vraag is daarom of een andere diplomaat, die wellicht met een verfijnder karakter beter bij het Franse hof zou passen, sommige taken beter had

kunnen volbrengen. Zijn ruwe tong was bijvoorbeeld geen goede kwaliteit voor het hooghouden van de eer van de staat in het chique Parijs. Deze eigenschap hielp hem daarentegen wel bij de belangenvertegenwoordiging van de Nederlandse handelaren om restituties te verkrijgen van de ingenomen schepen. Hoewel de ceremoniële flater van 1657 een belangrijke episode was uit zijn ambassadeurschap in Parijs (en de Franse koning deze schande waarschijnlijk nooit was vergeten), hebben historici zich vooral gericht op deze gebeurtenis vanuit ceremonieel oogpunt. Belangrijker is echter dat dit voorval vanuit de verschillende kerntaken anders geïnterpreteerd kan worden. Voor de Staatse handelaren was deze audiëntie namelijk niet als een flater te bestempelen.

Deze belangenvertegenwoordiging is door historici echter pas recentelijk toegekend aan het takenpakket van residerende ambassadeurs. Deze casus van Boreel heeft aangetoond dat dit ook voor de Staatse diplomaten in de zeventiende eeuw geldt. Voor Boreel was de economische belangenvertegenwoordiging zelfs zijn belangrijkste en meest tijdrovende bezigheid. De scheiding tussen diplomaten van eerste en tweede rang en hun bijbehorende takenpakket wordt door het onderzoek naar *economic diplomacy* en *business diplomacy* steeds vaker losgelaten. De bezigheden van zowel ambassadeurs als consuls konden namelijk geregeld overlappen. Zo werkten Boreel en de Staatse consuls in Frankrijk met hetzelfde doel aan dezelfde problematiek en was deze samenwerking, net zoals Ebben eerder had aangetoond voor Spanje, niet gebaseerd op hiërarchische verschillen. Merkwaardigerwijs zagen de diplomatieke theoretici in de zeventiende eeuw ook al in dat de belangenvertegenwoordiging op diverse manieren toebehoorde aan de werkzaamheden van eersterangs diplomaten.

Ten slotte heeft dit onderzoek ook aangetoond dat de diplomatie van de Republiek zich wellicht anders manifesteerde dan de manier waarop die in andere vroegmoderne staten werd bedreven. Historici hebben zich veelal gebaseerd op de pan-Europese ideeën van Scott, waarin hij de vroegmoderne diplomatie modelleert naar Franse maatstaven. Recentelijk is er kritiek geleverd op dit model door diverse historici, zoals Thomson en Storrs. Vooral Thomson stelt dat de intrinsieke verschillen tussen vroegmoderne staten van invloed was op de uitvoering van de diplomatie. De Republiek, waar vooral de wisselwerking tussen diplomatie en handel centraal stond, lijkt daarom meer op de diplomatie die volgens Thomson in Zweden werd bedreven. Bij Boreel was namelijk, net zoals bij Zweden, de economie leidend in de diplomatie. Dit uitte zich in bijna alle taken. Zo diende de gezant

economic diplomacy te bedrijven met het verlengen van het marinetraktaat en de bemiddeling in de Frans-Spaanse oorlog. Hiernaast was de *business diplomacy*, waarbij hij zich inzette voor de handelsbelangen van de Nederlandse kooplieden, nog belangrijker. Tot slot stond ook zijn informatievoorziening bol van economische zaken, zoals verhoogde belastingen en de schepenarrestaties.

De opzet en de uitvoering van de diplomatie was dus vooral afhankelijk van de karakteristieken van een land en de belangen die de vorst en ingezetenen hadden in de desbetreffende staat. Het is dus lastig om de Republiek in een model te plaatsen naast andere vroegmoderne staten, die vrijwel niets met overzeese handel te maken hadden. Het model van Scott is daarom ook onderhevig aan verandering. Hier is echter nog een tweetal vraagtekens bij te plaatsen. Het is namelijk nog wel de vraag hoe de economische belangenvertegenwoordiging, die voor Boreel zo belangrijk was, zich uitte bij andere Staatse ambassadeurs in dezelfde tijdsperiode. De Republiek onderhield niet met elke vroegmoderne staat zo'n belangrijke economische relatie als met Frankrijk. In landen waar zij weinig zeehandel dreef, zal de ambassadeur aldaar zich waarschijnlijk ook minder hebben beziggehouden met deze zaken. Hiervoor is echter meer onderzoek nodig naar andere Staatse diplomaten. Hiernaast is in dit onderzoek het model van Scott getoetst voor het midden van de zeventiende eeuw, volgens hem het startschot van de Franse diplomatie. Voor een goede vergelijking zou tevens een Staatse casus onderzocht moeten worden in Frankrijk ten tijde van de voltooiing van zijn model, aan het begin van de achttiende eeuw. Hiermee zou gekeken kunnen worden of eventuele veranderingen waarneembaar zijn door de tijd heen.

Het is echter ook nog te vroeg om de specifieke kenmerken van de Staatse diplomatie in steen te beitelen. Daar is namelijk meer onderzoek voor nodig naar Nederlandse diplomaten die in andere staten resideerden en daardoor wellicht andere taken hadden te verrichten. Het is echter wel vast te stellen dat de handelsbelangenvertegenwoordiging, zeker voor ambassadeurs in Frankrijk, een cruciale rol speelde in de zeventiende-eeuwse Staatse diplomatie. De Nederlandse Republiek had immers belangrijke handelsrelaties met het Franse koninkrijk. Het levert dus vruchtbare inzichten op wanneer diplomatieke historici hun onderzoeken plaatsen in een context waar de nadruk ligt op specifieke staten in plaats van grootschalige overeenkomsten. Het nationale narratief, zoals Thomson voorstelt, biedt daarvoor een uiterst nuttige methode.

Op deze wijze kunnen meer Staatse diplomaten in andere zeventiende-eeuwse staten onderzocht worden en kan een coherent en overtuigend beeld gecreëerd worden, waaruit de specifieke eigenschappen van de Staatse diplomatie gefilterd kunnen worden.

Bibliografie

Afbeelding voorblad

Cultuurhistorisch Fonds Boreel, 'Portret van Dr. Willem Boreel', (2021, online afbeelding)
<https://cultuurfondsboreel.nl/kunstcollectie/portret-van-dr-willem-boreel/> 19-6-2021.

Internetbronnen

Early Modern Letters Online (EMLO), Cultures of Knowledge,
<http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?rec=johan+de+witt&aut=willem+boreel> (22-8-2020).

Möllers, Dio, *Nederlandse gezantenwoningen in Parijs (1598-heden)* (Online kaart, Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis)
https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?hl=nl&mid=1du_9_nQ35-s0tdWegOH5qUI1e5Ccckd&ll=48.857075600000016%2C2.33681460000001&z=14
(23-6-2021).

Archivalia

Nationaal Archief

1.01.02 Inventaris van het archief van de Staten-Generaal, 1576-1796 (SG)

3257	Registers van ordinarij net-resoluties van de Staten-Generaal 1651
11905-11908	Registers van ingekomen ordinarij brieven en bijlagen uit Frankrijk 1647-1660
12457	Register van instructies en reglementen voor Generaliteitsdienaren 1650-1659
12574.106	Stukken betreffende de bemoeiingen van de Staten-Generaal met de directie van de Levantse handel met de pogingen om het beroven van Nederlandse schepen ter zee tegen te gaan en schadeloosstelling van Frankrijk te verkrijgen
12574.111	Stukken betreffende de bemoeiingen van de Staten-Generaal met de totstandkoming van het interim- en provisioneel akkoord tussen Frankrijk en de Republiek, uitgezonderd de zeerooverij, 1657. Met retroacta, 1517-1656
12574.116	Stukken betreffende de bemoeiingen van de Staten-Generaal met de tussen hen en Frankrijk bestaande kwesties over de impositie op de haring, de visitatie van de schepen en de bevestiging van de exemptie van het droit d'aubaine 1659. Met retroacta 1598-1658

- 12587.133 Stukken betreffende de voorbereidingen van een traktaat tussen Frankrijk en de Staten-Generaal 1654
- 12587.141 Stukken door de ambassadeur Boreel overgezonden, betreffende schepen van Nederlandse ingezetenen door de Fransen genomen, sedert 1640 tot 1657 en welke 'devoiren' vanwege de staat van tijd tot tijd zijn aangewend, 1657
- 12587.143 Concepten voor en extracten uit de resoluties van de Staten-Generaal betreffende de commercie- en marinetraktaten tussen Frankrijk en de Republiek te sluiten
- 12587.148 Stukken door mr. Jacob Boreel, zoon van de ambassadeur in Frankrijk Willem Boreel, overgeleverd aan de Staten-Generaal betreffende staats- en commercie zaken van Frankrijk en de Republiek

1.10.10 Inventaris van het archief van de familie Boreel, 1443-1931; Familie Pels, 1571-1862; Stichting Frankendaal, 1637-1877 (FB)

- 65 Brief van Willem Boreel over de ambassade in Frankrijk, een audiëntie aan het Franse hof en een ontmoeting met Mazarin
- 65B Register van brieven van Willem Boreel betreffende de ambassade van Willem Boreel naar Frankrijk, gehouden door zijn neef Leonard Ranst
- 88 Dagboek van ambassadeur Willem Boreel gedurende zijn verblijf in Frankrijk 1650-1651
- 96 Brief vanwege de Staten-Generaal naar Frankrijk verstuurd betreffende de ambassade van Willem Boreel
- 106 Declaratie van Willem Boreel, ordinaris ambtenaar van de Staten-Generaal aan de koning van Frankrijk wegens zijn jaarlijkse traktement en gemaakte onkosten over de periode 18 november 1658-17 november 1659
- 123F Diverse opstellen van Hans van Malsen

3.01.04.01 Inventaris van het archief van de Staten van Holland en West-Friesland, 1572-1795 (SH)

- 1831-1841 Diverse stukken ingekomen bij de Staten van Holland 1650-1660

3.01.09 Inventaris van het archief van de Gedeputeerden van Haarlem ter Dagvaart van de

Staten van Holland, (1589) 1603-1787 (GH)

- 73 Stukken betreffende de kosten van hofhouding van de gezant Willem Boreel te Parijs. Klad en afschriften 1648-1652

3.01.15 Inventaris van het archief van Jacob Cats 1634-1651 (JC)

- 90 Missiven van Willem Boreel, ambassadeur in Frankrijk van 3 juni 1651, aan de Staten-Generaal, houdende een overzocht van de politieke situatie in Frankrijk, afschrift 1651

3.01.17 Inventaris van het archief van Johan de Witt, raadpensionaris van Holland, 1653-1672 (JdW)

- 1832-1839 Missiven van Willem Boreel, ordinaris ambassadeur naar Frankrijk 1653-1660

Stadsarchief Amsterdam

5027 Inventaris van het Archief van Burgemeesters. Diplomatieke missiven van ambassadeurs, gezanten en residenten in het buitenland aan burgemeesters (AB)

- 78-81 W. Boreel, ambassadeur te Parijs 1650-1661

Gedrukt bronmateriaal

Aitzema, Lieuwe van, *Saken van staet en oorlogh, in ende omtrent de Vereenigde Nederlanden. Deel I-XIV* (Den Haag 1657-1669).

Boreel, Willem, *Klachte van den Heer Boreel, ambassadeur van mijne Heeren de Staten-Generael gedaen tegens den Koning van Vrankryck over 't arresteren der Hollandsche Schepen* (z.p. 1657).

Callières, François de, *The Art of Negotiating with Sovereign Princes* (Londen 1716).

Ibidem, *De la manière de négocier avec les souverains* (Amsterdam 1716).

Faugère, Armand, *Journal d'un voyage a Paris en 1657-1658* (Parijs 1862).

Goes, Andries van der, *Resolutien van Holland* (Den Haag 1784).

Historisch Genootschap, 'Brieven van W. Boreel. Gezant der Vereenigde Nederlanden in Frankrijk geschreven in 1650', *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap* 7:1 (1884) 135-186.

Ibidem, 'Brieven van W. Boreel. Gezant der Vereenigde Nederlanden in Frankrijk geschreven

in 1651', *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap* 7:1 (1884) 268-356.

Hotman, Jean, *The Ambassador* (Londen 1603).

Huygens, Constantijn, *Momenta Desultoria* (Den Haag 1655).

Scheurleer, Hendrick, *Brieven geschreven ende gewisselt tusschen den Heer Johan de Witt, ende de Gevolgmagtigden van den Staedt der Vereenighde Nederlanden, so in Vranckryck, Engelandt, Sweden, Denemarcken, Poolen enz. Beginnende met den jaere 1652 tot het jaer 1669 incluys. Eerste deel, raekende de negociatien van de Heeren W. Boreel en C. van Beuningen in Vranckryck* (Den Haag 1723).

Wicquefort, Abraham de, *L'ambassadeur et ses fonctions. Livre II* (Den Haag 1682).

Ibidem, *The Ambassador and his Functions* (Londen 1716).

Secundair

Aa, Abraham van der, *Biographisch Woordenboek der Nederlanden. Deel III* (Haarlem 1854).

Akkerman, Nadine, *Invisible Agents. Women and Espionage in Seventeenth-Century Britain* (Oxford 2018).

Allen, Gemma, 'The Rise of the Ambassadors. English Ambassadorial Wives and Early Modern Diplomatic Culture', *The Historical Journal* 62:3 (2019) 617-638.

Antunes, Cátia, 'Early Modern Business Diplomacy. An Appraisal', *Diplomatica* 2:1 (2020) 20-27.

Behrens, Betty, 'Treatises on the Ambassador Written in the Fifteenth and Early Sixteenth Centuries', *The English Historical Review* 51:204 (1936) 616-627.

Beumer, Eline, 'Mijn groote swackheyt. Willem Boreel aan Johan de Witt. 10 september 1653', in: Ineke Huysman en Roosje Peeters, *Johan de Witt en Frankrijk. Een bloemlezing uit zijn correspondentie* (Soest 2020) 58-64.

Black, Jeremy, *A history of Diplomacy* (Londen 2011).

Blok, Peter en Philipp Molhuysen, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek. Deel VII* (Leiden 1927).

Brill, Willem, *Voorlezingen over de geschiedenis der Nederlanden. Deel I* (Leiden 1868).

Bruin, Guido de, *Geheimhouding en verraad. De geheimhouding van staatszaken ten tijde van de Republiek (1600-1750)* (Den Haag 1991).

- Bruyn Kops, Henriette de, *A Spirited Exchange. The Wine and Brandy Trade between France and the Dutch Republic in its Atlantic Framework 1600-1650* (Leiden 2007).
- Carrió-Invernizzi, Diana, 'A New Diplomatic History and the Networks of Spanish Diplomacy in the Baroque Era', *The International History Review* 36:4 (2014) 603-618.
- Ibidem, 'Manuel de Lira, Spanish Ambassador to The Hague (1671-1678). The Home of the Ambassador and his Role as Agent of Artists and Art Collectors', in: ibidem ed., *Embajadores culturales. Transferencias y lealtades de la diplomacia Española de la Edad Moderna* (Madrid 2016) 205-236.
- Clulow, Adam en Tristan Mostert, 'The Dutch East India Company and Business Diplomacy', *Diplomatica* 2:1 (2020) 25-38.
- Colson, Aurélien, 'The Ambassador between Light and Shade. The Emergence of Secrecy as the Norm for International Negotiation', *International Negotiation* 13:1 (2008) 179-195.
- Côté, Marie-Hélène, 'What did it Mean to be a French Diplomat in the Seventeenth and Early Eighteenth Centuries?', *Canadian Journal of History* 45:1 (2010) 235-258.
- Craig, Gordon, 'On the Pleasure of Reading Diplomatic Correspondence', *Journal of Contemporary History* 26:1 (1991) 369-384.
- Craigwood, Joanna en Tracy Sowerby, 'Introduction. English Diplomatic Relations and Literary Cultures in the Sixteenth and Seventeenth Centuries', *Huntington Library Quarterly* 84:4 (2020) 491-517.
- Dillen, Johannes van, 'Hans van Malsen. Historisch opstellen', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 42:1 (1927) 397-398.
- Droste, Heiko, 'Diplomacy as a Means of Cultural Transfer in Early Modern Times', *Scandinavian Journal of History* 31:2 (2006) 144-150.
- Duindam, Jeroen, *Vienna and Versailles. The Courts of Europe's Dynastic Rivals 1550-1780* (Cambridge 2003).
- Ebben, Maurits, 'Uwer Hoog Moogenden Onderdaenigsten Dienaers. Nederlandse consuls en Staatse diplomatie in Spanje 1648-1661', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 4:1 (2017) 649-672.
- Ibidem, 'Het Staatse ambassadegebouw in de zeventiende eeuw. Het logement van Hendrick van Reede van Renswoude', *Virtus* 25:1 (2018) 29-56.

- Ibidem, 'L'incident diplomatique en Staatse ambassadeurs in Madrid 1648-1672', *Leidschrift* 34:3 (2019) 51-68.
- Ibidem, 'Your High and Mighty Lordships' Most Humble Servants. Dutch Consuls and the States Generals' Diplomacy in Spain 1648-1661', in: Maurits Ebben en Louis Sicking ed., *Beyond Ambassadors. Consuls, Missionaries, and Spies in Premodern Diplomacy* (Leiden 2020) 89-118.
- Ebben, Maurits en Louis Sicking 'Nieuwe diplomatieke geschiedenis van de premoderne tijd. Een inleiding', *Tijdschrift voor geschiedenis* 127:4 (2009) 541-552.
- Ibidem, 'Introduction', in: Ibidem, *Beyond Ambassadors. Consuls, Missionaries, and Spies in Premodern Diplomacy* (Leiden 2020) 1-19.
- Elias, Johan, *De Vroedschap van Amsterdam 1578-1795* (Amsterdam 1963).
- Elliott, Catherine, Eric Jeanpierre en Catherine Vernon, *French Legal System* (Harlow 2006).
- Elzinga, Simon, *Het voorspel van den oorlog van 1672. De economisch-politieke betrekkingen tusschen Frankrijk en Nederland in de jaren 1660-1672* (Haarlem 1926).
- Everwijn, Dionysus, *Abraham van Wicquefort en zijn process* (Leiden 1857).
- Fedele, Dante, 'Plurality of Diplomatic Agents in Premodern Literature on the Ambassador', in: Maurits Ebben en Louis Sicking ed., *Beyond Ambassadors. Consuls, Missionaries, and Spies in Premodern Diplomacy* (Leiden 2020) 38-55.
- Fletcher, Catherine, 'Furnished with Gentlemen. The Ambassador's House in Sixteenth-Century Italy', *Renaissance Studies* 24:4 (2009) 518-535.
- Franken, Martien, 'The General Tendencies and Structural Aspects of the Foreign Policy and Diplomacy of the Dutch Republic in the Latter Half of the 17th Century', *Acta Historiae Neerlandicae Studies on the history of the Netherlands*, 3:1 (1968) 1-42.
- Frigo, Daniela, 'Prudence and Experience. Ambassadors and Political Culture in Early Modern Italy', *Journal of Medieval and Early Modern Studies* 38:1 (2008) 15-34.
- Fruin, Robert, *De oorlog van 1672* (Groningen 1972).
- Garrioch, David, *The Huguenots of Paris and the Coming of Religious Freedom 1685-1789* (Cambridge 2014).
- Graham, Robert, 'Protestant States at the Vatican', *America* 86:1 (1951) 175-180.
- Grever, John, 'Louis XIV and the Dutch Assemblies. The Conflict about The Hague', *Legislative Studies Quarterly* 7:2 (1982) 235-249.
- Groenveld, Simon, *Unie, bestand, vrede. Drie fundamentele wetten van de Republiek der*

- Verenigde Nederlanden* (Hilversum 2009).
- Groesen, Michiel van en Judith Pollmann, 'Inleiding. Het gelijk van de Gouden Eeuw', in:
 Michiel van Groesen, Judith Pollmann en Hans Cools, *Het gelijk van de Gouden Eeuw. Recht, onrecht en reputatie in de vroegmoderne Nederlanden* (Hilversum 2014) 7-16.
- Haje, Christian, *De geheime correspondentie van Abraham de Wicquefort met den Franschen minister De Lionne* (Den Haag 1901).
- Haley, Kenneth, *The Dutch in the Seventeenth Century* (Londen 1972).
- Hampton, Timothy, *Fictions of Embassy. Literature and Diplomacy in Early Modern Europe* (New York 2009).
- Ibidem, 'Literary Diplomacy. The Margins of Representation', *Diplomatica* 1:1 (2019) 26-32.
- Heinsen-Roach, Erica, *Consuls and Captives. Dutch-North African Diplomacy in the Early Modern Mediterranean* (Woodbridge 2020).
- Henrikson, Alan, 'The Geography of Diplomacy', in: Colin Flint, *The Geography of War and Peace. From Death Camps to Diplomats* (Oxford 2004) 369-394.
- Heringa, Jan, *De eer en hoogheid van de staat. Over de plaats der Verenigde Nederlanden in het diplomatieke leven van de zeventiende eeuw* (Groningen 1961).
- Hoenkamp-Mazgon, Marlies, *Palais de Hollande te Istanboel. Het ambassadegebouw en zijn bewoners sinds 1612* (Amsterdam 2002).
- Holmes, Marcus, 'Re-evaluating Theory and Methods in Diplomatic History. Bringing in Psychology, Neuroscience, Micro-Sociology and Quantum', *Diplomatica* 1:1 (2019) 19-25.
- Israel, Jonathan, *Dutch Primacy in World Trade 1585-1740* (Oxford 1989).
- Ibidem, *The Dutch Republic. Its Rise, Greatness and Fall 1477-1806* (Oxford 1995).
- Ittersum, Martine van, 'Debating the Free Sea in London, Paris, The Hague and Venice. The Publication of John Selden's *Mare Clausum* (1635) and its Diplomatic Repercussions in Western Europe', *History of European Ideas* 30:1 (2021) 1-18.
- Jacobsen, Helen, *Luxury and Power. The Material World of the Stuart Diplomat 1660-1714* (Oxford 2012).
- Japikse, Nicolas, *Brieven aan Johan de Witt. Deel I 1648-1660* (Amsterdam 1919).
- Jonge, Johannes de, *Nederland en Venetie* (Den Haag 1853).
- Kaplan, Benjamin, 'Diplomacy and Domestic Devotion. Embassy Chapels and the Toleration

- of Religious Dissent in Early Modern Europe', *Journal of Early Modern History* 6:4 (2002) 341-361.
- Keens-Soper, Maurice, 'Wicquefort', in: ibidem, Geoff Berridge en Thomas Otte, *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger* (New York 2001) 88-105.
- Ibidem, 'Callières, in: ibidem, Geoff Berridge en Thomas Otte, *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger* (New York 2001) 106-124.
- Kemseke, Peter, 'Inleiding. Diplomatie een kwestie van cultuur', in: Ibidem ed., *Diplomatieke cultuur* (Leuven 2000) 9-35.
- Koenigsberger, Helmut, 'Republicanism, Monarchism and Liberty', in: Robert Oresko, George Gibbs en Hamish Scott ed., *Royal and Republican Sovereignty in Early Modern Europe. Essays in Memory of Ragnhild Hatton* (Cambridge 1997) 43-75.
- Koijmans, Luuk, 'Escapades aan het hof. Abraham de Wicquefort aan Johan de Witt 25 januari 1658', in: Ineke Huysman en Roosje Peeters, *Johan de Witt en Frankrijk. Een bloemlezing uit zijn correspondentie* (Soest 2020) 87-94.
- Kühnel, Florian, 'Minister-like Cleverness, Understanding, and Influence on Affairs. Ambassadors in Everyday Business and Courtly Ceremonies at the Turn of the Eighteenth Century', in: Jan Hennings en Tracy Sowerby, *Practices of Diplomacy in the Early Modern World c. 1410-1800* (New York 2017) 130-146.
- Langeraad, Lambregt *De Nederlandsche Ambassadepel te Parijs* (Den Haag 1893).
- Le Deuff, Olivier, *Digital Humanities. History and Development. Volume IV* (Londen 2018).
- Leffler, Melvin, 'Presidential Address. New Approaches, Old Interpretations, and Prospective Reconfigurations', *Diplomatic History* 19:1 (1995) 172-196.
- Levillian, Charles-Éduard, 'French Diplomacy and the Run-up to the Glorious Revolution (1688). A Critical Reading of Jean-Antoine d'Avaux's Correspondence as Ambassador to the States General', *The Journal of Modern History* 88:1 (2016) 130-150.
- Lindemann, Mary, 'The Discreet Charm of the Diplomat Archive', *German History* 29:2 (2011) 283-304.
- Lunsford, Virginia, *Piracy and Privateering in the Golden Age Netherlands* (Londen 2005).
- Lütz, Louis, *Essai Historique sur le droit d'aubaine en France* (Genève 1866).
- Mamadouh, Virginie, e.a., 'Toward an Urban Geography of Diplomacy. Lessons from The Hague', *The Professional Geographer* 67:4 (2015) 564-574.
- Marshall, Alan, *Intelligence and Espionage in the Reign of Charles II 1660-1685* (Cambridge

- 1994).
- Ibidem, Secret Wheelers. Clandestine Information, Espionage, and European Intelligence', in: Maurits Ebben en Louis Sicking ed., *Beyond Ambassadors. Consuls, Missionaries and Spies in Premodern Diplomacy* (Leiden 2020) 185-216.
- Mattingly, Garret, 'The First Resident Embassies. Medieval Italian Origins of Modern Diplomacy', *Speculum* 12:4 (1937) 423-439.
- May, Niels, 'Staged Sovereignty or Aristocratic Values? Diplomatic Ceremonial at the Westphalian Peace Negotiations (1643-1648)', in: Jan Hennings en Tracy Sowerby, *Practices of Diplomacy in the Early Modern World c. 1410-1800* (New York 2017) 80-94.
- McConnell, Fiona, 'Rethinking the Geographies of Diplomacy', *Diplomatica* 1:1 (2019) 46-55.
- Molsbergen, Everhardus, *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden 1648-1662* (Rotterdam 1902).
- Moote, Alanson, *The Revolt of the Judges. The Parlement of Paris and the Fronde 1643-1652* (Princeton 1972).
- Muehlberger, Guenter e.a., 'Transforming Scholarship in the Archives through Handwritten Text Recognition. Transkribus as a Case Study', *Journal of Documentation* 75:5 (2018) 954-976.
- Mugnai, Bruno, *The Cretan War 1645-1671. Venetian-Ottoman Struggle in the Mediterranean* (Warwick 2018).
- Müller, Leos, *Consuls, Corsairs, and Commerce. The Swedish Consular Service and Long-distance Shipping 1720-1815* (Stockholm 2004).
- Ibidem, 'The Swedish Consular Service in Southern Europe 1720-1815', *Scandinavian Journal of History* 31:2 (2006) 1-11.
- Nellen, Henk, *Hugo Grotius. A Lifelong Struggle for Peace in Church and State 1583-1645* (Leiden 2007).
- Oliveira, Susana, 'The Intolerable Business. Religion and Diplomacy under Elizabeth's Rule', *Sederi* 26:1 (2016) 159-174.
- Onnekink, David, 'The Body Politic', in: Helmer Helmers en Geert Janssen ed., *The Cambridge Companion to the Dutch Golden Age* (Cambridge 2018) 107-123.
- Osborne, Toby, 'Whither Diplomatic History? An Early-Modern Historian's Perspective', *Diplomatica* 1:1 (2019) 40-45.

- Osborne, Toby en Joan Pau Rubiés, 'Introduction. Diplomacy and Cultural Translation in the Early Modern World', *Journal of Early Modern History* 20:1 (2016) 313-330.
- Panhuysen, Luc, *De ware vrijheid. De levens van Johan en Cornelis de Witt* (Amsterdam 2016).
- Piechocki, Katharina, 'Sincerity, Sterility, Scandal. Eroticizing Diplomacy in early Seventeenth-Century Opera Librettos at the French Embassy in Rome', in: Jan Hennings en Tracy Sowerby, *Practices of Diplomacy in the Early Modern World c. 1410-1800* (New York 2017) 114-129.
- Riches, Daniel, *Protestant Cosmopolitanism and Diplomatic Culture. Brandenburg-Swedish Relations in the Seventeenth Century* (Leiden 2012).
- Roosen, William, *The Ambassador's Craft. A Study of the Functioning of French Ambassadors under Louis XIV* (Los Angeles 1967).
- Ibidem, 'The True Ambassador. Occupational and Personal Characteristics of the French Ambassador under Louis XIV', *European Studies Review* 3:2 (1973) 121-139.
- Ibidem, 'Early Modern Diplomatic Ceremonial. A Systems Approach', *The Journal of Modern History* 52:3 (1980) 452-476.
- Rowen, Herbert, *John de Witt. Grand Pensionary of Holland 1652-1672* (Princeton 1978).
- Sahlins, Peter, 'La nationalité avant la lettre. Les pratique de naturalisation en France sous l'Ancien Régime', *Annales, Histoire, Sciences Sociales* 55:5 (2000) 1081-1108.
- Ibidem, 'Sur la citoyenneté et le droit d'aubaine à l'époque moderne', *Annales, Histoire, Sciences Sociales* 63:2 (2008) 385-398.
- Sanders, George, *Het present van Staat. De gouden ketens, kettingen en medailles verleend door de Staten-Generaal 1588-1795* (Leiden 2013).
- Schutte, Otto, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland 1584-1810* (Den Haag 1976).
- Scott, Hamish, 'Diplomatic Culture in Old Regime Europe', in: Hamish Scott en Brendan Simms ed., *Cultures of Power in Europe during the Long Eighteenth Century* (Cambridge 2007) 58-85.
- Sheeran, Paul, *Literature and International Relations. Stories in the Art of Diplomacy* (Farnham 2007).
- Sluga, Glenda en James Carolyn, *Women, Diplomacy and International Politics since 1500* (Florence 2016).

- Smit, Cornelis, *De buitenlandse politiek van Nederland. Deel I* (Den Haag 1945).
- Sonnino, Paul, *Mazarin's Quest. The Congress of Westphalia and the Coming of the Fronde* (Cambridge 2008).
- Sowerby, Tracy, 'Early Modern Diplomatic History', *History Compass* 14:9 (2016) 441-456.
- Storrs, Christopher, 'British Diplomacy in Switzerland (1689-1789) and Eighteenth Century Diplomatic Culture', *Études de Lettres* 3:1 (2010) 181-215.
- Streng, Jean, 'De Adel in de Republiek', *Virtus Jaarboek voor Adelsgeschiedenis* 10:1 (2003) 71-101.
- Swart, Erik, 'Defeat, Honour and the News. The Case of the Fall of Breda (1625) and the Dutch Republic', *European History Quarterly* 46:1 (2016) 6-26.
- Thomassen, Theo en Johannes Pennings, *De archieven van Nederlandse gezanten en consuls tot 1811. Algemene inleiding* (Den Haag 2019).
- Thomson, Erik, 'For a Comparative History of Early Modern Diplomacy. Commerce and French and Swedish Emmissarial Cultures during the Early 17th Century', *Scandinavian Journal of History* 31:2 (2006) 151-172.
- Urbach, Karina, 'Diplomatic History Since the Cultural Turn', *The Historical Journal* 46:4 (2003) 991-997.
- Veevers, David en William Pettigrew, 'Trading Companies and Business Diplomacy in the Early Modern World', *Diplomatica* 2:1 (2020) 39-47.
- Vreede, George, *Inleiding tot eene geschiedenis der Nederlandsche diplomatie. Inleiding* (Utrecht 1861).
- Vroomen, Ingmar en Lidewij Nissen, 'Cijferschrift en spionage. De geheime correspondentie van raadpensionaris Johan de Witt met de Nederlandse ambassadeur en secretaris in Engeland 1644-1645', *Jaarboek De Zeventiende Eeuw* 2:1 (2018) 21-41.
- Wadsworth, James, *Global Piracy. A Documentary History of Seaborne Banditry* (Londen 2019).
- Watkins, John, 'Toward a New Diplomatic History of Medieval and Early Modern Europe', *Journal of Medieval and Early Modern Studies* 38:1 (2008) 1-14.
- Ibidem, 'Afterword. Diplomats as Readers and Writers', *Huntington Library Quarterly* 82:4 (2019) 641-649.
- Welch, Ellen, *A Theater of Diplomacy. International Relations and the Performing Arts in Early Modern France* (Philadelphia 2017).

- Williams, Megan, 'Immobile Ambassadors. Gout in Early Modern Diplomacy', *Sixteenth Century Journal* 47:4 (2016) 939-969.
- Willigen, Niels van, 'Business Diplomacy from an IR Perspective', *Diplomatica* 2:1 (2020) 13-19.
- Worp, Jacob, *Constantijn Huygens Briefwisseling. Deel V 1649-1663* (Den Haag 1916).
- Woude, Ad van der, *Nederland over de schouder gekeken* (Utrecht 1986).
- Ibidem, 'De Vrede van Munster en de economische ontwikkeling van de Republiek', *De Zeventiende Eeuw* 13:1 (1997) 99-118.

Bijlagen

Bijlage I: Door Willem Boreel bijgehouden lijst met ingenomen Nederlandse schepen door de Fransen tussen 1641 en 1649 (NA, SG, inv. nr. 12587.141)

Jaar	Naam ³⁵⁹	Schipper	Goederen	Gebracht tot	Vertrek	Bestemming	Schade in guldens
1641	De drie Coningen (en nog twee andere schepen)	³⁶⁰		Toulon		Genua en Livorno	150.000
1641	St. Paulo	Claes Cloecz.	Graan		Valencia		115.000
1641	St. Andries	Gerbrand Alberts		Toulon	Moskovië	Genua en Livorno	300.000
1643	De drie Coningen	Jan Putters	Tarwe		Sicilië	Genua	80.000
1643	(6 schepen zonder naam)				Sicilië en Valencia	Genua	90.000
1643	St. Joris	Herman Reijersz.	Graan		Sicilië	Genua	100.000
1643	Vrou Jacoba ³⁶¹	Coen Schellinger			Sicilië	Genua	51.000
1643	De Walvisch	Reinier Egbertsz.	Anijs en amandelen				90.000
1643	De Bontekoe		Graan			Genua	50.000
1643	Vier schepen ³⁶²				Valencia		165.000
1643	De Dolphijn ³⁶³	Pouwels Hermanes	Graan		Pauselijke Staten	Genua	110.000
1643	Deustrent ³⁶⁴	Jacob Schellinger				Genua	100.000
1645	De Groot Christoffel ³⁶⁵	Pieter Jacobsz. Grebber	Stukgoederen	Genua	Venetië en Napels		Ten minste 600.000

³⁵⁹ De namen van de schepen zijn in zeventiende-eeuws Nederlands overgenomen. Dit geldt voor alle bijlagen waar niets anders staat vermeld.

³⁶⁰ Ongevulde vakken duiden op informatie die niet in de lijst zijn opgenomen. Dit geldt voor alle bijlagen

³⁶¹ Djt schip is acht maanden later door de Fransen verkocht voor de helft van de prijs.

³⁶² Boreel wist hierbij te vermelden dat de schepen 'sijn door de francoisen geheel verminckt, soo in brandt geschoten'.

³⁶³ Boreel schreef hierbij: 'sijn door deselve in de grondt geschoten. De schipper bloede soo tijranicq doot'.

³⁶⁴ De Fransen brachten dit schip tot zinken.

³⁶⁵ Dit schip was genomen rondom het eiland Sardinië.

1645	Dolphin, St. Nicolaes, St. Steven en Co. Salomon	Barent Claesz, Claes Cornelisse, Cornelis Sijreter en Jan Heindricksen		Toulon			350.000
1645	De Eenhoorn	Hendrick Vergessen	Stukgoeder en		Livorno		500.000
1645	St. Jean ³⁶⁶			Toulon	Salé	Livorno	100.000
1645	De Coningin	³⁶⁷	Groente		Pouille	Napels	20.000
1648	De Propheet Samuel		Graan	Toulon	Amsterdam	Genua	25.000
1648	St. Jean Baptista	Hans Fox	Stukgoeder en	Toulon	Amsterdam	Venetië	300.000
1648	De liefde	Claes Proen		Toulon	Amsterdam	Genua en Livorno	75.000
1648	Abraham offerhande ³⁶⁸	Abraham Gewetensz.			Amsterdam	Venetië	70.000
1648	De Cat, de hont en de liefde		Graan en stukgoeder en		Amsterdam	Genua en Livorno	90.000
1649	De Macreel		Graan		Amsterdam	Genua en Livorno	76.000
1649	St. Jean	Coen Hermansz.		Toulon	Amsterdam	Crotone en Regina	79.000
1649	De Pereboom		Graan				73.000
1649	De Coetswagen						77.000
1649	De Boeder	Jan Puttiersz.					74.000
1649	De Moriaen	Evert van Gelder					81.000
1649	St. Jean	Barent Cordes			Amsterdam	Crotone Rechia	25.000
1649	St. Jacob	Claes Froensz.	Graan		Amsterdam	Crotone Rechia	20.000
1649	De liefde ³⁶⁹	Ewout hendriksz. Ruijs	Graan en andere goederen			Genua en Livorno	50.000
1649	St. Jean	Coen Ruiter			Livorno		20.000

³⁶⁶ Volgens Boreel hadden de Fransen dit schip veroverd, omdat het onderweg 'Jodengoederen' had ingeladen.

³⁶⁷ De schipper is hier onleesbaar.

³⁶⁸ De Franse kroon had voor dit schip een restitutie beloofd. Deze werd echter nooit uitgevoerd.

³⁶⁹ Dit schip werd door de Fransen geconfisqueerd omtrent Napels.

1649	Salvador	Jacob Schoenmaecker	Verschillen de goederen		Amsterdam en Hamburg		120.000
1649	Thoulomes ³⁷⁰				Levant		20.000
1649	De Perel		Graan		Livorno	Venetië	120.000
1649	De Hoop				Livorno		130.000
1649	De Vreede			St. Margarithe			25.000
1649	Vergulde Molen	Jacob Molen	Graan				80.000
1649	Spee Rannindi	Claes Tijm		Messina			350.000
1649	Amalia			St. Margarithe			
1649	Profeet Samuel	Jacob Jansz.			Livorno	Amsterdam	250.000
1649	Vergulde Valcke				Venetië	Livorno	100.000
1649	St. Stephano	Buijsman			Livorno	Venetië	120.000

Bijlage II: Door Willem Boreel bijgehouden lijst met ingenomen Nederlandse schepen door de Fransen in 1650 (NA, SG, inv. nr. 12574.106)

Jaar	Naam	Schipper	Goederen	Gebracht tot	Vertrek	Bestemming	Schade in guldens
1650	De Coning en de Pelicaen			Toulon			50.000
1650	St. Pieter	... ³⁷¹	Hout	Toulon		Genua en Livorno	71.000
1650	St. Nicolaes		Hout				78.000
1650	St. Lourents	Floris Dircksz. Visscher	Graan		Barbarijen	Genua	75.000
1650	Prins Hendrick	Aris Arisz.	Graan		Amsterdam	Genua	85.000
1650	St. Lourens	...	Graan		Venetië	Porto Longom ³⁷²	80.000

³⁷⁰ De Fransen confisqueerden het schip omtrent Livorno.

³⁷¹ Boreel schreef hier enkele oningevulde puntjes. Naar alle waarschijnlijkheid wist hij de naam van de schipper niet, maar wilde hij later informeren bij de consul over de desbetreffende kapitein. Deze informatie is echter nooit ingevuld. Dit teken geldt voor elke bijlage.

³⁷² Porto Logom duidt op het eiland Elba.

1650	St. Joris	Marten Jansz. Rael	Graan		Poulle	Napels	100.000
1650	Den Jonas	Herbert Tormelisz.	Zout		Sicilië en Napels		50.000
1650	Hamburch	...			Levant		50.000
1650	St. Andere	Gijsbrandt Pietersz.					17.000
1650	Arche Troijame		Zout	Toulon	Croijano		15.000
1650	³⁷³	Herman Broeckman		Duinkerken	St. Lucas in Spanje	Amsterdam	500.000
1650	Gallioot		Allemijn		Vechia	Porto Longome	22.000
1650	Liefst	...			Alicante		30.000
1650		Jan Hardinge		Calais			20.000
1650			Zilver	'Britaigne'	Bilbao	Amsterdam	24.000
1650	Propheet Samuel	Cornelis Jacobsz.	Stukgoe deren		Amsterdam	Venetië	250.000
1650		Jacob Oldenhuijs	Stukgoe deren			Venetië	230.000
1650	Clijnen Samson		Vis			Venetië	16.000
1650	St. Mattheus				Sicilië	Livorno	90.000
1650	Den Samson				Sicilië	Livorno	85.000
1650	Het Postpaert	Reijndert Bartensz.	Zout	Villa Franca	Ijbica ³⁷⁴	Genua	35.000
Totaal: 23 schepen							1.973.000 gulden

Bijlage III: Door Willem Boreel bijgehouden lijst met ingenomen Nederlandse schepen door de Fransen tussen juli 1650 en juli 1651 in Brest (NA, SG, inv. nr. 12587.141)

Datum	Naam schip³⁷⁵	Schipper
Juli 1650	L'Esperance de Middelbourg	Gijrard Pijers
Tot februari 1651	Tien schepen zonder naam	-
Mars 1651	Le St. Pierre de Rotterdam	Pierre Jacobsz Nanning
3 Mars 1651	Drie schepen zonder naam	-
April 1651	La Vlielande d'Amsterdam	Pierre Claessen
	Flutte Hollandoy's	-

³⁷³ Naar alle waarschijnlijkheid betreft het hier het schip 'de Marie van Hamburch'.

³⁷⁴ Ijbica betekent Ibiza.

³⁷⁵ De lijst is opgesteld in het Frans, waardoor de namen van de schepen ook in het Frans zijn overgenomen.

	Autre Flute Hollandoy	-
	Flute d'Horne	-
	Le Cheval Gris de Rotterdam	Thijers Bastiaens
	Bourdeaux	Jacob Prince
Juni en juli 1651	L'Aventure	Pierre Albert
	L'Esperance	Reijcke Reijnckensz.
	L'Aigle	Cornelle Cornelisson
	Le St. Paul	Jean Idensson
	L'Esperance	Andre de Hoes
	Gortuicke	Pierre Jansz. Gorter
Totaal: 27 schepen		

Bijlage IV: Door Willem Boreel bijgehouden lijst met ingenomen Nederlandse schepen door de Fransen tussen 1650 en 1656 in Calais (NA, SG, inv. nr. 12587.141)

Jaar	Naam schip	Schipper	Genomen door
1650	T' Witte Paart	Pieter jansen Trompetter	Kapitein Eustache Bernard ³⁷⁶
	Een lague van Amsterdam	Willem Boonen	Kapitein Eustache Bernard
	Een lague van Amsterdam	Willem Stoffels	Kapitein Eustache Bernard
	De Croon	Reijntjen Olphesen van Molquern	Kapitein Eustache Bernard
	Een lague van Amsterdam	Sijmon Hughe	Kapitein L'Alie
	Een boot van Zierikzee	Adriaen Boon	'Charl. Leutenant Royaliste'
	Goedtgeselschap van Schiedam	Ewout Pietersz.	Kapitein Jean Bernard ³⁷⁷
1651	Prins Willem	Claes Coninck van Rotterdam	Kapitein Eustache Bernard
	Walvis van Rotterdam	Adrian Cornelissen	Kapitein Laurent Grou
	Een boot van Vlissingen	Albert Lamberts.	Kapitein Noclac de Bij
	Een buijs van Schiedam	Willem Crijnen	Kapitein Jan Verelijten
	Een Bijlander	Jan Claessen Hout van Haerlem	Kapitein Jan Marin

³⁷⁶ Boreel meldt in zijn dagboek dat kapitein Eustache Bernard op 22 augustus 1650 in hechtenis was genomen in Calais. Hij moet vrij snel hierna weer vrijgelaten zijn, aangezien hij in 1651 weer als commissievaarder actief was. Zie: NA, FB, inv. nr. 88.

³⁷⁷ Jean Bernard was de zoon van Eustache Bernard.

Tot en met 1653 ontbreekt ³⁷⁸			
1654	De Perl van Harlingen	Cornelis Jacobsz.	Kapitein George Lalier
	De Melckmeijdt	Theunis Cornelissen van Amsterdam	Kapitein George Lalier
	Hoope van Amsterdam	Jan Claes Gruitpot	Kapitein George Lalier
	De Keijser	Jan Jansz. Ongewassen	Kapitein George Lalier
	Een schepken van Bolsweert	Evert Jansen	Kapitein George Lalier
	Lieffde van Hinlopen	Sijtque Laurentse	Kapitein
1655	St. Jacob van Amsterdam	Marius Jansen	Kapitein Jean Couvreur
	Het Postpeert van Harlingen	Bentque Douvers	Kapitein Jean Couvreur
	St. Pieter van Rotterdam	Govert Cornelissen	Kapitein Jean Couvreur
	Daniel in de Kuijl der Leuven	Ingel Armes	Kapitein François Miteseri
	Vergulden Hoorn	Jan Cornelisse Hoorn de Nieuwendam	Kapitein Jean Couvreur
	Eijckenboom	Jan Tijssen van Hoorn	Kapitein Jean Couvreur
	St. Pieter	Abbe Sijbes	Kapitein Bernard ³⁷⁹
1656	De Chyrurgien	Willem Franse Meester	Kapitein Jean Couvreur
	De Jonge Walvis	Cent Cornelesse Vermoon	Kapitein Jean Couvreur
	De Stil Blom van Sardam	Claes Claesse Steertel	Kapitein Jean Couvreur
	Witte Swaen van Vlissingen	Jacob Claessen	Kapitein Jean Couvreur
	De Phoenix	Adrian Verbrugge	Kapitein Jean Bernard
	De Blauwe Boer	Albert Pietersz. Blauvoer	Kapitein Jean Bernard
	T' Swarte Peert	Jan Harmanse van Rotterdam	Kapitein Jean Sale
	De Witte Swaen	Jacob de Wijmer	Kapitein Jean Bernard

³⁷⁸ Door de Engels-Nederlandse Oorlog en door ziekte van Cornelis de Montigny de Glarges, Staats consul in Calais, was er tussen mei 1651 en 1654 geen notitie gemaakt van de ingenomen schepen. Boreel meldde echter wel dat het gaat om 'seer veel schepen tot Calais sijn opgebrahct, ende werden beschadigd'

³⁷⁹ Het is onduidelijk of het hier Eustache Bernard betreft of zijn zoon Jean Bernard.

	De Fortuyn	Jacob de Vos	Kapitein Jean Bernard
	De Valck van Rotterdam	Cornelis Jacobsz. Valck	Kapitein Jean Bernard
	De Noordse Boerin	Jan Pieterse Cock ³⁸⁰	Kapitein Jean Bernard
Totaal: ten minste 36 schepen³⁸¹			

Bijlage V: door Willem Boreel bijgehouden lijst met ingenomen Nederlandse schepen door de Fransen tussen 1650 en 1657 in Toulon (NA, SG, 12587.141)

Jaar	Naam schip	Schipper ³⁸²	Genomen door
1650	De St. Pieter	Dirck Conelissen Sweregh	Koningsschip de Son, commandant le chevalier de Molé
	De St. Laurents	Floris Dircksz. Visscher	Koningsschip de Son, commandant le chevalier de Molé
	De St. Joris	Marten Vael	Koningsschip l'Armand, kapitein Jaques le Beau
	De Poort van Troijen	Hendrick de Raedt	Koningsschip de Son, Commandant le chevalier de la Fertier
	De Hamburg	Jan Jacobsen Groot	Schip Prince Henry, commandant le chevalier de Couloungues
	De Jonas	Herpert Cornelissen	Schip Prince Henry, commandant le chevalier de Couloungues

³⁸⁰ Schipper Jan Pieterse Cock zat na het arrestatie van het schip 17 dagen vast in een kasteel.

³⁸¹ Boreel merkte nog op dat er naast deze 36 nog 'veele meer genomen sijn'. Deze waren door agent de Glarges in justitie gevorderd. Hier konden echter 'geen gemeene aenteeckeninghe te konnen werden gedaen', waardoor ze ook niet opgenomen waren in de lijst. Het precieze aantal ingenomen schepen in Calais ligt dus vele malen hoger.

³⁸² De namen van personen en schepen zijn in zeventiende-eeuws overgenomen, waardoor er soms ook verschillende spellingsvarianten van dezelfde namen voorkomen.

1651	De St. Matheus	Cornelis Pietersz. Puijt	Koningsschip den Eenhoorn, commandant M. de Marennes
	De Sampson	Claes Cornelisse Kikema	Koningsschip den Eenhoorn, commandant M. de Marennes
	De Hoope	Jacob Oldenhuijs	Schip Prince Henry, commandant le chevalier de Coulongues
	De Sampson	Jan Harmansz.	Schip Prince Henry, commandant le chevalier de Coulongues
	De Propheet Samuel	Cornelis Jacobsen	Schip Prince Henry, commandant le chevalier de Coulongues
	Grooten Dolphijn	Dirck Pieter Butterpot	Koningsschip den Eenhoorn, commandant M. de Marennes
	Vergulde Croon	Ridder Evertsen	Schip Apollo, kapitein Gombault
	Vergulde Sterre	Dirck Jansen Bynaecht	Koningsschip le Chasseur, kapitein M. Fortias
	St. Pieter	Hans Pietersen	Schip Cruijs van Maltha, commandant le chevalier de la Charte
	St. Nicolaes	Pieter Jansen Jongenhaen	Fregat Amsterdam, commandant Mr. De Assij
	De Trouve	Maerten Claessen	Fregat Amsterdam, commandant Mr. De Assij
	De St. Pieter	Willem Accolay	Koningsschip la Regina, commandant den bastard Montolieu en de Emelia, kapitein Guilhon
	De Coningin	Evert Eggertsen Backx	Koningsschip den Dragon, commandant le chevalier de la Marthe

	De St. Francisxus	Claes pietersen Blocker	Koningsschip den Dragon Coningin, commandant le chevalier de la Marthe
	De Roos	Heijn Claessen Roos	Schip Cruijs van Maltha, commandant le chevalier de la Charte
	De St. Paulo	Cornelis Pietersen	Koningsschip la Regina, commandant Cesar François
	De Liefde	Meijndert Cornelissen	Koningsschip la Regina, commandant Cesar François
	De Beer	Dirck Cornelissen Beer	Schip de Prins van Denemarcken, kapitein M.D.L. Elcaillon
	De Glasmaecker	Pieter Jansz. Glasmaecker	Koningsschip la Regina, commandant Cesar François
	De Liefde	Dirck Cornelissen Buijs	Koningsschip la Regina, commandant Cesar François
	De St. Jean Bap ^{ta}	Adrian Jansse	Koningsschip la Regina, commandant Cesar François
	De St. Pieter	Jan Pietersz. Sonneveld	Fregat Amsterdam, commandant M. de Lauricx
	De Walvisvanger	Lubbert Volckerssen	Koningsschip de Breze, commandant M. de Marenes
1652	De Suithbergh	Reyer Cornelissen	Schip St. Joseph, commandant chevalier Haultefeuille
	De St. Pieter	Jacob Baers	Schip de Maeght van Dort., commandant Le chevalier de la Landé en het schip St. Joseph, commandant chevalier Haultefeuille
	Het Wapen van Genua	Meijndert Pietersz.	Schip de Maeght van Dort., commandant Le chevalier de la Landé en het schip St. Joseph, commandant chevalier Haultefeuille

	De Hoop	Hendrick Meijer	Schip de Maeght van Dort., commandant Le chevalier de la Landé en het schip St. Joseph, commandant chevalier Haultefeuille
	De St. Joseph	Sijbrant Pietersen Vaelhen	Schip Notre Dame de Victoria, kapitein Thomas de les Cares
1653	De Vijgeboom	Marten Roelofsen	Koningsschip de Valck, kapitein De Chricambaulle
	De Vergulde Eenarm	Jan Jacobsen Eenarm	Koningsschip de Tijger ende Dolphijn, commandant le chevalier d'Aijne ende le chevalier de Haultefeuille
	De Medea	Dirck Cornelisse Swaeghs	Koningsschip de Tijger ende Dolphijn, commandant le chevalier d'Aijne ende le chevalier de Haultefeuille
	De Roosecrans	T.H. Jacobse	Koningsschip de Tijger ende Dolphijn, commandant le chevalier d'Aijne ende le chevalier de Haultefeuille
	Het Wapen van Ceulen	Dirck Sijmonsens	Koningsschip de Tijger ende Dolphijn, commandant le chevalier d'Aijne ende le chevalier de Haultefeuille
	De St. Marten	Claes Eggesen Crijger	Schip Apollo, kapitein Gombault
	De Hoope	Pieter Crijnsen ³⁸³	Koningsschip de Tijger ende Dolphijn, commandant le chevalier d'Aijne ende le chevalier de Haultefeuille
	De Vergulde Son	Adolph Wijngaerden	'Twee Conincx Galeyen', commandant le chevalier de Villages

³⁸³ Boreel meldde hierbij dat de schipper Pieter Crijnsen 'seer jammerlijck vermoort is, sijnde het lichaem met vijlen levendigh opgehaeckt naer dat hem gemartelt hadden'.

1654	De Coninginne	Evert Eggersen Backen	Schip St. Joseph, kapitein M ^r Montanard
	De Bonten Haen	Claes Jacobsen Haen	Schip Apollo, kapitein Gombault
	De Zee Robbe	Jan Cornelissen Wis	Schip Apollo, kapitein Gombault
	De Orangien Boom	Gerrit Taman	Schip de Persée, commandant le chevalier Valvelle en het schip de Fortuijn, kapitein Le Maquis de la Mierie
	De Gecroonde Leeuw	Jan Arentsz.	Schip Apollo, kapitein Gombault
	De Baers	Jacob Dircxsen Baers	Koningsschip de Regine, kapitein le chevalier d'Aijne
	De Eendracht	Gillis Jansen	Schip Apollo, kapitein Gombault en het Schip St. Joseph, kapitein le chevalier de Ville Moulin
	De Coninck Salomon	Jan Rylotsen	Het schip St. Joseph, commandant le chevalier de Ville Moulin
1655 tot en met 1656 ontbreekt ³⁸⁴			
1657 ³⁸⁵	Rooden Haes	Aris Claessen	Schip Apollo, kapitein Gombault
Totaal: 51 schepen			

³⁸⁴ Voor deze missende data is geen reden aangegeven.

³⁸⁵ In het jaar 1657 was niet aangegeven tot welke maand de lijst beslaat. Naar alle waarschijnlijkheid was dit het begin van het jaar, aangezien maar een schip is opgenomen. In dat jaar was Boreel druk bezig met de schepenkwestie van Michiel de Ruyter waardoor hij weinig tijd had om de lijst bij te houden.

Bijlage VI: Door Willem Boreel bijgehouden lijst met ingenomen Nederlandse schepen door de Fransen waarvan hij tot juli 1651 restitutie van heeft aangevraagd (NA, SG, 12587.141)

Naam schip ³⁸⁶	Schipper ³⁸⁷	Genomen door	Plaats ³⁸⁸
Le Prophete Samuel (3 ^e keer) [De Propheet Samuel]	[Cornelis Jacobsen]	Le chevalier de Coulongues	Middellandse Zee [Toulon]
Le Samson d'Amsterdam [De Samson]	[Jan Harmansz.]	Le chevalier de Coulongues	Middellandse Zee [Toulon]
L'Esperance d'Hambourgh [De Hoope]	[Jan Jacobsen Groot]	Le chevalier de Coulongues	Middellandse Zee [Toulon]
La Roy de Horne		Le chevalier de Coulongues	Middellandse Zee
Le cheval de Poste [Het Postpaert]	[Reijndert Bartensz.]	Le chevalier de la Borde	[Villa Franca]
Le St. Mathieu [De St. Matheus]	[Cornelis Pietersz. Puijt]	Le chevalier de Marennes	[Toulon]
Le Samson de Medemblik [De Sampson]	[Claes Cornelisse Kikema]	Le chevalier de Marennes	[Toulon]
Le Grand Daulphin de Horne [De Grooten Dolphijn]	[Dirck Pieter Butterpot]	Le chevalier de Marennes	[Toulon]
Le Prophete Jonas [De Jonas]	[Herpert Cornelissen]	Le chevalier Coulongues	[Toulon]
Les Armortes d'Hambourgh [De Hamburg]	[Jan Jacobsen Groot]	Le chevalier Coulongues	[Toulon]
L'Elisabeth		Le chevalier Vilegegue	
Le St. Nicolas d'Horne [De St. Pieter]	[Pieter Jansen Jongenhaen]	Le Cap ^t . Assij	[Toulon]
Le St. Pierre d'Amsterdam		Le chevalier de la Corde	³⁸⁹
L'Etoile d'orée [De Vergulde Sterre]	[Dirck Jansen Bynaecht]	Le Cap ^t . Fortias	[Toulon]
La Couronne d'orée [De Vergulde Croon]	[Ridder Evertsen]	Le Cap ^t . Gombault	[Toulon]
Le Grand St. Pierre [De St. Pieter]	[Willem Accolay]	Le Cap ^t . Monolieu et Guilhon	[Toulon]

³⁸⁶ Deze lijst was opgesteld in het Frans waardoor alle namen van schepen ook in het Frans zijn weergegeven. De Franse namen zijn direct overgenomen en tussen vierkante haken zijn eventuele Nederlandse namen gezet die in andere lijsten voorkomen.

³⁸⁷ Schippers die in andere lijsten genoemd worden, zijn hier aangevuld tussen vierkante haken.

³⁸⁸ Plaatsen die in andere lijsten genoemd worden, zijn hier aangevuld tussen vierkante haken.

³⁸⁹ In de diverse schepenlijsten zijn veel schepen met de naam 'St. Pieter' opgenomen. Waarschijnlijk betreft het hier een van deze schepen.

Le St. Nicolaes [De St. Nicolaes]	[Pieter Jansen Jongenhaen]	Le Cap ^t . Assij	[Toulon]
Le Sampson	[Pieter Nudou]	Geplunderd door de inwoners van Boulogne	Boulogne
La Paix [De Vreede]	[Cornelis Jacobsz. Hardij]	Le chevalier De Fontenay	Boulogne
Le St. Nicolaes		Le Cap ^t . De la Marthe	
La Foy de Horne		Le chevalier d'Assij	
La Bonne compagnie [De Goedtgeseleschap van Schiedam]	[Ewout Pietersz.]	Le Cap ^t . Jean Bernard	Calais
Le Prince Guillaume [De Prins Willem]	[Claes Coninck van Rotterdam]	Le Cap ^t . Eustache Bernard	Calais
Le	Mr. Splinter	Le Cap ^t . Charles Lahier	Calais
L'Esperance d'Amsterdam [De Hoope van Amsterdam]	[Jan Claes Gruitpot]	Le Cap ^t . Jean Quiscot	Calais
L'Eschoué		Genomen door het leger van Duinkerken en Nieuwpoort	Duinkerken
La Foij de Middelbourgh	Kapitein Govert IJdemant	Le Cap ^t . Govert Udemant	St.-Jean-de-Luz
La St. Marie d'Hambourgh [De Marie van Hamburch]	[Hendrick Broeckman]	Le S ^r du Quisme	³⁹⁰
Le Sampson de Middelbourgh		Le S ^r du Quisme	³⁹¹
Le Petit St. Pierre		Le Cap ^t . De la Marthe	
La Regine [De Coningin]	Kapitein Evert Eggertsen Backer	Le chevalier de la Marthe	[Toulon]
Le St. Francois [De St. Franciscus]	Kapitein Nicolas Pietersz. Blocker	Le chevalier de la Marthe	[Toulon]
L'Adam et Eve	Kapitein Daniel de Vries	Le Cap ^t . la Borde	
La Grande Rose d'Amsterdam [De Roos]	[Heijn Claessen Roos]	Le Chevalier de la Charte ³⁹²	[Toulon]
Le St. Paul [De St. Paulo]	Kapitein Corneille Pieters	Le Cap ^t . Cesar François	[Toulon]
L'Ourre d'Amsterdam		Le Cap ^t . Cesar Benelieu	
La Charité	Kapitein Menard Livens	Le Cap ^t . Cesar François	
La Baleijn	Kapitein Adrian Corneille	Le Cap ^t . Laurent Grau	
Le Renard d'Amsterdam		Le Com ^t . de Brest	Brest
Le St. Pierre de Rotterdam	Mr. Pierre Jacob Nanningh	Le Com ^t . de Brest	Brest

³⁹⁰ Waarschijnlijk werd dit schip genomen rondom Duinkerken.

³⁹¹ In de diverse schepenlijsten zijn veel schepen met de naam 'de Sampson' opgenomen. Waarschijnlijk betreft het hier een van deze schepen.

³⁹² Van origine stond hier een oningevulde stippellijn. Het betreft hier echter schipper le chevalier de la Charte.

Le St. Jean d'Amsterdam [Le St. Jean]	[Jean Idensson]	Le Cap ^t . Dinant Navire le Teton	[Brest]
L'Esperance de Schiedam		Le Cap ^t . Jean Verelijten	³⁹³
Le Vlielande	Mr. Pieter Claessen	Le Com ^t . de Brest	Brest
La Flute (3x)		'Les Pyrates de Brest'	Brest
Les Cheval Gris de Rotterdam	[Thijers Bastiaens]		[Brest]
Le Bourdaux de Rotterdam			
Zeven schepen ³⁹⁴			Duinkerken
Le Vitrier	Kapitein Pieter Janssen	Le Cap ^t . Bernard ³⁹⁵	Toulon
La Charité	Kapitein Dirck Cornelle Buijs	Le Cap ^t . Bernard ³⁹⁶	Toulon
Le St. Jean Bapt.	Kapitein Adrian Jansz.	Le Cap ^t . Bernard ³⁹⁷	Toulon
Le St. Jean Bouch d'Or	Kapitein Jan Henry Piper		Cariben
L'Aventure	Kapitein Pierre Albert	'Les pyrates de Gouverneur'	Brest
L'Esperance	Kapitein Reijcke Reijnckensz.	'Les pyrates de Gouverneur'	Brest
L'Aigle	Kapitein Cornelle Cornelisson	'Les pyrates de Gouverneur'	Brest
Le St. Paul	Kapitein Jan Idensen	'Les pyrates de Gouverneur'	Brest
L'Esperance	Kapitein Andre de Hoes	'Les pyrates de Gouverneur'	Brest
Le Gortmolen	Kapitein Pierre Jansz. Gorter		
Jonas et la Baleine	Kapitein Lambert Willemsz. Bondt	'Les nauvres du Duc de Vendosme'	Île de Ré
Le Pigeon Blanc	Kapitein Jan Lucasse	'Les nauvres du Duc de Vendosme'	Île de Ré
La Cane Guillaume Cornelle		'Les nauvres du Duc de Vendosme'	Île de Ré
Le ...		'Les nauvres du Duc de Vendosme'	Île de Ré
L'Esperance de Middelburg	Kapitein Gerard Pelz		³⁹⁸

³⁹³ In de diverse schepenlijsten zijn veel schepen met de naam 'de Hoope' opgenomen. Waarschijnlijk betreft het hier een van deze schepen.

³⁹⁴ Boreel liet hier zeven regels vrij zonder ze in te vullen.

³⁹⁵ Het is onduidelijk of het hier Cesar Bernard of zijn zoon Jean Bernard betreft.

³⁹⁶ Het is onduidelijk of het hier Cesar Bernard of zijn zoon Jean Bernard betreft.

³⁹⁷ Het is onduidelijk of het hier Cesar Bernard of zijn zoon Jean Bernard betreft.

³⁹⁸ In de diverse schepenlijsten zijn veel schepen met de naam 'de Hoope' opgenomen. Waarschijnlijk betreft het hier een van deze schepen.

Totaal: 70 keer restitutie aangevraagd

Bijlage.VII: De boeken die Boreel voorlegde aan de Staten-Generaal en moesten dienen als diplomatieke presenten (NA, 1.01.02, Staten-Generaal, inv. nr. 11906,589-590)

Aantal	Latijnse naam	Omschrijving	Auteur
6	Theatrum orbis sive atlas van Blaeu.	Atlas Novus	Willem Jansz. Blaeu
6	Novum et magnum Theatrum urbium belgicae	Atlas over de Nederlandse Republiek	Willem Jansz. Blaeu
4	J. Mauritii cometes nassau rerum per octennium in Brasilia et alibi gestarum	Boek met 55 voorstellingen over de tocht naar en het verblijf in Brazilië van Johan Maurits van Nassau tussen 1636 en 1644	Caspar Barleaus
3	Christiani Ionomontaini astronomica danica	Deens boek over astronomie	Christen Sørensen
3	Opera geographica etc.	Atlas	Philippus Cluverius
4	Theologica gentilis et physiologia Christiana	Boek over de theologie	Gerardus Joannes Vossius
6	Opperdum Batavorum Sive Noviomagus	Geschiedkundig boek over de werken van Tacticus en Nijmegen	Johannes Smetius
6	Philolaus sive de vero mundi sijstematē	Boek over de filosofie	Ismaël Boulliau
6	Orbis tabula duob. Planispheres (in 25 bladeren)	Boek over astronomie en sterrenkunde	-

6	Lugdunum Bataverum Tabula	Kaarten over de Romeinse regio Lugdunum, nabij Katwijk	-
6	Amstelodanum Tabula	Kaarten van Amsterdam	-
6	Rotterodamum Tabula et si que alié grandious forma	Kaarten van Rotterdam	-
'Alle cierlijk gebonden ende op de snee vergult'			

Bijlage.VIII: De hofhouding van Willem Boreel in 1652 (NA, 3.01.09, Gedeputeerde van Haarlem, 73) ³⁹⁹

Functie⁴⁰⁰	Jaarsalaris (in guldens)
Hofmeester	250
Bottelier	150
Cock	200
Ondercock	120
Drie maeghden tsamen ⁴⁰¹	150
Een deurwaerder	150
Twee coetsiers	250
Vier Laquijen	200
Predicant	400
Secretaris	400
Fransche clerg	100
Camerlingh	150
Camenier	100
Stalkneght	50
Twee edelluijden	-
Een Staetjuffrouw	-
Een Page	-
Totaal hofhouding: 24	2670 gulden

³⁹⁹ Boreels hofhouding is exclusief het aantal edelen in het gevolg. Hiernaast rekende hij niet zijn eigen mee. Boreel nam namelijk zijn vrouw Jacoba Carel mee naar Parijs, die in 1657 stierf, en zijn drie dochters. Zijn zoon Jacob Boreel ging ook mee naar Parijs en werd in sommige gevallen ook gebruikt om politieke taken te volbrengen, zoals het bijpraten van de Staten-Generaal. Zie hiervoor bijvoorbeeld: NA, 1.01.02, inv nr. 12587.148 en 12574.120.

⁴⁰⁰ Functies zijn getranscribeerd en niet naar modern Nederlands vertaald.

⁴⁰¹ Hiermee bedoelde Boreel ongetrouwde vrouwen die zich bezighielden met het huishouden.

Bijlage.IX: Jaarlijkse vaste lasten aan Parijse ambassade van Willem Boreel tot en met 1652
(NA, 3.01.09, Gedeputeerde van Haarlem, 73)

Kostenpost	Bedrag (in guldens en stuivers)
Huishuur	3000
Onderhout Zeven koetspaarden	3192.15
Brandhout	3000
Levreijen dienaers tweemaal jaers	1200
Onderhout carossen ende verlies paerden	1000
Gedekte tafel voor 12 personen daags	6570
Gedekte tafel voor 12 dienaers daags	3670 +
Tsamen	21.612:15
Kosten hofhouding	2670 +
Totaal bedrag: 24282:15 gulden	

Bijlage.X: Bekende huisraad

(NA, 3.01.09, Gedeputeerde van Haarlem, 73)

Hoeveelheid	Voorwerp	Betekenis⁴⁰²	Bedrag (in guldens)
16	schotels	Schotels	1920
8	Opschotels	Bepaalde soort schotels	480
48	Tailloren	Platte borden	2900
2	Lampetten	Kannen	800
6	Kandelaers	Kandelaars	600
1	Blaerlier		500
2	Chaufferen	Warmhoud schalen	250
24	Lepels	Lepels	130
6	Soutvliergens	Zoutpotjes	60

⁴⁰² Dank aan Stan Bussen voor de hertaling.

4	Geridons	Pronktafeltje op een poot	120
1	Grootschavot		80
2	Snuijters	Gereedschap om kaarsen te snuiten	30
1	Tailloor met een snuijter	Bord met een snuiter erop	90
12	Fuerguetten	Vorken	65
6	Commen	Kommen	290
4	Tapijten	Tapijten	Geen bedrag genoemd
-	Lijwaet	Doeken, stoffen, lakens etc.	6000
2	Karossen	Koetsen	2000
7	Paerden	Paarden	2000
-	Ameublement	Meubels	6000
Totaal bedrag: 23.765 gulden			